

Europejski Fundusz Rolny na rzecz
Rozwoju Obszarów Wiejskich

Lokalna Grupa Działania
Ziemi Siedleckiej

STRATEGIA ROZWOJU LOKALNEGO KIEROWANEGO PRZEZ SPOŁECZNOŚĆ NA LATA 2016-2023 DLA OBSZARU OBJĘTEGO DZIAŁANIEM LOKALNEJ GRUPY DZIAŁANIA ZIEMI SIEDLECKIEJ

~~28.12.2015r.~~

|

SPIS TREŚCI

ROZDZIAŁ I	CHARAKTERYSTYKA LGD.....	3
ROZDZIAŁ II	PARTYCYPACYJNY CHARAKTER LSR	9 9
ROZDZIAŁ III	DIAGNOZA - OPIS OBSZARU I LUDNOŚCI.....	13
ROZDZIAŁ IV	ANALIZA SWOT.....	30 30
ROZDZIAŁ V	CELE I WSKAŹNIKI.....	34
ROZDZIAŁ VI	SPOSÓB WYBORU I OCENY OPERACJI ORAZ SPOSÓB USTANAWIANIA KRYTERIÓW WYBORU	48 48
ROZDZIAŁ VII	PLAN DZIAŁANIA	52 52
ROZDZIAŁ VIII	BUDŻET LSR.....	53 53
ROZDZIAŁ IX	PLAN KOMUNIKACJI.....	56 56
ROZDZIAŁ X	ZINTEGROWANIE	57 57
ROZDZIAŁ XI	MONITORING I EWALUACJA	61 61
ROZDZIAŁ XII	STRATEGICZNA OCENA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO	63 63
WYKAZ WYKORZYSTANEJ LITERATURY		64 64
ZAŁĄCZNIKI DO LSR.....		66 66
Załącznik nr 1. „Procedura aktualizacji LSR”.....		66 66
Załącznik nr 2. „Monitoring i ewaluacja”.		67 67
Załącznik nr 3. „Plan działania”		73 73
Załącznik nr 4. „Budżet”		77 77
Załącznik nr 5. „Plan Komunikacji”.....		78 78

ROZDZIAŁ I CHARAKTERYSTYKA LGD

I.1 Nazwa i podstawowe informacje dotyczące LGD Ziemi Siedleckiej.

Nazwa: **Lokalna Grupa Działania Ziemi Siedleckiej** (zwana dalej LGD ZS)

Data wpisu do KRS: 21.10.2013 r.; Nr KRS: 0000481573

Forma prawna: stowarzyszenie specjalne – działa w szczególności na podstawie przepisów ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach (Dz. U. z 2015 poz. 1393 z późn. zm.), ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 (Dz. U. z 2015 r., poz. 349), ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności (Dz. U. 2015 r., poz. 378).

I.2 Zwięzły opis obszaru w szczególności zawierający liczbę i nazwy gmin, ich powierzchnię i liczbę mieszkańców.

LGD ZS działa na terenie województwa mazowieckiego na większości terenu powiatu siedleckiego, tj. obszarze obejmującym gminy: Domanice, Kotuń, Mokobody, Mordy, Siedlce, Skórzec, Suchożebry, Wiśniew, Wodynie, Zbuczyn.

Tabela nr 1 Charakterystyka gmin LGD ZS

Lp.	Gmina	Województwo	Powiat	Rodzaj gminy	Powierzchnia	Liczba mieszkańców na dzień 31.12.2013
1	Domanice	mazowieckie	siedlecki	wiejska	46,87 km ²	2 672
2	Kotuń	mazowieckie	siedlecki	wiejska	149,90 km ²	8 606
3	Mokobody	mazowieckie	siedlecki	wiejska	119,20 km ²	5 120
4	Mordy	mazowieckie	siedlecki	miejsko-wiejska	170,20 km ²	6 107
5	Siedlce	mazowieckie	siedlecki	wiejska	141,50 km ²	17 315
6	Skórzec	mazowieckie	siedlecki	wiejska	118,90 km ²	7 683
7	Suchożebry	mazowieckie	siedlecki	wiejska	100,70 km ²	4 761
8	Wiśniew	mazowieckie	siedlecki	wiejska	125,90 km ²	5 837
9	Wodynie	mazowieckie	siedlecki	wiejska	115,70 km ²	4 594
10	Zbuczyn	mazowieckie	siedlecki	wiejska	210,80 km ²	10 112
Suma					1 299,67 km²	72 807

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS- stan na dzień 31.12.2013 r.

I.3 Mapa obszaru objętego LSR z zaznaczeniem granic poszczególnych gmin wykazująca spójność przestrzenną obszaru objętego LSR

Rysunek nr 1 Mapa obszaru objętego LSR

Źródło: Opracowanie własne

I.4 Opis procesu tworzenia partnerstwa uwzględniający dotychczasowe doświadczenie i dotychczas podejmowane pozytywnie oddziałujące na obszar działania

5 czerwca 2013 r. w Zbuczynie odbyło się spotkanie założycielskie LGD ZS. Wówczas był to wyraźny sygnał, że gminy powiatu siedleckiego, skupione dotąd w LGD Stowarzyszeniu „Kapitał – Praca – Rozwój”, zamierzają tworzyć partnerstwo w „układzie powiatowym” oraz na poważnie przygotowują się do nowego okresu programowania Unii Europejskiej 2014-2020. W spotkaniu, które było pierwszym krokiem do powołania nowej lokalnej grupy działania, uczestniczyło 16 osób fizycznych, większość ówczesnych wójtów gmin powiatu siedleckiego oraz przedstawiciele lokalnych liderów z sektora gospodarczego i społecznego. Zarejestrowanie LGD ZS w Krajowym Rejestrze Sądowym nastąpiło 21 października 2013 r.

W 2014 roku deklaracje członkowskie złożyły kolejno następujące samorządy: Zbuczyn, Wiśniew, Skórzec, Wodynie, Mokobody, Suchożebry, Mordy, Domanice, Kotuń, a w 2015 roku gmina Siedlce oraz Powiat Siedlecki. Równocześnie do LGD ZS przystępowały organizacje pozarządowe, przedsiębiorstwa oraz mieszkańcy obszaru. Wśród członków LGD ZS znajdują się podmioty, które były członkami poprzedniej LGD Stowarzyszenia „Kapitał – Praca – Rozwój” i odegrały ważną rolę w realizacji założeń Lokalnej Strategii Rozwoju dla obszaru gmin należących do Stowarzyszenia „Kapitał – Praca – Rozwój” na lata 2007-2013. Zakończenie misji LGD SKPR zostało ogłoszone 1 lipca 2015 roku na stronie internetowej www.skpr.pl, jednak proces budowy szerokiego partnerstwa, odpowiedzialnego za rozwój obszaru jest kontynuowany przez LGD ZS.

I.4.1 LGD ZS – ambasador FIO

Od 2014 roku LGD ZS znajduje się w gronie Ambasadorów FIO-Mazowsze Lokalnie. Dotację do 5 000 zł na lokalne działania lub rozwój organizacji mogą otrzymać grupy nieformalne i samopomocowe oraz młode organizacje pozarządowe. Szczegółowe informacje nt. programu można znaleźć na stronie <http://mazowszelokalnie.pl/>. Oprócz promowania programu „FIO-Mazowsze Lokalnie” oraz pomagania młodym organizacjom i grupom społecznym w napisaniu projektów LGD ZS używała także osobowości prawnej grupom nieformalnym.

W 2014 roku: grupie nieformalnej „Koło Gospodyń Mokobody”, Gmina Mokobody, projekt pt. „Żwawe babki robią bigos, pierogi i sałatki-spotkania kulinarne gospodyń z Mokobód”, kwota dofinansowania 3 091,23 zł.

W 2015 roku 4 grupom nieformalnym:

- „Koło Gospodyń Mokobody”, Gmina Mokobody, projekt pt. „Żwawe babki poznają smaki Polski”, kwota dofinansowania 3 500 zł.
- „Gosposie Kisielińskie”, Gmina Mokobody, projekt pt. „Spotkania międzypokoleniowe z Kisielińskim jabłkiem w tle”, kwota dofinansowania 4 800 zł.
- „Grupa Artystyczna TWÓRCZE ŻYCIE”, Gmina Wodynie, projekt pt. „Przygoda z teatrem”, kwota dofinansowania 4 000 zł.
- „Klub Aktywnych”, Gmina Wodynie, projekt pt. „Od 6-latka do 60-latka”, kwota dofinansowania 3 000 zł.

Wszystkie projekty są finansowane ze środków Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich - Mazowsze Lokalnie.

Dzięki zaangażowaniu w tego typu projektu LGD ZS stała się bardziej rozpoznawalna wśród lokalnych społeczności z terenu działania LGD.

I.4.2 LGD ZS – realizator projektu „CENTRUM ROZWOJU ZASOBÓW LOKALNYCH”, dofinansowanego ze środków Funduszu Inicjatyw Obywatelskich

Projekt zakładał utworzenie „Centrum Rozwoju Zasobów Lokalnych” (zwanego dalej CRZL), którego celem było animowanie i prowadzenie współpracy na poziomie lokalnym.

Realizacja projektu na terenie 11 gmin (Domanice, Kotuń, Mokobody, Mordy, Olszanka, Siedlce, Skórzec, Suchożebry, Wiśniew, Wodynie, Zbuczyn), wypływała z istotnego problemu, który najkrócej można określić jako niewielki potencjał społeczności lokalnych w/w gmin do mobilizowania zasobów lokalnych i kreowania rozwoju. Nie można dokonać w tym zakresie trwałej zmiany społecznej bez zaangażować obywateli, członków społeczności zamieszkujących w/w gminy, dając im możliwość aktywnego działania oraz łączenia aktywności ze zdobywaniem wiedzy w sferze działań obywatelskich.

Dzięki projektowi zwiększył się dostęp przedstawicieli organizacji pozarządowych do oferty animacyjnej i edukacyjnej o charakterze szkoleniowo-doradczym oraz informacyjnym dostosowanej do ich potrzeb w ciągu 7 miesięcy poprzez działanie Centrum Rozwoju Zasobów Lokalnych. Nastąpił wzrost wiedzy i umiejętności przedstawicieli organizacji pozarządowych, administracji publicznej i biznesu dot. działalności

NGO, współpracy wewnątrzsektorowej i międzysektorowej, poprzez realizację szkoleń, usług animacyjnych i doradztwa specjalistycznego.

Rozwinęła się współpraca wewnątrzsektorowa i międzysektorowa obszaru objętego wsparciem projektu, m.in. poprzez wypracowanie i próby wdrożenia trzech koncepcji współpracy (koncepcja współpracy administracji publicznej i NGO; koncepcja współpracy biznesu, angażująca potencjał NGO; koncepcja współpracy sektora pozarządowego, angażująca potencjał sektora gospodarczego i publicznego).

Realizacja projektu przyczyniła się do wzrostu potencjału organizacyjnego, ludzkiego i technicznego LGD ZS, która działa w formule partnerstwa trójsektorowego.

ŁĄCZNA KWOTA REALIZACJI PROJEKTU: 100 310,00 zł, w tym środków finansowych własnych LGD 5 000 zł oraz wkład osobowy: praca wolontariuszy – 7 350 zł.

LGD ZS powstała w 2013 roku, czyli w końcowej fazie perspektywy finansowej 2007-2013 i jako LZS ZS nie posiada doświadczenia w realizacji projektów w ramach PROW na lata 2007-2013. Takie doświadczenie posiadają jednakże członkowie LGD ZS, którzy byli członkami LGD Stowarzyszenie „Kapitał-Praca-Rozwój” lub realizowali projekty.

I.5 Opis struktury LGD

LGD ZS tworzona jest obecnie przez **71 członków** reprezentujących wszystkie wymagane przez przepisy sektory (gospodarczy, publiczny, społeczny).

Tabela nr 2 Struktura LGD ZS

Lp.	Gmina	Sektor społeczny	Sektor gospodarczy	Sektor publiczny
1.	Domanice	2	1	1
2.	Kotuń	4	1	1
3.	Mokobody	4	1	1
4.	Mordy	5	1	1
5.	Siedlce	4	1	1
6.	Skórzec	4	1	1
7.	Suchożebry	5	3	1
8.	Wiśniew	4	2	1
9.	Wodynie	3	1	1
10.	Zbuczyn	7	2	1
11.	Inni członkowie	3	1	1
	Razem	45	15	11

Źródło: Opracowanie własne na podstawie dokumentów rekrutacyjnych

W poniższej tabeli przedstawione zostały elementy charakterystyki mieszkańców obszaru LGD ZS.

Tabela nr 3 Wybrane elementy charakterystyki mieszkańców obszaru LGD ZS

Nazwa gminy	Liczba ludności ogółem	Liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym	Liczba ludności w wieku poprodukcyjnym	Bezrobotni zarejestrowani	Liczba uczniów na 1 oddział w szkołach podstawowych	Liczba uczniów na 1 oddział w gimnazjach
Domanice	2 672	576	439	176	15	19
Kotuń	8 606	1 784	1 504	363	16	18
Mokobody	5 120	1 037	962	228	19	20
Mordy	6 107	1 148	1 239	306	15	18
Siedlce	17 315	3 738	2 416	889	18	17
Skórzec	7 683	1 736	1 157	363	14	27
Suchożebry	4 761	969	890	229	15	19
Wiśniew	5 837	1 322	911	304	14	15
Wodynie	4 594	875	904	229	15	17
Zbuczyn	10 112	2 230	1 784	414	15	17

LGD ZS	72 807	15 415	12 206	3 501	15,6	18,7
---------------	---------------	---------------	---------------	--------------	-------------	-------------

Źródło: Urząd Statystyczny w Warszawie, Statystyczne Vademecum Samorządowca 2014

Obszar LGD ZS zamieszkuje 72 807 osób (stan na 31.12.2013 r.). Zróżnicowanie liczby mieszkańców poszczególnych gmin jest relatywnie wysokie (gminy: Domanice i Siedlce to obszary o skrajnych wielkościach). Mniej zróżnicowane są wskaźniki dotyczące liczby mieszkańców na 1 km². Najmniejszy w gminie Mordy – 36 osób/1 km², natomiast największy w gminie Siedlce – 122 osoby/km². Dochód podatkowy na jednego mieszkańca w gminach należących do LGD ZS był niższy od średniej dla województwa mazowieckiego. Dochód podatkowy gminy na jednego mieszkańca na obszarze LSR (liczony jako średnia z gmin tworzących obszar LSR) wynosi 742,98 zł natomiast średnia dla województwa to 1 170,15 zł

Strukturę LGD ZS tworzą: Walne Zebranie Członków, Zarząd, Rada, Komisja Rewizyjna oraz Biuro.

Walne Zebranie Członków

Do kompetencji Walnego Zebrania Członków należy w szczególności:

- 1) uchwalanie kierunków i programu działania Stowarzyszenia,
- 2) ustalanie liczby członków Zarządu, Komisji Rewizyjnej i Rady,
- 3) wybór i odwoływanie członków Zarządu i Komisji Rewizyjnej oraz Rady
- 4) rozpatrywanie i zatwierdzanie sprawozdań Zarządu, Komisji Rewizyjnej i Rady oraz powołanych grup zadaniowych, w szczególności dotyczących projektów realizowanych w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju, opracowanej przez LGD,
- 5) udzielanie absolutorium Zarządowi,
- 6) uchwalanie zmian Statutu,
- 7) podejmowanie uchwał o przystąpieniu Stowarzyszenia do innych organizacji,
- 8) rozpatrywanie odwołań od uchwał Zarządu wniesionych przez członków Stowarzyszenia,
- 9) uchwalanie regulaminu obrad Walnego Zebrania Członków,
- 10) opiniowanie projektu Lokalnej Strategii Rozwoju,
- 11) powoływanie grup zadaniowych skupiających członków szczególnie zainteresowanych rozwojem określonej działalności Stowarzyszenia,
- 12) uchwalanie regulaminu Rady,
- 13) ustalanie wysokości składek członkowskich,
- 14) podejmowanie uchwał o nabywaniu i zbywaniu majątku Stowarzyszenia o wartości powyżej 5000 złotych,
- 15) podejmowanie uchwał w sprawie przyjęcia członka honorowego,
- 16) podjęcie uchwały w sprawie rozwiązania Stowarzyszenia i przeznaczenia jego majątku,
- 17)
- 1) podejmowanie uchwał w każdej sprawie wniesionej pod obrady, a nie zastrzeżonej dla innych władz Stowarzyszenia, uchwalać kierunków i programu działania LGD ZS,
- 2) ustalanie liczby członków Zarządu, Komisji Rewizyjnej i Rady,
- 3) wybór i odwoływanie członków Zarządu i Komisji Rewizyjnej oraz Rady,
- 4) rozpatrywanie i zatwierdzanie sprawozdań Zarządu, Komisji Rewizyjnej i Rady oraz powołanych grup zadaniowych, w szczególności dotyczących projektów realizowanych w ramach LSR opracowanej przez LGD ZS,
- 5) udzielanie absolutorium Zarządowi,
- 6) uchwalanie zmian Statutu, opiniowanie projektu LSR,
- 7) podejmowanie uchwał o przystąpieniu LGD ZS do innych organizacji,
- 8) rozpatrywanie odwołań od uchwał Zarządu wniesionych przez członków LGD ZS,
- 9) uchwalanie regulaminu obrad Walnego Zebrania Członków,
- 10) powoływanie grup zadaniowych skupiających członków szczególnie zainteresowanych rozwojem określonej działalności LGD ZS,

Sformatowano: Wcięcie: Z lewej: 0,62 cm, Odstęp Przed: 0 pkt, Interlinia: 1,5 wiersza, Numerowanie + Poziom: 2 + Styl numeracji: 1, 2, 3, ... + Rozpocznij od: 1 + Wyrównanie: Na lewo + Wyrównanie: 1,27 cm + Tabulator po: 1,9 cm + Wcięcie: 1,9 cm, Nie dopasowuj odstępu między łacińskim i azjatyckim tekstem, Nie dopasowuj odstępu między azjatyckim tekstem i liczbami, Tabulatory: Nie w 1,9 cm

Z komentarzem [k1]: Zmiana wynika ze zmiany statutu podjętej uchwałą Walnego Zebrania Członków z 31 sierpnia 2016 r.

Sformatowano: Czcionka: (Domyślny) Arial, 10 pkt

- 11) uchwalanie regulaminu Rady,
- 12) ustalanie wysokości składek członkowskich,
- 13) podejmowanie uchwał o nabywaniu i zbywaniu majątku LGD-ZS o wartości powyżej 5 000 zł,
- 14) podejmowanie uchwał w sprawie przyjęcia członka honorowego,
- 15) podjęcie uchwały w sprawie rozwiązania LGD-ZS i przeznaczenia jego majątku,
- 16) podejmowanie uchwał w każdej sprawie wniesionej pod obrady, a nie zastrzeżonej dla innych władz LGD-ZS.

Sformatowano: Wcięcie: Z lewej: 1,27 cm, Bez punktów lub numeracji

1. Zarząd

Do kompetencji Zarządu należy w szczególności:

- 1) kierowanie bieżącą pracą LGD-ZS,
- 2) reprezentowanie LGD-ZS na zewnątrz i działanie w jego imieniu,
- 3) zwoływanie Walnego Zebrania Członków, wykonywanie uchwał Walnego Zebrania Członków,
- 4) podejmowanie uchwał o przyjęciu nowych członków LGD-ZS i skreślaniu członków LGD-ZS,
- 5) kierowanie procesem opracowywania, aktualizacji i realizacji LSR,
- 6) zatwierdzanie projektów do realizacji,
- 7) zarządzanie majątkiem LGD-ZS,
- 8) zaciąganie zobowiązań majątkowych,
- 9) utworzenie Biura LGD-ZS, powoływanie i odwoływanie kierownika Biura LGD-ZS oraz zatrudnianie innych pracowników tego biura,
- 10) ustalanie wielkości zatrudnienia i zasad wynagradzania pracowników Biura LGD-ZS,
 - 1) ustalanie regulaminu Biura LGD-ZS, kierowanie bieżącą pracą Stowarzyszenia,
 - 2) wykonywanie uchwał Walnego Zebrania Członków,
 - 3) reprezentowanie Stowarzyszenia na zewnątrz i działanie w jego imieniu,
 - 4) zwoływanie Walnego Zebrania Członków,
 - 5) podejmowanie uchwał o przyjęciu nowych członków Stowarzyszenia i skreślaniu członków Stowarzyszenia,
 - 6) kierowanie procesem opracowywania, aktualizacji i realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju,
 - 7) zatwierdzanie projektów do realizacji,
 - 8) zarządzanie majątkiem Stowarzyszenia,
 - 9) zaciąganie zobowiązań majątkowych,
 - 10) utworzenie Biura Stowarzyszenia, powoływanie i odwoływanie kierownika Biura Stowarzyszenia oraz zatrudnianie innych pracowników tego Biura,
 - 11) ustalanie wielkości zatrudnienia i zasad wynagradzania pracowników Biura Stowarzyszenia,
 - 12) ustalanie regulaminu Biura Stowarzyszenia,

Sformatowano: Numerowanie + Poziom: 1 + Styl numeracji: 1, 2, 3, ... + Rozpocznij od: 1 + Wyrównanie: Na lewo + Wyrównanie: 1,27 cm + Tabulator po: 1,9 cm + Wcięcie: 1,9 cm

2. Komisja Rewizyjna

Do kompetencji Komisji Rewizyjnej należy w szczególności:

- 1) kontrola bieżącej pracy LGD-ZS,
- 2) ocena prac i składanie wniosków w przedmiocie absolutorium dla Zarządu na Walnym Zebraniu Członków,
- 3) występowanie z wnioskiem o zwołanie Nadzwyczajnego Walnego Zebrania Członków,
- 4) dokonywanie wyboru podmiotu mającego zbadać sprawozdanie finansowe LGD-ZS zgodnie z przepisami o rachunkowości.

Sformatowano: Odstęp Przed: 0 pkt, Interlinia: 1,5 wiersza, Numerowanie + Poziom: 1 + Styl numeracji: 1, 2, 3, ... + Rozpocznij od: 1 + Wyrównanie: Na lewo + Wyrównanie: 1,27 cm + Tabulator po: 1,9 cm + Wcięcie: 1,9 cm, Nie dopasowuj odstępu między łacińskim i azjatyckim tekstem, Nie dopasowuj odstępu między azjatyckim tekstem i

Z komentarzem [k2]: Zmiana wynika ze zmiany statutu podjętej uchwałą Walnego Zebrania Członków z 31 sierpnia 2016 r.

Sformatowano: Czcionka: (Domyślny) Arial, 10 pkt

3. Rada

Rada jest ciałem, do którego wyłącznej kompetencji należy wybór operacji zgodnie z art. 34 ust.3 lit. f rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiającego wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz ustanawiające

przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz uchylającego rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 (Dz. Urz. UE L 347 z 20.12.2013 r., str. 320, z późn. zm.), które mają być realizowane w ramach LSR opracowanej przez LGD ZS i ustalanie kwoty wsparcia.

Szczegółowy sposób działania Rady określa „Regulamin Rady” oraz Procedury wyboru i oceny operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność, zwane dalej Procedurami wyboru i oceny operacji.

4. Biuro LGD ZS

Biuro jest jednostką administracyjną LGD ZS, kierującą pracami organizacyjnymi, przygotowawczymi oraz związanymi z wdrażaniem LSR.

I.6 Opis składu organu decyzyjnego

Rada, o której mowa w art. 4 ust. 3 pkt 4 ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności (Dz. U. poz. 378) w LGD ZS składa się z 11 osób. W Radzie zasiadają przedstawiciele wszystkich gmin będących członkami LGD ZS. Żaden z członków Rady nie jest zatrudniony w biurze LGD, nie jest także członkiem Zarządu ani Komisji Rewizyjnej, co reguluje Statut i Regulamin Rady. Członkowie Rady reprezentują trzy kluczowe sektory:

- publiczny: 2 osoby (18,2 % całego składu Rady),
- społeczny: 5 osoby (45,5 % całego składu Rady),
- gospodarczy: 4 osoby (36,4 % całego składu Rady).

Tym samym, **ani władze publiczne, ani żadna pojedyncza grupa interesu, nie posiada więcej niż 49% praw głosu w podejmowaniu decyzji.**

W Regulaminie organizacyjnym Rady znajdują się zapisy, które mają zagwarantować bezstronność oceny operacji oraz zasady wyłączenia członka organu decyzyjnego od udziału w dokonywaniu wyboru operacji w razie, gdy mógłby wystąpić nawet potencjalny konflikt interesów np. Członek Rady ubiega się o przyznanie pomocy będącej przedmiotem posiedzenia, w którym uczestniczy lub w przypadku stwierdzenia, iż operacja, która będzie podlegała ocenie została złożona przez osobę lub podmiot, z którym Członek Rady pozostaje w zależności rodzinnej lub z tytułu zwierzchnictwa lub podległości zawodowej.

W celu profesjonalnej realizacji zadań LGD ZS oraz podnoszenia wiedzy i kompetencji członków organu decyzyjnego przygotowany został również **Plan szkoleń**. Będzie on corocznie aktualizowany w oparciu o zgłoszone przez przedstawicieli organu decyzyjnego zapotrzebowania na szkolenia lub wyniki kontroli lub zakres przekazywanych przez podmiot wdrażający zastrzeżeń w zakresie oceny wyboru operacji.

I.7 Zwięzła charakterystyka rozwiązań stosowanych w procesie decyzyjnym.

Decyzje Rady, a w szczególności decyzje w sprawach związanych z oceną i wyborem operacji, podejmowane są w formie uchwały, podejmowaną zwykłą większością głosów (każdy członek Rady dysponuje jednym głosem). Tryb głosowania określają *Regulamin Rady* i *Procedury wyboru i oceny operacji*.

Niezbędnym warunkiem dla prawidłowości przeprowadzenia procesu decyzyjnego jest przedstawicielstwo każdego z sektorów (społecznego, gospodarczego i publicznego). Członkowie Rady są zobowiązani zachować bezstronność w wyborze operacji. W przypadku, gdy członek Rady lub jego reprezentant, który jest wnioskodawcą wybieranej przez Radę operacji, reprezentuje wnioskodawcę, zachodzi pomiędzy nim a wnioskodawcą stosunek bezpośredniej podległości służbowej, jest z nim spokrewniony, jest osobą fizyczną reprezentującą przedsiębiorstwo powiązane z przedsiębiorstwem reprezentowanym przez wnioskodawcę lub zgłosi inne powiązanie z daną operacją lub - co do którego zachodzi podejrzenie stronniczości przy wyborze danej operacji, zostaje wykluczony z tego wyboru. Regulamin zakłada ponadto obowiązek wyłączenia członków Rady w przypadku stwierdzenia innych powiązań. Na podstawie deklaracji, Przewodniczący Rady kontroluje, czy skład Rady obecny na posiedzeniu pozwala na zachowanie „parytetów”. Tym samym, ani władze publiczne, ani żadna pojedyncza grupa interesu, nie posiada więcej niż 49% praw głosu w podejmowaniu decyzji przez organ decyzyjny.

I.8 Dokumenty regulujące funkcjonowanie LGD, z podaniem sposobu ich uchwalania i aktualizacji oraz opisem głównych kwestii, które będą w nich zawarte.

Głównymi dokumentami regulującymi funkcjonowanie LGD ZS są: Statut, Regulamin funkcjonowania Rady, Regulamin Walnego Zebrania Członków oraz Regulamin Pracy Biura.

• Statut LGD ZS:

Statut reguluje najważniejsze kwestie przewidziane w ustawie z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach (Dz.U. 2015 poz.1393 z późn. zm.): nazwę stowarzyszenia, teren działania i siedzibę

stowarzyszenia, cele i sposoby ich realizacji, sposób nabywania i utraty członkostwa, przyczyny utraty członkostwa oraz prawa i obowiązki członków, a także wskazuje władze stowarzyszenia, tryb dokonywania ich wyboru, uzupełniania składu oraz ich kompetencje, sposób reprezentowania stowarzyszenia oraz zaciągania zobowiązań majątkowych, a także warunki ważności jego uchwał, sposób uzyskiwania środków finansowych oraz ustanawiania składek członkowskich, zasady dokonywania zmian statutu oraz sposób rozwiązania się stowarzyszenia. Statut jest uchwalany i aktualizowany przez Walne Zebranie Członków LGD ZS.

- **Regulamin funkcjonowania Rady LGD ZS:**

Rada LGD ZS powoływana jest przez Walne Zebranie Członków. Dokument Regulaminu Rady zawiera przede wszystkim:

- kompetencje Rady,
- zasady zwoływania i organizacji posiedzeń organu decyzyjnego,
- rozwiązania dotyczące wyłączenia z oceny operacji (sposób wyłączenia członka organu z oceny),
- zasady podejmowania decyzji w sprawie wyboru operacji,
- zasady protokołowania posiedzeń organu decyzyjnego,
- zasady wynagradzania członków organu decyzyjnego.

Uchwalany i aktualizowany przez Walne Zebranie Członków LGD ZS.

- **Regulamin Biura LGD ZS** – określa zasady funkcjonowania Biura, w tym:

- uprawnienia kierownika biura,
- strukturę organizacyjną biura,
- podział zadań (oraz metody pomiaru) w zakresie doradztwa, animacji lokalnej i współpracy.

Uchwalany i aktualizowany przez Zarząd LGD ZS.

Oprócz podstawowych dokumentów wewnętrznych, funkcjonowanie LGD ZS regulują także:

- **Zasady rekrutacji i zatrudniania pracowników oraz zasady zlecania zadań LGD ZS**, regulujący zasady zatrudniania pracowników (w tym zasady naboru i weryfikacji dokumentów oraz protokołowania i ogłaszania informacji o wynikach naboru), a także zasady zlecania zadań w formach innych niż stosunek pracy. Uchwalane i aktualizowane przez Zarząd LGD ZS.
- **Procedura dokonywania ewaluacji i monitoringu w LGD ZS**, zawierająca m.in. ocenę realizacji LSR oraz funkcjonowania LGD ZS (opis zawiera Rozdział XI LSR)
- **Polityka bezpieczeństwa danych osobowych LGD ZS**, regulująca zasady udostępniania informacji będących w dyspozycji LGD, a także zasady bezpieczeństwa informacji i przetwarzania danych osobowych. Uchwalane i aktualizowane przez Zarząd LGD ZS.

Tem samym Regulamin Biura LGD ZS oraz dokumenty niższego rzędu określają szczegółowo podział zadań pomiędzy poszczególne ogramy LGD i pracowników biura, a także zapewniają adekwatność wymagań przypisanych poszczególnym stanowiskom do przewidzianych obowiązków. Wyznaczono także zadania w zakresie animacji lokalnej i współpracy, a także przewidziano metody ich pomiaru.

ROZDZIAŁ II PARTYCYPACYJNY CHARAKTER LSR

II.1 Dane z konsultacji społecznych przeprowadzonych na obszarze objętym LSR, które wykorzystane zostały do opracowania LSR

Partycypacyjny charakter LSR wynika z ciągłego angażowania wszystkich interesariuszy dokumentu w proces powstawania kluczowych zapisów LSR. Dlatego też w procesie jej opracowywania, jako kluczowe – obok danych wynikających ze statystyki publicznej – uznano informacje pochodzące z przeprowadzonych konsultacji społecznych, w których uczestniczyli przedstawiciele głównych grup istotnych z punktu widzenia realizacji zapisów dokumentu: przedstawiciele jednostek samorządowych, mieszkańcy obszaru LGD ZS – osoby starsze, młodzież, bezrobotni, przedstawiciele organizacji pozarządowych, przedsiębiorcy oraz rolnicy. Prace nad określaniem problemów mieszkańców obszaru objętego LSR zostały rozpoczęte w listopadzie 2014 r., bezpośrednio po zakończeniu wyborów samorządowych. Przyjęto założenie, że kandydaci prowadząc kampanie wyborcze w warunkach ostrej konkurencji przeprowadzili pogłębione analizy potrzeb i oczekiwań swoich środowisk (dotyczyło to w pierwszej kolejności kandydatów na wójtów gmin). Stanowiły one podstawowy „budulec” materiałów promocyjnych (ulotki, broszury, plakaty, strony internetowe itp.). Sformułowane na ich podstawie wnioski były przedmiotem najczęściej indywidualnych konsultacji prowadzonych w gminach przez członków Międzygminnego Zespołu ds. opracowania LSR. Efekty tych rozmów tworzyły pierwszą część „bazy problemów obszaru LGD ZS”.

II.2 Partycypacyjne metody konsultacji wykorzystane na każdym kluczowym etapie prac nad opracowaniem LSR

W poszczególnych etapach prac nad LSR wykorzystano różnorodne metody partycypacji, angażując tym samym możliwie szerokie spektrum uczestników. Poniżej szczegółowy opis metod wykorzystanych podczas tworzenia LSR:

Diagnoza lokalna

W oparciu o powyżej przywołane rozporządzenie nr 1303/2013 oraz ustawę z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności uznano, że fundamentalne i podstawowe znaczenie dla przygotowania LSR ma zdefiniowanie problemów, potrzeb i oczekiwań społeczności obszaru LGD ZS.

Pierwszy etap polegał na wykorzystaniu diagnozy lokalnej (analiza materiałów promocyjnych kampanii wyborczych wójtów gmin) dał podstawy do opracowania pierwszego kwestionariusza ankietowego.

Spotkania otwarte

Spotkania zostały przeprowadzone w okresie II – IV 2015 r. na terenie wszystkich gmin wchodzących w skład LGD ZS. Były one połączone z wyborami sołtysów w poszczególnych gminach. Podczas spotkań rozdawano ankiety, były one również dostępne w wersji elektronicznej na stronie www.lgdsiedlce.pl oraz w wersji papierowej w biurze LGD ZS.

Kwestionariusz ankietowy

Wstępnie określone postulaty i oczekiwania pochodzące z materiałów promocyjnych, wnioski z indywidualnych rozmów, literatura przedmiotu oraz konsultacje z Zarządem LGD ZS stanowiły podstawę przygotowania kwestionariusza ankietowego. Jego stroną merytoryczną tworzyły dwie części.

W pierwszej mieszkańcy (respondenci) mieli dokonać oceny warunków życia w swojej gminie, natomiast w drugiej dokonywali wyboru najważniejszych wg nich celów tworzonej strategii.

Badania zostały przeprowadzone w okresie II – IV 2015 r. na terenie wszystkich gmin wchodzących w skład LGD ZS. Ankiety były rozdawane podczas spotkań wyborczych na sołtysów w gminach będących członkami LGD ZS. W wersji elektronicznej były dostępne na stronie www.lgdsiedlce.pl oraz w wersji papierowej w biurze LGD ZS.

Łącznie zebrano 1 548 sztuk ankiet, które następnie zostały opracowane pod względem merytorycznym i obliczeniowym. Weryfikacja kwestionariuszy ankietowych oraz ich uporządkowanie została przeprowadzona przez wolontariuszy (grupa młodzieży z obszaru LGD ZS). Wzięli oni również udział w dyskusji nad formułowaniem wniosków wynikających z problemów, potrzeb i oczekiwań, jak również celów zawartych w przeprowadzonych badaniach.

Formularz kwestionariusza ankietowego jest zamieszczony na stronie internetowej LGD ZS.

Fiszki projektowe

Na potrzeby opracowania LSR została opracowana fiszka projektowa, która posłużyła do przedstawienia gotowych pomysłów – projektów mieszkańców obszaru objętego LSR. Przedstawiane przedsięwzięcia mogły być realizowane zarówno przez osoby fizyczne, organizacje pozarządowe, przedsiębiorców, jak i przedstawicieli sektora finansów publicznych.

Fiszki były rozdawane podczas spotkań konsultacyjnych, były dostępne w wersji elektronicznej na stronie www.lgdsiedlce.pl oraz w wersji papierowej w biurze LGD ZS.

Zostało zgromadzonych ponad 60 fiszek. Tematyka przedstawionych w nich projektów jest bardzo różnorodna: wspieranie śpiewających grup nieformalnych, poprzez np. zakup strojów oraz sfinansowanie dojazdów na koncerty; wspieranie osób starszych, poprzez stworzenie alternatywy spędzania wolnego czasu lub pomoc w sfinansowaniu wszelkiego rodzaju wyjazdów i spotkań integracyjnych; budowa, remont, adaptacja świetlicy środowiskowej, wiejskiej, która stałaby się centrum aktywności społecznej oraz sportowej dla mieszkańców w różnym wieku; aktywizacja kulturalna osób dorosłych z terenów wiejskich, odnowienie i kultywowanie dawnych obyczajów poprzez sfinansowanie zakupu niezbędnego sprzętu oraz wynagrodzenia dla instruktorów; aktywizacja sportowa, pobudzanie aktywności społecznej np. poprzez zakup sprzętu sportowego; wspieranie promocji produktów regionalnych np. poprzez sfinansowanie namiotu handlowego, który będzie wykorzystywany do promocji podczas organizowanych imprez w najbliższej okolicy, a także w dalszym regionie; pomoc w sfinansowaniu placu zabaw dla dzieci, który umożliwi spędzanie wolnego czasu na świeżym powietrzu; remont dróg; modernizacja obiektów sportowych, które są wykorzystywane do organizacji zajęć pozalekcyjnych oraz imprez środowiskowych; sfinansowanie ścieżki rowerowej; sfinansowanie spotkań, szkoleń, porad i konsultacji w celu poprawy świadomości wśród społeczeństwa nt. emisji spalin z instalacji centralnego ogrzewania; termomodernizacja obiektów oświatowych i kulturalnych;

wsparcie finansowe dla przedsiębiorców na rozbudowę zakładu oraz zakup sprzętu, które przyczynią się do stworzenia nowych miejsc pracy, itd.

Formularz fiszki projektowej jest zamieszczony na stronie internetowej LGD ZS.

Międzygminny Zespół ds. opracowania LSR

Na potrzeby opracowywania LSR został powołany Międzygminny Zespół ds. opracowania LSR. Członkowie Zespołu aktywnie uczestniczyli w gromadzeniu informacji, zbieraniu ankiet i formułowaniu głównych założeń LSR. Odbływały się systematyczne spotkania Zespołu, przeciętnie, co 3 tygodnie w okresie II – VI 2015 r. Członkowie Zespołu wspólnie z pracownikami LGD ZS byli odpowiedzialni za organizację spotkań konsultacyjnych w poszczególnych gminach oraz zbieranie ankiet konsultacyjnych. Podstawowym celem pracy Zespołu był wybór czynników możliwie najbardziej adekwatnych do warunków funkcjonowania LGD ZS. W efekcie przeprowadzonych analiz i ocen wybrano 54 czynniki o charakterze wewnętrznym oraz 50 czynników o charakterze zewnętrznym. Zamieszczone w kwestionariuszu wywiadu stanowiły podstawę prowadzonych we wrześniu i październiku 2015 r. konsultacji, podczas 12 spotkań w gminach. Równocześnie prowadzone były systematycznie, przeciętnie 1 raz w miesiącu konsultacje z wójtami gmin, jako przedstawicielami sektora publicznego w LGD ZS.

Punkt konsultacyjny funkcjonujący w Biurze LGD ZS

Punkt konsultacyjny to miejsce, w którym interesariusze LSR mogli zapoznać się z materiałami informacyjnymi, złożyć swoje opinie i uwagi, przedyskutować z osobami odpowiedzialnymi za budowę LSR interesujące ich kwestie, czy wypełnić ankietę lub formularz uwag do projektu LSR. Informacja o jego funkcjonowaniu zamieszczona jest na stronie internetowej. Mieszkańcy naszego obszaru mieli i mają w dalszym ciągu możliwość zgłaszania swoich postulatów i oczekiwań.

Spotkania konsultacyjne

Konsultacje społeczne, stanowiące obowiązkowy element kolejnych działań włączających społeczność lokalną w przygotowanie LSR zostały poprzedzone przygotowaniem obszernego zestawu potencjalnych potrzeb i oczekiwań mieszkańców.¹ Były to czynniki, które charakteryzują wewnętrzną strukturę obszaru LGD ZS oraz czynniki o charakterze zewnętrznym, które mają wpływ na funkcjonowanie życia społeczno-gospodarczego, na które LGD ZS nie ma możliwości oddziaływania.

Metoda „grupy wielokrotne”

Ważnym elementem partycypacji było wykorzystywanie metody „grupy wielokrotne”, stosowana była wielokrotnie, z udziałem członków Międzygminnego Zespołu ds. opracowania LSR.

Jest to technika zbliżona do tradycyjnych grup fokusowych, różniąc się od nich jednak tym, że spotkania organizowane są dwukrotnie. Pierwsze z nich poświęcone jest wybranej kwestii, nad którą dyskutują uczestnicy, drugie – odbywające się po tygodniu lub dwóch – pozwala na zapoznanie się z materiałami informacyjnymi na dany temat oraz podzielenie się refleksjami, które pojawiły się w okresie między tymi spotkaniami. Stosowanie tej metody pozwoliło zaobserwować, jak zmieniają się opinie i nastawienia uczestników po zapoznaniu się z dodatkowymi informacjami oraz argumentami innych rozmówców. W porównaniu ze zwykłymi grupami fokusowymi, praca w grupach wielokrotnych zapewnia głębszą, często bardziej owocną refleksję i dyskusję.

Tabela nr 4 Metody angażowania społeczności lokalnej poszczególnych etapach przygotowania LSR wraz z wynikami przeprowadzonych analiz

Lp.	Etapy przygotowywania LSR	Wykorzystane metody
1	Definiowanie potrzeb i problemów	diagnoza lokalna, spotkania otwarte, grupy wielokrotne, kwestionariusz ankietowy, punkt konsultacyjny funkcjonujący w biurze LGD ZS, prace Międzygminnego Zespołu ds. LSR
EFEKT: powstała diagnoza obszaru LGD, określono także mocne i słabe strony LGD ZS (elementy SWOT) oraz wstępną wersję celów LSR		
2	Identyfikacja grup docelowych strategii	diagnoza lokalna, spotkania otwarte, grupy wielokrotne, kwestionariusz ankietowy, punkt konsultacyjny funkcjonujący

¹ Sposób ich opracowania został przedstawiony w rozdziale poświęconym analizie SWOT.

		w biurze LGD ZS, prace Międzygminnego Zespołu ds. LSR, nabór fiszek projektowych
EFEKT: Określono cele rozwoju, w tym w kontekście grup defaworyzowanych		
3	Określanie celów i ich hierarchii	diagnoza lokalna, spotkania konsultacyjne, grupy wielokrotne, kwestionariusz ankietowy, punkt konsultacyjny funkcjonujący w biurze LGD ZS, prace Międzygminnego Zespołu ds. LSR, nabór fiszek projektowych
EFEKT: Zdefiniowano przez interesariuszy pomysły oraz przedsięwzięcia rozwojowe dla LGD ZS		
4	Poszukiwanie rozwiązań stanowiących sposób realizacji	diagnoza lokalna, spotkania konsultacyjne, grupy wielokrotne, kwestionariusz ankietowy, punkt konsultacyjny funkcjonujący w biurze LGD ZS, prace Międzygminnego Zespołu ds. LSR, nabór fiszek projektowych
EFEKT: Wskaźniki zostały ustalone w oparciu o przedstawione propozycje i opiniowane w drodze szeroko rozumianych konsultacji		
5	Formułowanie wskaźników realizacji LSR	diagnoza lokalna, spotkania konsultacyjne, grupy wielokrotne, kwestionariusz ankietowy, punkt konsultacyjny funkcjonujący w biurze LGD ZS, prace Międzygminnego Zespołu ds. LSR, nabór fiszek projektowych
EFEKT: Zidentyfikowano grupy docelowe, istotne ze względu na rozwój LGD ZS, w tym grupy defaworyzowane		
<i>Źródło: Opracowanie własne</i>		

II.3 Wyniki przeprowadzonej analizy wniosków z konsultacji

W przedstawionych powyżej kolejnych etapach przygotowywania LSR zgromadzony został obszerny materiał badawczy (sugestie, wnioski, propozycje, postulaty itp.), który analizowany był każdorazowo przez pracowników LGD ZS. Zebrane informacje pochodzące przede wszystkim z konsultacji społecznych, musiały być uzupełnione do dalszych prac głównie danymi z wtórnych źródeł informacji².

Konsultacje społeczne, stanowiące obowiązkowy element kolejnych działań, włączających społeczność lokalną w przygotowanie LSR, zostały poprzedzone przygotowaniem obszernego zestawu potencjalnych potrzeb i oczekiwań mieszkańców.³ Były to czynniki, które charakteryzują wewnętrzną strukturę obszaru LGD ZS oraz czynniki o charakterze zewnętrznym, które mają wpływ na funkcjonowanie życia społeczno-gospodarczego, na które LGD ZS nie ma możliwości oddziaływania. Przygotowany zestaw czynników był przedmiotem analiz i dyskusji („burza mózgów”) na spotkaniach Międzygminnego Zespołu d/s opracowania LSR. Po odbytych spotkaniach konsultacyjnych ankiety badawcze zostały opracowane wielopłaszczyznowo. Stanowiły kolejny materiał do dalszych prac nad LSR.

II.4 Podstawowe informacje dotyczące przeprowadzonych konsultacji LSR ze społecznością lokalną, tj. daty spotkań, liczba uczestników.

W ramach przeprowadzonych konsultacji społecznych dotyczących tworzenia LSR – LGD ZS zorganizowała łącznie 12 spotkań konsultacyjnych.

- 1) Gmina Domanice, 16.09.2015 roku, liczba osób uczestniczących 26, przedmiotem spotkania były m.in. problemy rodzin wielodzietnych i niepełnych.
- 2) Gmina Kotuń, 25.09.2015 roku, liczba osób uczestniczących 42, celem spotkania było m.in. poznanie opinii radnych gminnych.
- 3) Gmina Mokobody, 29.09.2015 roku, liczba osób uczestniczących 23, przedmiotem spotkania były m.in. zagadnienia związane z sektorem rolnictwa.
- 4) Gmina Mordy, 28.09.2015 roku, liczba osób uczestniczących 13, przedmiotem spotkania były m.in. problemy osób starszych 60+.

² Należy zaznaczyć, że okres miesięcy letnich (zwłaszcza lipiec i sierpień 2015 r.) był okresem niesprzyjającym do prowadzenia spotkań w terenie. Natomiast zdecydowanie lepiej nadawał się do prac koncepcyjno-metodycznych prowadzonych w Biurze i bibliotekach.

³ Sposób ich opracowania został przedstawiony w rozdziale poświęconym analizie SWOT.

- 5) Gmina Siedlce, 22.09.2015 roku, liczba osób uczestniczących 29, przedmiotem spotkania były m.in. problemy osób bezrobotnych.
- 6) Gmina Skórzec, 23.09.2015 roku, liczba osób uczestniczących 31, przedmiotem spotkania były m.in. problemy młodzieży.
- 7) Gmina Suchożebry, 25.09.2015 roku, liczba osób uczestniczących 14, przedmiotem spotkania były m.in. problemy przedsiębiorców.
- 8) Gmina Wiśniew, 21.09.2015 roku, liczba osób uczestniczących 13, przedmiotem spotkania były m.in. problemy przedstawicieli organizacji pozarządowych.
- 9) Gmina Wodynie, 14.09.2015 roku, liczba osób uczestniczących 27, przedmiotem spotkania były m.in. problemy rodzin z osobą niepełnosprawną.
- 10) Gmina Zbuczyn, 24.09.2015 roku, liczba osób uczestniczących 39, celem spotkania było m.in. poznanie opinii radnych gminnych.

Na prośbę lokalnej społeczności zorganizowano dwa spotkania dodatkowe:

- 11) Miasto i Gmina Mordy, 05.10.2015 roku, liczba osób uczestniczących 19.
- 12) Gmina Kotuń, 02.10.2015 roku, liczba osób uczestniczących 17.

W spotkaniach łącznie uczestniczyło **293 osoby**.

Zagadnienia, które zostały poruszone podczas spotkań:

- Cele konsultacji, znaczenie LSR w funkcjonowaniu obszaru LGD, partycypacja społeczna.
- Gminne dokumenty planistyczno-strategiczne – prezentowane przez członka Międzygminnego zespołu ds. opracowania LSR.
- Potrzeby i oczekiwania mieszkańców na naszym terenie.
- Określenie szans i zagrożeń, jako czynników zewnętrznych kształtujących rozwój naszego obszaru oraz mocnych i słabych stron, jako czynników wewnętrznych (analiza SWOT).
- Dyskusja nad określeniem celów i kierunków działań wpływających na rozwój naszego terenu.
- Możliwości ubiegania się o środki finansowe z UE w ramach PROW na lata 2014-2020.

II.5 Angażowanie społeczności lokalnej w realizację LSR

Proces tworzenia LSR ZS był zgodny ze standardami sposobu opracowania LSR, uwzględniającymi wymóg partycypacyjnego sposobu jej tworzenia oraz Planem Włączenia Społeczności, zatwierdzonym przez Urząd Marszałkowski i udostępniony na stronie internetowej LGD ZS.

Mimo, iż proces partycypacyjnego tworzenia LSR ZS rozpoczął się właściwie w momencie zarejestrowania LGD ZS, oficjalnie zainaugurowano prace nad LSR ZS podczas spotkania inauguracyjnego w dniu 10 czerwca 2015 r.

Szerokie konsultacje społeczne przeprowadzono również na etapie tworzenia analizy SWOT oraz priorytetyzacji. Na stronie internetowej LGD ZS oraz profilu w jednym z mediów społecznościowych upubliczniono kilkakrotnie propozycje hierarchizacji celów ogólnych, szczegółowych oraz przedsięwzięć wraz z ankietami i prośbami o udział w konsultacjach on-line lub w biurze. Ponadto na tym etapie odbywały się liczne spotkania konsultacyjne z poszczególnymi grupami interesu (np. prezentacje podczas konwentów wójtów, spotkań z przedsiębiorcami, grupami 50+, organizacjami pozarządowymi i grupami nieformalnymi). Finałem tego etapu było podsumowanie priorytetyzacji podczas Walnego Zebrania Członków w dniu 19 listopada 2015 r.

Szerokie konsultacje społeczne odbyły się również na etapie konsultowania zapisów LSR ZS. Na stronie internetowej LGD ZS oraz profilu w jednym z mediów społecznościowych upubliczniono projekt strategii wraz z ankietą i prośbą o wzięcie udziału w konsultacjach on-line lub w biurze. Projekt LSR ZS szeroko konsultowany był w miesiącu grudniu 2015 r. Odbyło się 6 spotkań, podczas których konsultowany był projekt LSR ZS z następującymi grupami społecznymi: przedsiębiorcy, grupy defaworyzowane (dominowały osoby 50+ i osoby do 30 roku życia), przedstawiciele trzeciego sektora (2 spotkania) i samorządy gminne (2 spotkania). Finałem konsultacji było Walne Zebranie Członków w dniu 28 grudnia 2015 r., kiedy to po dyskusji i ostatnich poprawkach przyjęto i zatwierdzono LSR ZS.

ROZDZIAŁ III DIAGNOZA - OPIS OBSZARU I LUDNOŚCI

III.1 Grupy szczególnie istotne z punktu widzenia realizacji LSR oraz problemy i obszary interwencji odnoszące się do tych grup

W trakcie przeprowadzonych konsultacji społecznych, w spotkaniach brali udział przedstawiciele różnych grup społeczności lokalnej. Dominowały następujące grupy: rolnicy, przedsiębiorcy, osoby bezrobotne, pracownicy, przedstawiciele sektora publicznego, młodzież, przedstawiciele organizacji pozarządowych, jak również osoby o różnym poziomie wykształcenia. Badania ankietowe, zebrania otwarte, dyskusje na spotkaniach Międzygminnego Zespołu d/s opracowania LSR oraz indywidualne rozmowy prowadzone w Biurze LGD ZS stanowiły podstawę do wyodrębnienia 5 grup docelowych, istotnych z punktu widzenia realizacji LSR. Są to: **przedsiębiorcy, długotrwale bezrobotni, osoby 50+, kobiety powracające na rynek pracy po przerwie związanej z macierzyństwem i osoby do 30 roku życia**. Rozwiązywanie ich problemów i potrzeb tworzyć będą kluczowe kierunki podejmowanych działań w ramach wdrażania LSR.

Główny nacisk w perspektywie finansowej 2014 – 2020, w ramach realizacji Podejścia LEADER, położony jest na tworzenie nowych miejsc pracy. Wychodząc z klasycznej, ekonomicznej definicji rynku pracy (z jednej strony podaż miejsc pracy, natomiast z drugiej popyt na pracę reprezentowany przez różne grupy mieszkańców obszaru LGD ZS), można w najbardziej przejrzysty sposób określić najważniejsze grupy docelowe, których udział we wdrażaniu i realizacji LSR będzie najistotniejszy.

Pierwszą są **przedsiębiorcy**, którzy tworzą miejsca pracy. Jest to grupa docelowa wewnętrznie bardzo zróżnicowana. Jednak jej znaczenie dla realizacji LSR jest podstawowe.

Tabela nr 5 Ogólna charakterystyka przedsiębiorców, jako grupy docelowej w realizacji LSR

Grupa docelowa	Ogólna charakterystyka
Przedsiębiorcy	Podmioty, które tworząc, rozwijając lub dywersyfikując swoją działalność mogą przyczynić się do przywrócenia grup defaworyzowanych na rynku pracy do obiegu społecznego i gospodarczego. Mieszkańcy obszaru LGD ZS, dla których osiągnięcie zysku jest podstawowym motywem działania. Inwestują posiadany lub pożyczony kapitał w określone przedsięwzięcia o charakterze gospodarczym. Prowadzą działalność gospodarczą o różnej skali produkcji i dystrybucji oraz świadczenia usług. Dominujący udział w całkowitej liczbie firm – mają firmy prowadzące działalność w formie jednoosobowe działalności, głównie na zasadzie samozatrudnienia. Charakterystyczną grupę przedsiębiorstw tworzą firmy zatrudniające od kilku do kilkunastu osób. Są to przedsiębiorstwa wymagające wsparcia działań w kierunku rozwoju usług i wytwórczości, podnoszenia kompetencji pracowników, szkoleń i doradztwa. Są to również podmioty, które należy wesprzeć we wdrażaniu nowych rozwiązań technologicznych – podnoszących efektywność, ale również przyjaznych dla środowiska. (Cel II 1.2, II 2.1)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych rozmów z przedsiębiorcami w trakcie konsultacji społecznych.

Następną grupę docelową określamy, jako grupę defaworyzowaną. Są to **długotrwale bezrobotni, kobiety powracające na rynek pracy po przerwie związanej z macierzyństwem, osoby 50+ oraz osoby do 30 roku życia**.

Tabela nr 7 Ogólna charakterystyka grup defaworyzowanych w społeczności lokalnej LGD ZS

Grupa defaworyzowana	Ogólna charakterystyka
Długotrwale bezrobotni	Dominują osoby o dłuższym okresie pozostawania bez pracy (pow. 1 roku). Duża grupa znajduje się w trudnym okresie pod względem psychicznym z racji ograniczonych możliwości finansowych oraz trudnych sytuacji rodzinnych. Pojawiają się problemy z nadużywaniem alkoholu. Znajdują się w tej grupie osoby z różnym poziomem wykształcenia. W sytuacjach skrajnych, zwłaszcza ludzie młodzi, decydują się na wyjazd (duże miasta lub zagranica). Istotna jest kwestia dojazdów do pracy i związanych z tym kosztów oraz dłuższego czasu spędzania w podróży. Te ostatnie w wielu sytuacjach decydują o rezygnacji z podjęcia pracy w dalej położonych miejscowościach. Ograniczone są też możliwości podejmowania własnej działalności gospodarczej, które wynikają ze słabości lokalnego rynku pracy, niedostatecznego poziomu wiedzy biznesowej oraz trudności z podejmowaniem ryzyka. Pomimo, że bezrobotni dysponują często określonymi środkami trwałymi (działka, budynek, samochód, itp.).
Osoby 50+	Osoby często z dużym potencjałem i doświadczeniem zawodowym, które z różnych przyczyn utraciły zatrudnienie. Bardzo trudno jest im powrócić na rynek pracy w związku z postrzeganiem ich przez pracodawców, jako mniej efektywnych i mało elastycznych. Często są to też osoby, które nigdy nie pracowały lub pracowały z wieloma przerwami. Udział osób z grupy 50+ systematycznie wzrasta wśród mieszkańców obszaru LGD ZS. Tendencje migracyjne powodują, że są to często osoby samotne. Charakterystyczna jest dla nich nieświadomość zagrożeń cywilizacyjnych, jak np. zanieczyszczenie środowiska oraz niski poziom dokształcania się. Dezaktywizacji zawodowej sprzyja też pogarszający się stan zdrowia.
Kobiety powracające na rynek pracy po przerwie związanej z macierzyństwem	W ocenie respondentek najczęściej na ich pracę zawodową wpływała negatywnie mniejsza dyspozycyjność, zmęczenie związane z wychowaniem dziecka oraz nieobecności w pracy związana z opieką nad dzieckiem. Posiadają często zbyt niskie lub niedostosowane do aktualnych potrzeb rynku pracy kwalifikacje i umiejętności zawodowe, które dezaktualizują się w trakcie, często długiego, okresu poświęconego na wychowanie dzieci. Najczęściej mają trudności również z założeniem i prowadzeniem własnej działalności gospodarczej. Nie podejmują zatrudnienia lub samozatrudnienia w związku z opieką nad innymi osobami zależnymi, a także w związku ze stereotypowym pełnieniem roli społecznej.
Osoby do 30 roku życia	Posiadają bardzo często niedostateczne lub niedostosowane do aktualnych potrzeb rynku pracy kwalifikacje. Często są to osoby świeżo po szkole, nieposiadające doświadczenia zawodowego. Dlatego też pracodawcy podchodzą do nich nieufnie. Charakterystyczna jest również niechęć do podejmowania własnej działalności gospodarczej związana z brakiem środków na rozpoczęcie działań.

Źródło: Opracowanie własne.

Rozwiązywanie problemów, potrzeb i oczekiwań wymienionych wyżej grup defaworyzowanych to proces wyrównywania różnic w rozwoju społecznym na danym obszarze. W przypadku obszaru LGD ZS są one pogłębione w związku z różnicami w rozwoju gospodarczym między wschodnimi obszarami Polski a resztą kraju, które powodują następstwa, zarówno o charakterze psychologicznym (apatia, zniechęcenie, czy załamania), jak i gospodarczym (stagnacja rozwoju ekonomicznego). Drugi aspekt dotyczy rynku pracy.

W części poświęconej gospodarce i przedsiębiorczości uzasadniono konieczność tworzenia nowych miejsc pracy, natomiast w tym miejscu pokazano istniejący, aktualnie uśpiony, potencjał ludzki.

W pierwszej kolejności należy zaktywizować w/w grupy defaworyzowane. Niezbędny jest cały kompleks działań mający na celu **wydobycie ich potencjału, podniesienie lub zaktualizowanie kompetencji zawodowych i przywrócenie na rynek pracy**. Na konieczność podejmowania przez LGD ZS działań na rzecz zidentyfikowanych defaworyzowanych grup społecznych należy patrzeć również przez pryzmat szeroko rozumianego rozwoju danego obszaru, którego podstawowym czynnikiem jest człowiek.

W warunkach wyludniania się niektórych gmin i wsi istotne jest ograniczanie wyjazdów mieszkańców na stałe. W kształtowaniu rozwoju danego obszaru czynnik ludzki ma decydujące znaczenie. Dlatego też niezbędne są przedsięwzięcia, które będą w pierwszej kolejności podnosić kwalifikacje i umiejętności zawodowe tak zdefiniowanych grup defaworyzowanych, a następnie próby ich **włączenia w życie publiczne, m.in. poprzez zatrudnienie lub samozatrudnienie**. Cel. II 2.1

Ponadto, grupami, do których skierowane zostaną działania w ramach LSR są przedstawiciele trzeciego sektora oraz samorządy gminne, poniżej tabela z ich opisem.

Tabela nr 7 Grupy, do których skierowane zostaną działania w ramach LSR

Przedstawiciele trzeciego sektora	Organizacje pozarządowe, OSP, grupy nieformalne, w tym Koła Gospodyń Wiejskich, zespoły folklorystyczne, grupy artystyczne, kluby sportowe – będące wyrazem aktywności obywatelskiej, nośnikiem tradycji i kultury oraz podmiotami aktywnie działającymi na rzecz ochrony środowiska przyrodniczego i zagwarantowania spójności społecznej obszaru. Na terenie LGD ZS organizacje pozarządowe są słabo rozwinięte i potrzebują znacznego wsparcia w działaniu.
Samorządy gminne	Mieszkańcy oraz władze publiczne i instytucje publiczne – jako podmioty odpowiedzialne m.in. za rozwój infrastruktury i oferty czasu wolnego oraz jej beneficjenci, a także jako podmioty odpowiedzialne za politykę kulturalną i społeczną.

Źródło: Opracowanie własne

III.2 Charakterystyka gospodarki/przedsiębiorczości (w tym przedsiębiorczości społecznej), branż z potencjałem rozwojowym (informacja o branżach gospodarki, mających kluczowe znaczenie dla rozwoju obszaru).

W obszarze funkcjonowania LGD ZS zarejestrowanych było 4 875 /podmiotów gospodarczych, z tego w sektorze rolniczym 767, przemysłowym 490, natomiast budowlanym 606. W pozostałych działalność gospodarczą prowadziło 3 012 podmiotów.

Jednym z ważnych elementów charakterystyki stanu gospodarki (w tym również przedsiębiorczości) jest struktura rodzajowa prowadzonej działalności gospodarczej. Z przedstawionych w tabeli nr 8 danych liczbowych wynika, że dominujące znaczenie ma handel hurtowy i detaliczny (sekcja G klasyfikacji PKD), których udział w całkowitej liczbie firm na obszarze LGD ZS wynosi 24,8%. Istotny jest udział rolnictwa i leśnictwa (sekcja A) kształtujący się na poziomie 15,7%. W dalszej kolejności są to: budownictwo (sekcja F) z udziałem 12,4% oraz przetwórstwo przemysłowe (sekcja C), w którym mieści się również przetwórstwo rolno-spożywcze. Ważne miejsce zajmuje także transport i gospodarka magazynowa (sekcja H) z udziałem 7,9 %. Największe zróżnicowanie między gminami ma miejsce w przypadku firm budowlanych.

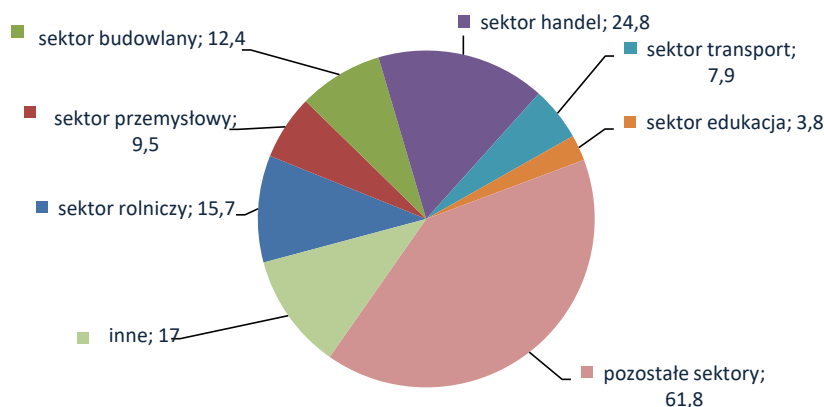
Tabela nr 8 Struktura najważniejszych rodzajów działalności społeczno-gospodarczej prowadzonej na obszarze LGD ZS w 2013 r. (%)

Gmina	Sekcje PKD								
	Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo (A)	Przetwórstwo przemysłowe (C)	Budownictwo (F)	Handel hurtowy i detaliczny (G)	Transport i gospodarka magazynowa (H)	Edukacja (P)	Opieka zdrowotna i pomoc społ. (Q)	Pozostałe (S, T, U)	Inne
Domanice	12,9	7,6	16,7	26,5	5,3	5,3	3,0	3,9	18,8
Kotuń	10,0	8,9	17,4	25,2	6,9	3,5	3,7	7,2	17,2
Mokobody	12,5	11,8	12,2	26,6	9,5	3,4	3,0	5,3	15,7
Mordy	15,2	9,9	13,2	15,8	6,7	5,3	5,6	4,4	15,2
Siedlce	15,6	10,0	10,2	29,6	8,7	3,0	3,6	4,1	15,2
Skórzec	18,9	10,4	17,8	20,7	2,9	2,2	2,2	8,7	16,2
Suchożebry	17,0	10,7	17,6	22,1	4,8	3,5	3,1	4,5	16,7
Wiśniew	18,3	9,6	9,9	20,7	9,6	3,7	2,4	9,6	16,2
Wodynie	10,0	4,2	14,8	23,8	8,9	7,4	4,8	6,3	19,8
Zbuczyn	19,9	8,4	8,6	21,8	10,8	5,6	1,3	6,8	16,8
LGD ZS	15,7	9,5	12,4	24,8	7,9	3,8	3,2	5,7	17,0

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS BDL

Struktura rodzajowa prowadzonej działalności gospodarczej na obszarze LGD ZS jest zbliżona do struktur na obszarach wiejskich w innych regionach kraju. Dominujące znaczenie mają firmy o charakterze produkcyjnym oraz handel. LGD ZS w perspektywie finansowej 2014 – 2020 może włączać się w doskonalenie ich działalności (tworzenie lub skrócenie łańcucha dostaw, wspieranie współpracy między podmiotami wykonującymi działalność gospodarczą, rozwój rynków zbytu produktów i usług lokalnych oraz promowanie obszaru objętego LSR, w tym produktów lub usług lokalnych).

Wykres nr 1 Podmioty gospodarki narodowej na terenie LGD ZS – procentowy udział wybranych sektorów.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z GUS

Specyfika funkcjonowania LGD ZS (położenie wokół 80-tysięcznego miasta) przekłada się na to, że 35,9% podmiotów gospodarczych zarejestrowanych jest w gminie Siedlce. Jednym z kierunków inicjatyw powinno być podejmowanie działań mających na celu ożywienie pozarolniczych obszarów gospodarki w pozostałych 9 gminach.

Przedstawione powyżej dane liczbowe należy widzieć i rozpatrywać w kontekście możliwości rozwoju ilościowego i jakościowego podmiotów gospodarczych. W pierwszej kolejności należy jednak zwrócić uwagę na fakt dużego zróżnicowania poziomu aktywności gospodarczej – najczęściej działalności gospodarczych prowadzonych indywidualnie (tzw. samozatrudnienie). Wiele z nich, po zarejestrowaniu z różnych względów nie prowadzi działalności gospodarczej lub czyni to w niewielkim wymiarze⁴.

Istotne znaczenie ma ocena problemów prowadzenia działalności gospodarczej, której dokonali w trakcie konsultacji przedstawiciele społeczności lokalnej. Możliwie maksymalne uwzględnianie tych opinii powinno w znaczącym stopniu przyczynić się do powodzenia w realizacji LSR.

Najważniejsze uwarunkowania wewnętrzne, które uznano za istotne i które były przedmiotem dyskusji i konsultacji to wspieranie **rozwoju działalności istniejących podmiotów gospodarczych oraz stworzenie przyjaznych warunków do tworzenia nowych. Cel II 1.1 i II 1.2**

Za ważny element rozwoju gospodarczego uznaje się możliwość jej prowadzenia z wykorzystywaniem lokalnych zasobów. W uwarunkowaniach obszaru LGD ZS takie możliwości są ograniczone, co stwierdziło 20,3% biorących udział w konsultacjach. Dlatego konieczne są działania prowadzące do zmiany istniejącego stanu rzeczy. Niekorzystnie przedstawia się także ocena działań podejmowanych przez władze lokalne wspierające rozwój przedsiębiorczości (25,9% respondentów). Czynnikiem ten, istotny w inicjowaniu i pobudzaniu aktywności mieszkańców na polu gospodarczym, stanowi problem na obszarze LGD ZS.

Przedstawiciele społeczności lokalnej mocno akcentowali kwestię zdrowej żywności. Rozwój krajowego przetwórstwa rolno – spożywczego miał znaczenie dla 58,5% osób, natomiast 50,5% uznało, że jest szansą na rozwój lokalny. Taka ocena oznacza, że mieszkańcy obszaru LGD ZS przywiązują dużą wagę do **rozwoju przemysłu rolno – spożywczego (Cel II 1.3)** i traktują go, jako ważny czynnik rozwoju.

44,4% przedstawicieli mieszkańców wypowiedziało się na temat wzrostu popytu na żywność o dużych walorach smakowych. Jeszcze większe znaczenie przywiązują do kształtowania się popytu na lokalne

⁴ Problem ten należy uznać za istotny i traktować go, jako jeden z istotnych do realizacji w ramach LSR. Chodzi o możliwe szerokie i głębokie rozpoznanie kwestii, jaką jest bardzo zróżnicowana aktywność gospodarcza firm na obszarze LGD. Rozwiązania wymagają takie kwestie jak: aktualny stan aktywności, zróżnicowanie branżowe i terytorialne firm, przyczyny aktualnego stanu itp.

produkty spożywcze. Jest znamienne, że 64,6% uczestników konsultacji uznało tę kwestię za ważną. Tak wysoki wskaźnik, poświadcza znaczenie tego czynnika. 59,4% przedstawicieli społeczności lokalnej uznało wzrost popytu na lokalne produkty spożywcze za znaczący czynnik rozwojowy. Z uwagi na teren o charakterze rolniczym z wysokim potencjałem produkcyjnym, istnieją dogodne warunki do rozwoju **lokalnego przetwórstwa surowców rolnych** ze szczególnym uwzględnieniem udziału tzw. zdrowej żywności. Dlatego planowane jest wsparcie w tym obszarze (inkubator przetwórstwa lokalnego).

Nowym elementem życia społeczno-gospodarczego obszaru LGD ZS są przedsiębiorstwa społeczne, w postaci spółdzielni socjalnych. Członkami i pracownikami spółdzielni socjalnych są osoby z różnych przyczyn defaworyzowane, które niejednokrotnie nie znalazłyby swojego miejsca w innych formach działalności gospodarczej. W ostatnich 2 latach zarejestrowano na obszarze działania LGD ZS – 1 spółdzielnię socjalną w Gminie Zbuczyn, 1 w Gminie Siedlce i 1 w Gminie Wodynie, natomiast 3 na terenie Miasta Siedlce. Jest to forma rozwojowa i w przeważającej większości przynosząca pozytywne efekty, w postaci samozatrudnienia lokalnych mieszkańców. Jest to bardzo rozpowszechniona forma prowadzenia działalności gospodarczej w innych rejonach Polski, natomiast wciąż nowa na obszarze objętym działaniem LGD ZS. Na terenie powiatu siedleckiego funkcjonuje Ośrodek Wspierania Ekonomii Społecznej, który jest czynnie zaangażowany we wspieranie, powstawanie i funkcjonowanie przedsiębiorstw społecznych. Dotychczasowe doświadczenia OWES wskazują jednoznacznie na konieczność podjęcia działań w zakresie tworzenia warunków sprzyjających rozwojowi ekonomii społecznej. LGD ZS zamierza w tym zakresie ściśle współpracować z OWES i uzupełniać wzajemne działania, kształtujące jak najlepsze warunki dla tworzenia i rozwoju przedsiębiorstw społecznych i realizujące założenia Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej oraz Planu Rozwoju Ekonomii Społecznej na Mazowszu na lata 2013-20.

Rolnictwo

Wg spisu rolnego z 2010 roku w powiecie siedleckim⁵ było 13 045 gospodarstw rolniczych, w których użytkowaniu znajdowało się ok. 110,8 tys. ha gruntów rolnych.

Tabela nr 9 Struktura obszarowa rodzinnych gospodarstw rolniczych w pow. siedleckim

Przedział obszarowy	Procentowy udział
do 1,0 ha	8,83
1,1 – 5,0 ha	41,46
5,1 – 15,0 ha	39,57
pow. 15,0 ha	10,14
Razem	100

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych w Starostwie Powiatowym w Siedlcach

Z przedstawionych danych liczbowych wynika jednoznacznie, że 81,03% gospodarstw mieści się w przedziale 1,1 – 15,0 ha. W aktualnym układzie stosunków ekonomicznych w polskim rolnictwie, powierzchnia gospodarstwa rolniczego z tego przedziału obszarowego nie zapewni akceptowalnego przez rolników poziomu stopy życiowej. Niezbędna jest zatem **dywersyfikacja prowadzonej działalności rolniczej**. Trudna sytuacja dochodowa polskiego rolnictwa wynika również z tego, że gospodarstwa rolnicze sprzedają surowce. Natomiast, zarówno w rolnictwie jak i w pozarolniczych obszarach gospodarki, uzyskują one zawsze niskie ceny jednostkowe.

Poziom rozwoju rolnictwa oceniło pozytywnie 20,8% uczestników spotkań konsultacyjnych, natomiast negatywnie 23,1%. Z kolei 30,2% osób negatywnie oceniło aktualny poziom efektywności produkcji rolniczej. Negatywna ocena makroekonomicznych uwarunkowań funkcjonowania gospodarstw rolniczych pokazuje, że niezbędne jest podejmowanie działań na poziomie lokalnym, mających na celu zmianę sytuacji w tym obszarze gospodarki. Dlatego też jednym z kluczowych zagadnień w organizacji produkcji rolniczej **jest intensyfikacja przetwórstwa lokalnych produktów rolnych. (Cel II 1.3).**

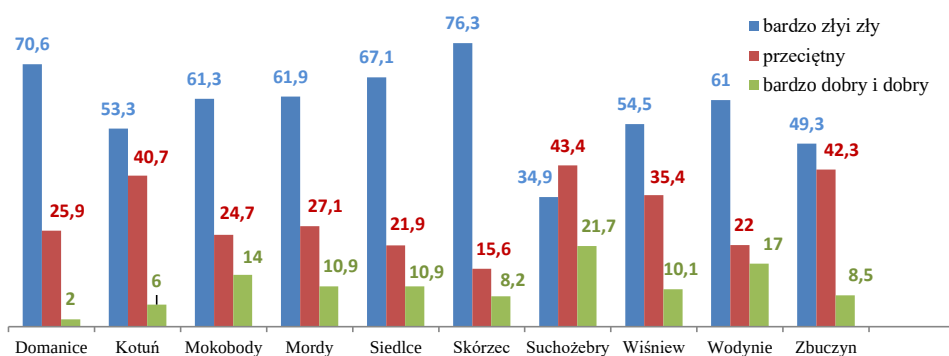
⁵ W charakterystyce struktury obszarowej rolnictwa posługujemy się szczegółowymi danymi dla pow. siedleckiego, ponieważ uzyskanie takich szczegółowych informacji dla obszaru działania LGD ZS byłoby związane z dużymi nakładami pracy (brak takich danych na poziomie gmin, gdzie bardzo często charakterystyki oparte są na danych szacunkowych). Dla celów niniejszej LSR przedstawione dane liczbowe pokazujące występujące tendencje uznajemy za wystarczające.

III.3 Opis rynku pracy (poziom zatrudnienia i stopa bezrobocia - liczba bezrobotnych do liczby osób w wieku produkcyjnym, charakterystyka grup pozostających poza rynkiem pracy).

Z całokształtu zagadnień dotyczących rynku pracy, zwłaszcza w układzie lokalnym, dominujące znaczenie ma proces tworzenia nowych miejsc pracy. W trakcie przeprowadzonych konsultacji społecznych aż 73,1% uczestników zabrało głos na ten temat. Był to jeden z najczęściej ocenianych czynników. Jednoznacznie świadczy to o znaczeniu tego problemu dla społeczności lokalnej. 62,3% uznało, że jest to zdecydowanie negatywna strona funkcjonowania obszaru LGD ZS.

W przypadku charakterystyki rynku pracy, dużą uwagę przywiązano do tych jego elementów, które wynikają z analizy przeprowadzonych badań na grupie 1 548 respondentów ze społeczności lokalnej. Stanowią one cenny materiał poznawczy do formułowania ocen i stawiania diagnoz. Jego dużą wartością jest też aktualność. Na wykresie nr 2 przedstawiono ocenę lokalnego rynku pracy w układzie gminnym.

Wykres nr 2 Ocena lokalnego rynku pracy w układzie terytorialnym (%)

Źródło: Badania własne

Zdecydowana większość mieszkańców obszaru LSR ocenia lokalny rynek pracy, jako bardzo zły lub zły⁶. Powyższe dane, stanowiące oceny i odczucia dotyczące lokalnego rynku pracy, są jednym z najbardziej istotnych odnośników w kształtowaniu kierunków dalszych działań.

Jednym z najczęściej wykorzystywanych wskaźników statystycznych, charakteryzujących lokalny rynek pracy jest udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności ogółem oraz liczbie ludności w wieku produkcyjnym.

Tabela nr 10 Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności ogółem oraz liczbie ludności w wieku produkcyjnym

Wyszczególnienie	Ludność		Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności (Ogółem w %)
	ogółem	w wieku produkcyjnym	
Domanice	2 672	1 657	6,6
Kotuń	8 606	5 318	4,2
Mokobody	5 120	3 121	4,4
Mordy	6 107	3 720	5,0
Siedlce	17 315	11 161	5,1
Skórzec	7 683	4 790	4,7
Suchożebry	4 761	2 902	4,8
Wiśniew	5 837	3 604	5,2
Wodynie	4 594	2 815	5,0
Zbuczyn	10 112	6 098	4,1

⁶ W kwestionariuszu ankietowym uwzględnionych było 5 wariantów oceny. Wyniki szczegółowych obliczeń znajdują się w Biurze LGD ZS. Jednak ze względu na potrzebę klarownego i przejrzystego przedstawienia opinii i ocen mieszkańców, w LSR dokonano pogrupowań wyników obliczeń, aby utworzyć 3 warianty oceny.

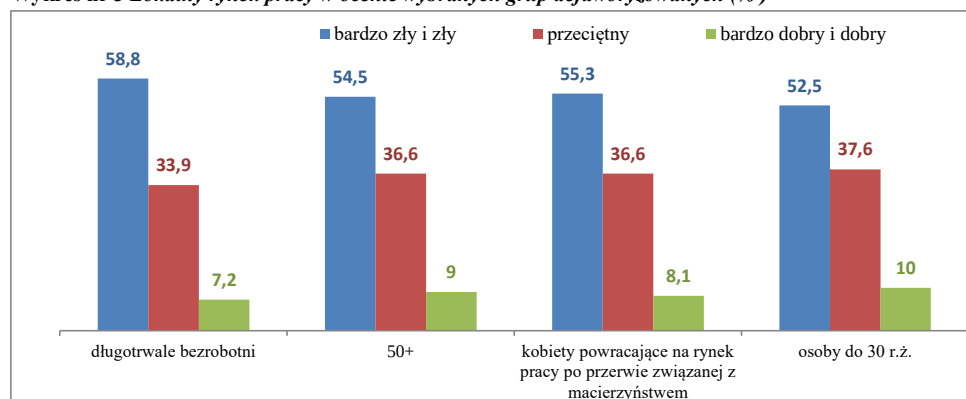
Łącznie: LGD ZS	72 807	45 186	4,8
------------------------	--------	--------	-----

Źródło: Opracowano na podstawie Statystycznego Vademecum Samorządowca 2014

Dane statystyczne pokazują, że najwyższe bezrobocie ma miejsce w gminie Domanice, natomiast najniższe w gminie Zbuczyn. Należy w tym miejscu zaznaczyć również, że gmina Domanice jest najmniejszą w LGD ZS, natomiast Zbuczyn największą jeżeli chodzi o powierzchnię i liczbę sołectw. Pozostałe gminy, a więc 8 na 10 mają zbliżone wskaźniki bezrobocia.

Osoby pozostające poza rynkiem pracy należą głównie do zdiagnozowanych i scharakteryzowanych w pierwszym punkcie grup defaworyzowanych – są to osoby długotrwale bezrobotne, 50+, kobiety powracające na rynek pracy po przerwie związanej z macierzyństwem, osoby do 30 r.ż.

Wykres nr 3 Lokalny rynek pracy w ocenie wybranych grup defaworyzowanych (%)

Źródło: Badania własne

Wyodrębnione grupy defaworyzowane mają zbliżone oceny lokalnego rynku pracy. Podobnie jak w przypadku oceny dokonanej przez społeczność lokalną, która wzięła udział w badaniach ankietowych, również i w tym przypadku dominowały oceny negatywne. Prowadzone analizy potwierdziły, że funkcjonowanie lokalnego rynku pracy, to jeden z kluczowych problemów lokalnej społeczności. Analiza ocen dokonana na 2 różnych płaszczyznach (w układzie terytorialnym oraz dla 4 wyodrębnionych defaworyzowanych grup społeczności lokalnej) wykazała dużą ich zbieżność.

W kontekście informacji przekazywanych w trakcie konsultacji społecznych przez mieszkańców⁷, za konieczne uznano zwrócenie szczególnej uwagi na celowość i jakość planowanych do realizacji szkoleń. Wyłącza w kontekście przygotowywania osób z grup defaworyzowanych do zafunkcjonowania na rynku pracy. Podobna kwestia dotyczy działań mających na celu rozpoznanie i zbadanie określonych, pojawiających się na bieżąco problemów. Ich dobre rozpoznanie (np. zapotrzebowanie na określone zawody czy kwalifikacje) zwiększy skuteczność i efektywność działań.

III.4 Przedstawienie działalności sektora społecznego, w tym integracja/rozwój społeczeństwa obywatelskiego.

Analizę problemów i ocen aktywności społecznej przedstawiono w oparciu o następujące zagadnienia: stosunek mieszkańców obszaru LGD ZS do kwestii aktywnego udziału w życiu publicznym, ocena działań makroekonomicznych w tym zakresie dokonana przez przedstawicieli społeczności lokalnych, charakterystyka aktywności społecznej na poziomie wsi i gminy oraz funkcjonowanie organizacji pozarządowych.

Zasadniczym zadaniem było określenie stosunku przedstawicieli społeczności lokalnej biorących udział w konsultacjach społecznych do przedstawionych im ocen 11 mierników kształtujących aktywność społeczną.

Tabela nr 11 Czynniki określające aktywność społeczną mieszkańców obszarów wiejskich

⁷ Mieszkańcy obszaru LGD ZS mieli dużo uwag krytycznych do celowości organizowania wielu szkoleń, jak również ich jakości. Zgłaszane były nawet postulaty idące w kierunku znacznego ich ograniczenia. Uwagi dotyczyły poprzedniej perspektywy finansowej. Szkolenia mają bardzo istotne znaczenie w realizacji LSR, dlatego też należy dołożyć wszelkich starań, aby opinia o nich uległa zmianie. Powinny być dostosowane do konkretnych potrzeb. Uwagę należy zwrócić na takie kwestie jak: dobór tematyki szkoleń oraz wykładowców i innych prowadzących, organizacja szkoleń, praktyczny aspekt szkoleń czy preferencje dla szkoleń o charakterze warsztatowym.

Lp.	Wyszczególnienie
1.	Stopień zaangażowania mieszkańców w życie społeczne gminy
2.	Obecność w życiu społecznym gminy liderów i animatorów życia społecznego
3.	Podejmowanie inicjatyw oddolnych przez mieszkańców gminy
4.	Organizacje pozarządowe i jakość ich działania
5.	System wsparcia przez władze aktywności mieszkańców
6.	Współpraca gminy z organizacjami pozarządowymi
7.	Wpływ mieszkańców na kształtowanie i realizację budżetu gminy
8.	Polityka europejska ukierunkowana na popieranie inicjatyw oddolnych
9.	Polityka państwa sprzyjająca społeczeństwu obywatelskiemu
10.	Wzrost świadomości społecznej i obywatelskiej mieszkańców obszarów wiejskich
11.	Niechęć dużej części społeczeństwa do działalności społecznej.

Źródło: Badania własne

Mieszkańcy obszaru LGD ZS w pierwszej kolejności dokonywali oceny czynników z obszaru gospodarki, infrastruktury drogowej i technicznej oraz problemów oświaty. Kwestie aktywności społecznej oceniane były przez mieszkańców w dalszej kolejności. W tym obszarze istnieje luka i występuje potrzeba działań na różnych płaszczyznach (szkolenie, badania, animacje aktywności).

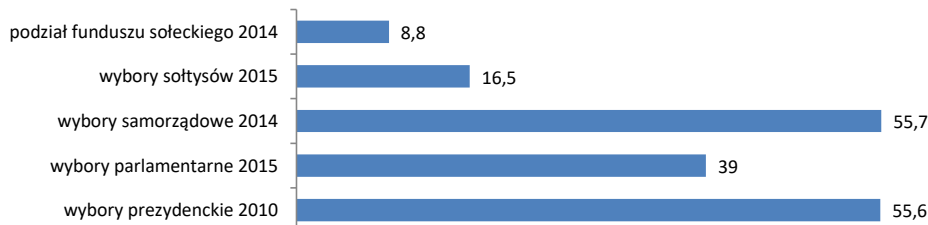
Przygotowując merytorycznie i metodycznie spotkania z mieszkańcami uznano, że w pierwszej kolejności właściwa będzie opinia dotycząca różnych problemów życia publicznego. Otóż 55,7% uznało, że duża część społeczeństwa niechętnie odnosi się do działalności społecznej. Jednocześnie 44,8% stwierdziło, że obserwuje w ostatnich latach wzrost świadomości społecznej i obywatelskiej mieszkańców obszarów wiejskich. 49,5% uczestników spotkań uznało za właściwe wypowiedzenie się na temat stopnia angażowania się mieszkańców w życie społeczne gminy. Jednak 38,7% uznało, że aktywność ta jest niska, co stanowi poważną słabość życia publicznego gmin.

Ważnym elementem życia publicznego jest obecność w życiu społecznym gminy liderów i animatorów życia publicznego. Bardzo często dają oni początek i są czynnikiem sprawczym dalszych działań. Niestety ich brak jest jednym z kluczowych problemów społeczności lokalnych. Jedynie 30,7% przedstawiło swój pogląd w tej kwestii, z tego 23,6% uznało, że w tym zakresie konieczna jest intensyfikacja działań. Tylko 10,8% uczestników spotkań oceniło ten czynnik, jako mocną stronę. Były to osoby z gmin i wsi, w których liderzy społeczności lokalnych są obecni.

Analizowano zjawisko podejmowania przez społeczności gminne inicjatyw oddolnych. 29,7% uczestników spotkań konsultacyjnych oceniło, że inicjatywy oddolne mieszkańców są słabą stroną funkcjonowania obszaru objętego przez LGD ZS. Również tylko 36,7% uznało za niezbędne dokonanie oceny tego czynnika. W związku z powyższym ta sfera życia publicznego wymaga podejmowania bardzo istotnych i wielokierunkowych działań mających na celu jej poprawę. Wydaje się, że Podejście LEADER realizowane w ramach PROW na lata 2014 – 2020, kładąc mocny nacisk na budowę kapitału społecznego wychodzi naprzeciw potrzebom środowiska i stwarza duże możliwości poprawy sytuacji w tym obszarze realizacji LSR.

Praktycznym odzwierciedleniem aktywności społecznej jest frekwencja wyborcza. Na wykresie nr 4 została ona przedstawiona w gminach obszaru LGD ZS na wyborach prezydenckich w 2010 roku, parlamentarnych w 2011 r., samorządowych w 2014 r., wyborach sołtysów w 2015 r. oraz frekwencja na zebraniach poświęconych podziałowi funduszu sołeckiego.

Wykres nr 4 Procentowy udział mieszkańców gmin LGD ZS w wyborach

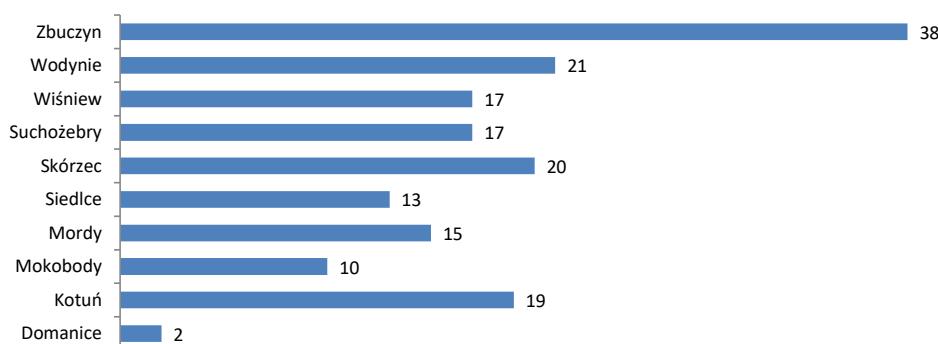

Źródło: Dane Urzędów Gmin

Możemy wyodrębnić 2 zasadnicze, wyraźne różniące się między sobą grupy aktywności mieszkańców. Pierwsza z nich obejmuje frekwencję w wyborach prezydenckich, parlamentarnych i samorządowych, natomiast druga dotyczy udziału w wyborach na poziomie sołectw. Dane liczbowe dotyczące frekwencji w wyborach sołtysów oraz udziału mieszkańców w podziale Funduszu Sołeckiego potwierdzają niski stopień aktywności mieszkańców w życiu publicznym.

Ważnym elementem funkcjonowania życia społecznego na obszarach wiejskich są organizacje pozarządowe. W tabeli przedstawimy ich stan liczbowy w podziale na gminy. Występuje bardzo duże zróżnicowanie między poszczególnymi gminami pod względem liczby zarejestrowanych organizacji pozarządowych. Ich liczebność mieści się w przedziale 2 – 38, przy czym dominujące znaczenie ma liczebność na poziomie ok. 15 – 20 tych organizacji w gminie. Aktualny stan liczbowy należy uznać za niewystarczający.

Wykres nr 5 Organizacje pozarządowe na obszarze LGD ZS (zarejestrowane w KRS i innych rejestrach)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Urzędów Gmin

Inny problem to aktywność społeczna mieszkańców obszaru LGD ZS. Jest on kluczowy, dlatego m.in. te kwestie były przedmiotem konsultacji i dyskusji z mieszkańcami. Społeczność lokalna dokonała oceny organizacji pozarządowych na swoim obszarze pod względem jakości ich działania oraz współpracy z gminami. Odpowiednio 30,2% i 32,0% uczestników spotkań konsultacyjnych przedstawiło swoje opinie – zdecydowanie mniejszy udział uczestników spotkań konsultacyjnych. 10,4% oceniło pozytywnie jakość działań organizacji pozarządowych, natomiast 19,8% miało negatywną opinię. Dlatego niezbędne są działania mające na celu systematyczną poprawę i doskonalenie ich funkcjonowania. 21,2% oceniło pozytywnie ich współpracę z gminami, natomiast 10,8% negatywnie. Wnioski z analizy pozyskanych danych wskazują na konieczność **wspierania aktywizacji mieszkańców, wzmocnienia współpracy międzysektorowej, wzmocnienia doradczo-szkoleniowego i ekonomicznego istniejących organizacji pozarządowych, zespołów folklorystycznych, artystycznych, grup sportowych oraz grup nieformalnych, a także stworzenia warunków do zakładania kolejnych. Cel I 2.**

III.5 Wskazanie problemów społecznych, ze szczególnym uwzględnieniem problemów ubóstwa i wykluczenia społecznego oraz skali tych zjawisk (np. dostęp do miejscowej infrastruktury i kultury, liczba osób objętych opieką społeczną).

Współczesne życie społeczne charakteryzują m.in. takie zjawiska makroekonomiczne i makrospołeczne, jak: emigracja ludzi młodych, patologie społeczne (przestępstwa, narkomania, alkoholizm, inne), starzenie się społeczeństwa oraz ubożenie mieszkańców obszarów wiejskich. Jednak dla ponad 70% uczestników konsultacji społecznych dla całego obszaru LGD ZS emigracja ludzi młodych nie stanowiła problemu, podobnie jak wymienione wyżej patologie społeczne. Natomiast ponad 50% uczestników spotkań konsultacyjnych za poważny problem społeczny uznawało proces starzenia się mieszkańców obszarów wiejskich. W gminach Skórzec i Suchożebry pogląd taki prezentowało ponad 70%, natomiast w gminie Siedlce ponad 80% ankietowanych. W pozostałych gminach poziom ten wynosił ponad 60%. Równie ważnym problemem jest zjawisko ubożenia mieszkańców obszarów wiejskich. Uznawało tak ponad 40% ankietowanych. W gminach Kotuń i Wiśniew ponad 60%, natomiast w gminach Mordy, Siedlce, Suchożebry i Zbuczyn ponad 50%. Dlatego **starzenie się i ubożenie mieszkańców obszarów wiejskich** to planowane obszary interwencji na miarę możliwości LGD.

Jednym z elementów rozwiązywania problemów społecznych na obszarze działania LGD ZS jest obejmowanie różnymi formami pomocy jej mieszkańców. W tabeli nr 12 przedstawione zostały podstawowe dane liczbowe dotyczące jej skali.

Tabela nr 12 Liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej oraz ich udział w liczbie ludności ogółem (stan na 31.12 2013 r.)

Gmina	Korzystający ze świadczeń pomocy społecznej		Udział w liczbie ludności ogółem (%)
	liczba osób	%	
Domanice	313	5,1	11,7
Kotuń	1005	16,3	11,7
Mokobody	270	4,4	5,3
Mordy	770	12,5	12,6
Siedlce	836	13,5	4,8
Skórzec	459	7,4	5,9
Suchożebry	454	7,3	9,5
Wiśniew	670	10,8	11,5
Wodynie	581	9,4	12,6
Zbuczyn	802	13,3	7,9
Razem LGD ZS	6180	100	8,5

Źródło: Obliczenia własne na podstawie informacji uzyskanych w Gminnych Ośrodkach Pomocy Społecznej

Zaobserwowano duże różnice między poszczególnymi gminami w liczbie osób objętych pomocą społeczną. Wynikają one w największym stopniu ze zróżnicowania liczby mieszkańców w poszczególnych gminach. W gminie Siedlce (położonej wokół 80-tysięcznego miasta) udział mieszkańców korzystających ze środków pomocy społecznej jest najmniejszy (4,8%), natomiast największy w gminie Wodynie, która jest położona na obrzeżach obszaru działania LGD ZS – wynosi prawie 12,6%.

Liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej na 10 tys. mieszkańców na obszarze LGD ZS wynosi 848,8 i jest ponad dwukrotnie wyższa w porównaniu z całym woj. mazowieckim, dla którego wskaźnik ten ma wartość 421,2.

W okresie II – IV 2015 r. przeprowadzono badania ankietowe z jednoczesnym wykorzystaniem metody spotkań otwartych. Z całokształtu zagadnień związanych z funkcjonowaniem życia społeczno-gospodarczego na obszarze LGD ZS ocena przez mieszkańców życia społecznego nie kształtuje się na wysokim poziomie, ale wypadła relatywnie najbardziej korzystnie.

Analiza struktury budżetów gmin jednoznacznie pokazuje, że dominujące znaczenie ma w nich udział wydatków na oświatę, inwestycje drogowe i wodociągowo-kanalizacyjne, obiekty kultury (zwłaszcza świetlice wiejskie) oraz obiekty OSP. Mimo, że nakłady inwestycyjne (drogowe i wodno-kanalizacyjne) w budżetach gmin stanowią ich istotną pozycję, potrzeby w tym zakresie są bardzo duże. Wynika to z wieloletnich, a nawet kilkudziesięcioletnich zaniedbań. Dlatego konieczne jest **wspieranie operacji w zakresie infrastruktury drogowej, które prowadzić będą w konsekwencji do włączenia społecznego.**

Cel III. 1.2

W badaniach ankietowych respondenci najwyżej ocenili funkcjonowanie szkół podstawowych i gimnazjalnych. Na drugim miejscu klasyfikowane było funkcjonowanie przedszkoli, natomiast na trzecim bezpieczeństwo mieszkańców. Trzy pozostałe czynniki sklasyfikowane zostały w następującej kolejności: funkcjonowanie pomocy społecznej, dostęp do sportu i rekreacji oraz dostęp do kultury i rozrywki. Warunki życia w gminie analizowane były również z punktu widzenia ich oceny przez wszystkie zidentyfikowane grupy docelowe. W tabeli nr 13 przedstawiamy ich ocenę dokonaną przez 4 wyodrębnione grupy defaworyzowane. Występujące tutaj prawidłowości będą miały wpływ na formułowanie celów i przedsięwzięć.

Tabela nr 13 Ocena warunków życia w gminie (procentowy udział odpowiedzi oceniających warunki jako bardzo dobre i dobra oraz przeciętne)

Wyszczególnienie	Długotrwale bezrobotni	Osoby z grupy 50+	Kobiety powracające na rynek pracy po przerwie związanej z macierzyństwem	Osoby do 30 r.ż.

	B.dobre i dobre	Przeciętne	B.dobre i dobre	Przeciętne	B.dobre i dobre	Przeciętne	B.dobre i dobre
Funkcjonowanie ośrodków pomocy społecznej	27,9	42,2	27,7	45,1	31,7	40,7	40,2
Bezpieczeństwo mieszkańców	38,1	41,1	34,7	43,8	30,4	41,8	40,2
Edukacja przedszkolna	55,1	21,8	46,2	33,8	50,4	31,7	46,7
Szkolnictwo podstawowe i gimnazjalne	58,1	25,6	51,4	30,6	52,1	32,5	55,4
Dostęp do kultury	21,2	31,5	12,5	38,6	21,1	26,8	30,7
Dostęp do sportu i rekreacji	29,9	30,5	26,2	37,2	29,5	33,6	33,7

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych przeprowadzonych na grupie 1 548 uczestników spotkań konsultacyjnych zrealizowanych w okresie II – IV 2015 r.

Biorący udział w konsultacjach przedstawiciele w/w grup defaworyzowanych posiadali zbliżone oceny społecznych uwarunkowań funkcjonowania gmin, jak cała społeczność lokalna. Szczegółowe oceny były już zróżnicowane. Wszystkie grupy najwyżej oceniały funkcjonowanie szkolnictwa podstawowego i gimnazjalnego. Równie wysoki był udział ocen bardzo dobrych i dobrych dla edukacji przedszkolnej. Charakterystyczne są bardzo zbliżone oceny dla oświaty na poziomie gminy. Oceny dla bezpieczeństwa życia mieszkańców są już nieco bardziej zróżnicowane. Najwyżej oceniali je osoby do 30 r.ż. Istotne znaczenie w życiu społeczności lokalnej w warunkach rynkowych spełniają Gminne Ośrodki Pomocy Społecznej. Najwyżej zostały ocenione również przez osoby do 30 r.ż.

Z punktu widzenia wdrażania i realizacji LSR zasadnicze znaczenie ma dostęp społeczności lokalnej do dóbr kultury oraz sportu i rekreacji. Oceny dokonane przez całą społeczność lokalną funkcjonowania kultury oraz sportu i rekreacji ocenione zostały najgorzej. Szczegółowe analizy ocen dokonane przez 4 wyodrębnione grupy defaworyzowane potwierdzają opinie występujące w całej społeczności. Szczegółowe oceny życia kulturalnego są już zdecydowanie bardziej niekorzystne. W tym samym kierunku idą oceny dotyczące dostępu do sportu. Najkorzystniej oceniły dostęp do kultury i rozrywki oraz sportu i osoby do 30 r.ż. Negatywne oceny dostępu do kultury i rozrywki oraz sportu i rekreacji wskazują na konieczność **poprawy funkcjonowania miejsc integracji społecznej oraz uatrakcyjnienia infrastruktury rekreacyjnej i sportowej i modernizacji obiektów użyteczności publicznej.** (Cel III 1.1 pkt. 1, Cel. I 2.1 pkt. 1)

W drugim okresie konsultacji (IX, X 2015 r.) rozpoznawane i analizowane były: dostęp do przedszkoli i oddawanie do użytku nowych, wyposażenie szkół w rzeczowe pomoce dydaktyczne, jakość pozalekcyjnych działań prowadzonych przez szkoły, organizacji kolonii i dożywiania dzieci, stan infrastruktury sportowej na terenie gminy, dostępność usług zdrowotnych.

Tabela nr 14 Wybrane problemy społeczne w ocenie mieszkańców wybranych gmin

Lp.	Wyszczególnienie	Procentowy udział udzielonych odpowiedzi, stwierdzających, że ten aspekt życia społecznego:	
		nie wymaga interwencji	wymaga interwencji
1.	Dostępność przedszkoli i proces oddawania do użytku nowych	Siedlce – pow. 60%, Skórzec – pow. 50% Mokobody – pow. 40% Zbuczyn – pow. 40% Wodynie – pow. 30%	Kotuń – pow. 50%
2.	Wyposażenie szkół w rzeczowe pomoce dydaktyczne	Domanice – pow. 50% Siedlce – pow. 40% Zbuczyn pow. 40% Wiśniew – pow. 50% Skórzec – pow. 40% Suchożebry – pow. 40%	Wodynie – pow. 30%
3.	Jakość pozalekcyjnych działań prowadzonych przez szkoły	Wiśniew – pow. 50% Siedlce – pow. 40% Skórzec – pow. 40% Wodynie – pow. 50%	Suchożebry – pow. 40%
4.	Stan infrastruktury sportowej na terenie gminy	Kotuń – pow. 60% Zbuczyn – pow. 60%	Mordy – pow. 50% Siedlce – pow. 40%

		Skórzec – pow. 40%	Domanice – pow. 40%
5.	Dostępność usług zdrowotnych	Suchożebry – pow. 70% Mordy – pow. 60% Skórzec – pow. 60% Siedlce – pow. 60%	Wiśniew – pow. 50%

Źródło: Obliczenia własne na podstawie przeprowadzonych konsultacji społecznych

Uczestnicy konsultacji w poszczególnych gminach podkreślali, że wiele problemów polityki społecznej jest w dużym stopniu w ich gminach rozwiązanych. Natomiast w wybranych gminach powinny być podejmowane działania w zakresie **poprawy infrastruktury sportowej (Cel III 1.1. pkt 1)**.

III.6 Wykazanie wewnętrznej spójności obszaru LSR (inne niż spójność przestrzenna).

W charakterystyce poza przestrzennej spójności obszaru LGD ZS możemy wyodrębnić 3 elementy: spójność komunikacyjna, spójność w układzie historyczno-administracyjnym oraz spójność ekonomiczno-społeczna.

W charakterystyce spójności komunikacyjnej określonego terytorium wyodrębnić możemy 2 jej aspekty:

- sieć powiązań komunikacyjnych, zwłaszcza drogowych, na obszarze działania LGD,
- stan i możliwości rozwojowe połączeń (PKS, MPK, PKP, prywatne połączenia komunikacyjne).

W przypadku LGD ZS podstawowy układ komunikacyjny tworzą 3 ważne drogowe szlaki komunikacyjne przebiegające przez powiat siedlecki. Są to:

- Droga krajowa „2 – E30”, przebiegająca centralnie z zachodu na wschód przez obszar LGD ZS i łącząca Warszawę z granicą państwa w Terespolu.
- Droga „63” (z drobnymi modyfikacjami w Siedlcach) biegnąca w kierunku południowo-północnym, łącząca Łuków z Sokołowem Podlaskim.

Istotnym uzupełnieniem dwóch powyższych są drogi wojewódzkie.

- Droga 698 łącząca skrajnie położone gminy wchodzące w skład LGD ZS, tj. Wodnie z Mordami i biegnąca ze strony południowo-zachodniej w kierunku północno-wschodnim.
- Droga 696 stanowiąca połączenie Siedlec z Węgrowem (przebiega przez Mokobody) i biegnąca z Siedlec w kierunku północno-zachodnim.

Wyżej wymienione połączenia stanowią główną konstrukcję, na której opierają się drogi powiatowe i gminne, tworzące sieć powiązań lokalnych.

Ważnym elementem uzupełniającym sieć połączeń drogowych jest połączenie kolejowe, które na obszarze LGD ZS stanowi fragment międzynarodowego połączenia Berlin – Moskwa. Jest to bardzo ważne połączenie w lokalnym ruchu osobowym dla mieszkańców gmin Kotuń, Siedlce, Wiśniew i częściowo Zbuczyn.

Dobra sieć połączeń drogowych (krajowych, wojewódzkich, powiatowych i gminnych) stanowi podstawę do organizacji połączeń drogowych komunikacji zbiorowej. Działające zgodnie z zasadami rachunku ekonomicznego przedsiębiorstwa komunikacyjne dostosowują i będą w dalszym ciągu dostosowywać połączenia zgodnie z lokalnymi potrzebami mieszkańców. Powyższy opis pokazuje, że sieć komunikacyjna stanowi bardzo mocny czynnik spójności gmin tworzących LGD ZS.

Wszystkie gminy tworzące LGD ZS wchodziły pod względem administracyjnym w skład powiatu siedleckiego oraz woj. warszawskiego i lubelskiego oraz obecnie mazowieckiego. Udział w długiej perspektywie czasowej w tych samych strukturach administracyjnych powoduje wzajemne zbliżanie się mieszkańców do siebie. Wynika to z relacji personalnych, podejmowaniu wspólnych inicjatyw, wspólnym rozwiązywaniu w przeszłości wielu problemów. Dlatego powyższe zjawiska, jak również inne o charakterze historycznym są czynnikiem wzmacniającym spójność obszaru.

W kształtowaniu spójności obszaru LGD ZS istotne są także mierniki i wskaźniki społeczne i ekonomiczne. Liczba mieszkańców na 1 km² (wyłączając specyficzną gminę Siedlce) w pozostałych klasycznych gminach wiejskich kształtuje się na zbliżonym poziomie. Z czynników społecznych należy jeszcze zwrócić uwagę na bardzo zbliżone liczebności uczniów w oddziałach klasowych szkół podstawowych i gimnazjalnych, co ma znaczenie z punktu widzenia organizacji pracy szkół.

Z parametrów, które mają charakter ekonomiczny należy wymienić dochody i wydatki budżetu gminy na 1 mieszkańca, wskaźniki bezrobocia oraz przeciętną powierzchnię mieszkania na 1 mieszkańca. Można uznać, że wszystkie one mają zbliżone wielkości i wartości.

III.7 Charakterystyka obszarów atrakcyjnych turystycznie – potencjał dla rozwoju turystyki.

Przez walory turystyczne regionu rozumie się wszystko to, co samo w sobie ma potencjał wywoływania zainteresowania pobytem turystycznym w tym regionie i co jest potencjalnie główną motywacją podjęcia

podróży turystycznej. Walory turystyczne stanowią pierwotny czynnik sprawczy napływu turystów do danego regionu i są rdzeniem jego atrakcyjności turystycznej, natomiast inne czynniki atrakcyjności (np. infrastruktura turystyczna, czy noclegowa) mogą tylko dodatkowo wzmacniać ruch turystyczny, lecz same nie byłyby w stanie go wywołać. Trafne wytypowanie walorów turystycznych regionu jest przesłanką do późniejszego trafnego zorganizowania pozostałych elementów atrakcyjności turystycznej regionu, np. infrastruktury⁸.

Obszar LGD ZS, podobnie jak całe województwo mazowieckie, jest obszarem turystycznym o niskim nasyceniu naturalnymi walorami rekreacyjnymi. Warunki naturalne do rekreacji i wypoczynku w sezonie letnim są przeciętne, zaś w sezonie zimowym – poniżej przeciętnej⁹. Potwierdzają to m.in. dokonane przez przedstawicieli społeczności lokalnej oceny warunków życia w gminie w zakresie warunków sprzyjających rozwojowi turystyki, które wypadły negatywnie, przy jednoczesnym mocnym akcentowaniu potencjału regionu w tym zakresie – brak przemysłu, teren leśny, rolniczy, mało zanieczyszczony.

Istotnym elementem uprawiania turystyki lokalnej są ścieżki rowerowe. Kwestie te były mocno akcentowane w trakcie prowadzonych konsultacji. W gminie Kotuń ponad 70% uczestników spotkań uznało je za słabą stronę, w gminach Mokobody, Mordy, Siedlce, Suchożebry i Zbuczyn od 60 do 70%, natomiast w gminach Domanice, Mordy, Skórzec i Wodnie od 50 do 60%. W 9 gminach był to znaczący problem. Badania wskazują, że niezbędne są działania idące w kierunku **stworzenia możliwości rozwoju i uatrakcyjnienia oferty turystycznej** obszaru działania LGD ZS (Cel III 1.1, Cel II 2.2).

Znaczącym walorem rekreacyjnym obszaru LGD ZS naturalne zasoby rekreacyjne, w tym to przede wszystkim doliny rzek (Liwiec, Kostrzyń, Świder), Obszary NATURA 2000 oraz tereny leśne. Jednym z głównych wyzwań niniejszej strategii jest zachowanie dziedzictwa przyrodniczego oraz wspieranie ochrony środowiska poprzez inicjatywy proekologiczne i chroniące lokalne zasoby przyrodnicze.

Na obszarze wszystkich gmin objętych działaniami LGD ZS znajdują się **obiekty dziedzictwa przyrodniczego wymagające pilnej rewitalizacji** (dane zgromadzone podczas konsultacji społecznych, z Urzędów Gmin, od osób zaangażowanych, przyrodników, organizacji pozarządowych). Miejsca, które warto przywracać i chronić stanowią najczęściej stare sady i parki podworskie z całym przyrodniczym bogactwem roślin i zwierząt.

Na obszarze LSR funkcjonuje 6 organizacji społecznych, których głównym celem jest ochrona dziedzictwa przyrodniczego, ochrona przyrody czy edukacja ekologiczna. Dodatkowo istnieją 4 grupy nieformalne, a kolejne planują rejestrację swojej działalności (dane z Urzędu Miasta Siedlce, Starostwa Powiatowego w Siedlcach, konsultacji społecznych, forum organizacji pozarządowych, przyrodników, Grupy EkoLogicznej). Są to najczęściej organizacje młode (do 4 lat) nieposiadające swoich siedzib, ani wyposażenia i w związku z tym niemogące prowadzić skutecznie działalności. **Doposażenie podmiotów działających w zakresie ochrony środowiska** w podstawowy sprzęt pomoże je wzmocnić i poszerzyć zakres ich działalności.

W trakcie konsultacji społecznych (na Uniwersytecie Przyrodniczo Humanistycznym, wśród przyrodników, grup nieformalnych, lokalnych liderów, urzędów gminnych, organizacji pozarządowych) ustalono, że na obszarze zainteresowania LGD ZS nie prowadzono nigdy kompleksowego rozpoznania obiektów mogących stanowić dziedzictwo przyrodnicze. Dane o lokalizacji obiektów cennych przyrodniczo są uzyskiwane najczęściej podczas przypadkowych inwentaryzacji terenowych prowadzonych przez organizacje pozarządowe (Grupa EkoLogiczna, stowarzyszenia miłośników poszczególnych wiosek, firmy zajmujące się zawodowo obsługą różnorodnych inwestycji, lokalnych liderów).

Informacje te mają charakter fragmentaryczny i są rozproszone. **Kompleksowe rozpoznanie obiektów dziedzictwa przyrodniczego** pozwoli na pełną ocenę potencjału terenu. W konsekwencji na wprowadzenie działań związanych z inwestycjami (energia odnawialna, inwestycje drogowe, obiekty wielkokubaturowe związane z hodowlą zwierząt), czy przygotowanie programów ochrony czynnej).

Wyjątkowe walory przyrodnicze i związana z tym różnorodność form ochrony przyrody – obszary Natura 2000, Rezerваты Przyrody, Obszary Chronionego Krajobrazu (dane z Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska, Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska, Starostwa Powiatowego w Siedlcach, Urzędów Gminnych, organizacji pozarządowych) stwarzają dogodne warunki do prowadzenia edukacji ekologicznej na obszarze objętym LGD.

Z badań przeprowadzonych przez Grupę EkoLogiczną, informacji zwrotnych ze szkół z obszaru, z Urzędów Gminnych, organizacji pozarządowych i grup nieformalnych wynika, że zapotrzebowanie na edukację przyrodniczą jest bardzo duże i w kolejnych latach będzie rosło.

⁸ Strategia Rozwoju Turystyki w Województwie Mazowieckim 2014-2020, str.19-36.

⁹ Tamże, str. 21.

Szkoły zgłaszają potrzebę realizacji spotkań kameralnych oraz terenowych o bardzo zróżnicowanej tematyce przyrodniczej (ptaki, rośliny, płazy i gady, obszary Natura 2000, ochrona gatunkowa, odnawialne źródła energii, zbiórka i segregacja odpadów).

W związku z dużym zapotrzebowaniem na tego rodzaju edukację wskazanym wydaje się **stworzenie kompleksowego Programu Edukacji Przyrodniczej** dla obszaru oddziaływania LGD ZS. Znacznie poszerzy to obszar działań edukacyjnych, uaktywni lokalne organizacje pozarządowe, a w rezultacie doprowadzi do wzrostu zaangażowania i wsparcia społecznego na rzecz ochrony walorów przyrodniczych obszaru.

Na terenie LGD ZS występuje wiele rzadkich i zagrożonych gatunków zwierząt, roślin i siedlisk przyrodniczych. Niektóre gatunki wymieniane są, jako zagrożone w Polskiej Czerwonej Księdze Zwierząt i w załącznikach do Dyrektyw Unijnych (dane z Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska, Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska, Grypy EkoLogicznej, lokalnych liderów, osób zainteresowanych, dane zebrane podczas konsultacji społecznych). Najcenniejsze walory przyrodnicze chronione są w sposób bierny (konserwatorski), co w wielu przypadkach jest nieskuteczne. Gatunkiem sztandarowym dla LGD ZS jest bocian biały (dane Grupy EkoLogicznej) – występuje około 400 par tego gatunku (gatunek wymieniany w załączniku I Dyrektywy ptasiej UE jako zagrożony, chroniony ściśle i wymagający ochrony czynnej). Ponadto jest on najbardziej znanym wśród gatunków dziko żyjących, i może być doskonałym obiektem do prowadzenia edukacji przyrodniczej dzieci i młodzieży oraz promującym współpracę międzynarodową (z Ukrainą, Białorusią, Litwą, Rosją, Libanem została zainicjowana w roku 2015). Konieczne jest prowadzenie kampanii obejmujących ochronę czynną np. utrzymania alei wierzbowych, wzbogacania siedlisk o nowe schronienia i miejsca lęgowe, promowanie i wspieranie wielogatunkowych ogrodów przydomowych, ochrony bioróżnorodności, obszarów wodno- błotnych).

Z obszaru oddziaływania LGD ZS rocznie notuje się około 300 próśb o porady związane z prawem ochrony środowiska, interwencjami terenowymi w sprawie gatunków chronionych i łownych, działalności ludzkiej na obszarach chronionych, inwestycjami drogowymi, wiatrowymi (dane uzyskane podczas konsultacji społecznych, z Wydziałów Środowiska i Rolnictwa Urzędów Gmin, Rejonu Energetycznego Siedlce, Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska, Spółdzielni Mieszkaniowej w Siedlcach, Nadleśnictw Łuków i Siedlce, Grupy EkoLogicznej, aktywistów, grup nieformalnych). Dlatego konieczne jest **utworzenie Centrum Informacji Przyrodniczej dla Obszaru LGD ZS**, które będzie służyć pomocą w w/w obszarze. stanie się ważnym podmiotem, promującym walory obszaru, wspierającym merytorycznie pro przyrodnicze inicjatywy lokalne, kojarzącym firmy, organizacje i instytucje wokół kwestii przyrodniczych, koordynującym ich działania.

Nie przygotowano dotychczas wydawnictw kompleksowo promujących walory przyrodniczo- historyczno- kulturowe obszaru oddziaływania LGD ZS (dane Urzędów Gminnych, Starostwa Powiatowego, informacje uzyskane podczas konsultacji społecznych, z Grupy EkoLogicznej). **Konieczne jest zebranie podstawowych informacji o obszarze**, przygotowanie poglądowej mapy, kalendarza ważniejszych wydarzeń oraz informatorów odnoszących się do wydarzeń cyklicznych wspólnych dla obszaru oraz charakterystycznych dla poszczególnych jednostek samorządowych.

Z danych uzyskanych w nadleśnictwach Siedlce, Łuków, w Urzędach Gmin, Starostwie Powiatowym, w organizacjach pozarządowych, od lokalnych liderów wynika, że na terenie LGD ZS wyznaczono jedynie 2 krótkie ścieżki leśne (Lipniak i Sekuła) oraz 1 trasę biegowo- narciarską. W terenie ustawiono 3 tablice edukacyjne stanowiące elementy Szlaku Doliną Liwca. Pilną potrzebą staje się **wytyczenie w oparciu o lokalne zasoby przyrodniczo-historyczno-kulturowe tras rowerowych** (np. Szlakiem Bocianich Gniazd), **piesznych oraz uporządkowanie ruchu turystycznego** związanego z Doliną Liwca, Świdra, Muchawki, doliną Kostrzyna, Lasami Łukowskimi. Należy **stworzyć małą infrastrukturę** (wiaty, miejsca widokowe itp.) służącą obsłudze wycieczek szkolnych poszukujących ofert wyjazdów związanych z edukacją przyrodniczą poza terenem powiatu (odległa o 100 km Białowieża, o 80 km Ogród zoologiczny w Warszawie itp.). Wsparciem w tego rodzaju przedsięwzięciach mogą służyć na obszarze lasów państwowych lokalne nadleśnictwa (Łuków i Siedlce), Urzędy gminne współpracujące z lokalnymi przedsiębiorcami, lokalni liderzy, organizacje pozarządowe. Podczas konsultacji społecznych LSR wskazywano wielokrotnie, że działania edukacyjne oraz praktyczna ochrona gatunkowa mogą wpływać na poprawę jakości środowiska naturalnego obszaru objętego LSR w przyszłości. W związku z tym, w oparciu o lokalne walory przyrodnicze, działacze społecznych, jednostki samorządu terytorialnego i nadleśnictwa należy wspierać i tworzyć **programy edukacyjne, programy czynnej ochrony przyrody, akcje promocyjne** oraz wszelkie przedsięwzięcia, których celem jest zwiększenie świadomości pro środowiskowej mieszkańców obszaru objętego LSR.

Rzeki Liwiec i Kostrzyn są chronione w ramach obszarów Natura 2000. Ich w wyjątkowe walory ornitologiczne sprzyjają rekreacji oraz edukacji przyrodniczej. Udostępnianie obszarów powinno odbywać się z poszanowaniem walorów przyrodniczych. W tym kontekście koniecznym staje się przygotowanie map,

tablic informacyjnych, miejsc postoju i odpoczynku oraz wydawnictw opisujących przyrodę doliny Liwca i Kostrzyna. Przyczyni się to do **podniesienia wiedzy turystów o terenie oraz jego promocji na zewnątrz**.

W nawiązaniu do powyższego uznano, iż na obszarze LGD ZS największy potencjał wzrostowy w turystyce ma turystyka aktywna oraz turystyka na obszarach wiejskich, dotąd słabo rozwinięta (wpisuje się to bezpośrednio we wnioski dot. popytu turystycznego dla województwa mazowieckiego¹⁰). Ponieważ uznano, że filarami rozwoju turystyki obszaru LGD ZS jest rozwój turystyki aktywnej (pieszej, rowerowej, wodnej, konnej) poprzez rozbudowę i lepsze wykorzystanie już istniejących szlaków oraz aktywny rozwój turystyki na obszarach wiejskich, w LSR zaproponowano szereg rozwiązań w w/w zakresach. Należą do nich m.in. projekty współpracy, których idea jest rozwój aktywnej turystyki, poprzez wdrażanie nowych rozwiązań, czerpanie z doświadczeń doświadczonych Lokalnych Grup Działania (m.in.: LGD Wrzosowa Kraina, Białskopodlaska LGD).

Podjęcie działań w zakresie promowania turystyki aktywnej w oparciu przede wszystkim o przyrodnicze walory rekreacyjne obszaru LGD ZS wynikają z założenia, iż nie mają one samodzielnej siły oddziaływania ponadlokalnego. Nawet dla wypromowania ich w skali lokalnej, a już szczególnie regionalnej czy ponadregionalnej, konieczne jest wkomponowanie ich w szersze pomyślane produkty turystyczne o charakterze sieciowym.

Jedną z form aktywnej turystyki, która będzie wspierana na terenie LGD ZS jest questing i geocaching. Questing, to forma edukacyjnej gry terenowej polegająca na przygotowaniu w atrakcyjnych miejscach LGD gier – questów, które poprzez aktywną zabawę, prezentują walory LGD. Jest to nowatorska i bardzo atrakcyjna oferta pobytowa dla grup zorganizowanych i rodzin z dziećmi. Questy mogą być tworzone w miejscach nieposiadających wyjątkowych walorów przyrodniczych lub krajobrazowych. Questing w Polsce rozwija się od kilku lat i obecnie jest już ponad 1000 questów o różnorodnej tematyce.

Geocaching, to turystyka z GPS-em, która od 15 lat „zawładnęła światem” i coraz bardziej w Polsce staje się popularna. Na terenie powiatu siedleckiego na chwilę obecną znajduje się tylko 5 skrytek, co w porównaniu z innymi powiatami w województwie (piaseczyński – 240 skrytek) lub w kraju (kłodzki – 850), jest wynikiem bardzo słabym. Na terenie Polski skrytek geocachingowych jest ok 30 tys., a na całym świecie ok 3 milionów. W ciekawych miejscach w terenie umieszcza się różnej wielkości pojemniki zawierające logbook i przedmioty na wymianę. Współrzędne skrytki wprowadza się do systemu i dzięki temu jest ona ofertą dla turysty międzynarodowego. Skrytki są różnego rodzaju, współrzędne w systemie wskazują od razu miejsce ukrycia, lub też miejsce ukrycia trzeba „wyciszyć”, np. wykazując się wiedzą o regionie lub jakimś zabytku. Do tej turystyki jest potrzebny telefon – smartfon lub tablet.

III.8 Dziedzictwo kulturowe i zabytki obszaru LGD ZS.

Uwarunkowania historyczno-kulturowe¹¹

W wiekach od VI do X na terenie Niziny Południowo-Podlaskiej istniało „małe plemię” zachodnich Słowian, zwanych Staropodlasianami. Za panowania pierwszych Piastów ziemie obszaru LGD ZS włączono do państwa Piastów (ok. X w.). Rozpoczęło się wówczas osadnictwo mazowieckie. W średniowieczu na terenie gmin wchodzących w skład obszaru LGD ZS zbiegały się granice Mazowsza, Podlasia (wchodziły wówczas w skład Wielkiego Księstwa Litewskiego) i Małopolski. W okresie od X do XIII wieku osadnictwo skupiało się w grodach, głównie w pobliżu osi rzek (Wyłazy w gminie Mokobody, położone w widłach Muchawki i Liwca; Krzymosze w gminie Mordy, położone wśród podmokłych łąk doliny zalewowej Liwca; Czołomyje w gminie Mordy, położone w szerokiej dolinie, zajętej przez kilka strumieni, prawych dopływów Liwca; Podnieśno w gminie Suchożębry, położone wśród podmokłych łąk w dolinie rzeki Sosny) i głównych traktów (Krzesk Królowa Niwa w gminie Zbuczyn.). W XIV wieku nastąpił regres osadnictwa na tym terenie. Ożywienie nastąpiło ponownie w XV wieku, głównie w okolicach Krzeska. Nowi osadnicy zakładali wsie w nowych miejscach. Były to wsie istniejące do dzisiaj: Wiśniew i Zbuczyn założone w 1418 roku, Izdebski (1425), Grodzisk (1427), Krzesk Stary (1429), Krzesk -Królowa Niwa (1493). Nowe osadnictwo było związane z wpływami na tych terenach kościoła diecezji krakowskiej. Przez wiele wieków granica między Polską a Litwą przebiegała wzdłuż rzeki Liwiec,

¹⁰ Strategia Rozwoju Turystyki w Województwie Mazowieckim 2014-2020, str. 89.

Z przeprowadzonych w w/w Strategii analiz wynikają ciekawe dla LSR rekomendacje w zakresie rozwoju ruchu turystycznego:

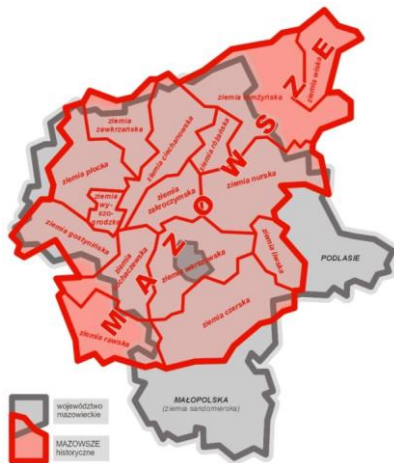
- stymulowanie ruchu turystycznego w podregionach poza Warszawą;
- aktywny rozwój turystyki na obszarach wiejskich poprzez stymulowanie rozwoju usług noclegowych w kwaterach agroturystycznych i pokojach gościnnych;
- rozwój turystyki aktywnej (pieszej, rowerowej, wodnej, konnej) poprzez rozbudowę i lepsze wykorzystanie już istniejących szlaków;
- „wyprowadzenie” ruchu turystycznego poza Warszawę i jego integrację z warszawskim ruchem turystycznym.

¹¹ Opracowano na podstawie Strategii Rozwoju Powiatu Siedleckiego na lata 2015-2020 z perspektywą do 2025 roku.

która stanowiła też granicę między Mazowszem a Podlasiem. Część obecnych ziem obszaru LGD ZS na północ od Liwca należała do Litwy. W wyniku zawarcia Unii Lubelskiej obszar LGD ZS został włączony do Królestwa Polskiego. W 1795 roku w wyniku III rozbioru Polski znalazł się w zaborze austriackim, a od 1813 roku pod okupacją rosyjską. W 1815 roku władze rosyjskie utworzyły województwo podlaskie (ze stolicą w Siedlcach), w skład którego weszły obwody: siedlecki, bialski, radzyński i łukowski. W czasie I wojny światowej obszar LGD ZS po wycofaniu się wojsk rosyjskich dostał się pod wpływ Niemiec. W dwudziestoleciu międzywojennym obszar LGD ZS znajdował się w strukturach województwa lubelskiego, zaś w czasie II wojny światowej wszedł w skład Generalnego Gubernatorstwa. Bezpośrednio po II wojnie światowej gminy wchodzące w skład LGD ZS należały do województwa lubelskiego, a od roku 1950 do województwa warszawskiego. W wyniku reformy administracyjnej w 1998 r. z dniem 1 stycznia 1999 roku utworzono obecny powiat siedlecki (bez miasta Siedlce), wchodzący w skład województwa mazowieckiego i obejmujący 13 gmin (w tym wszystkie 10 gmin obszaru LGD ZS).

Mimo, że województwo mazowieckie jest często określane, jako Mazowsze, nie pokrywa się geograficznie z historyczno-kulturowym regionem Mazowsza. Wschodnia część województwa, w tym teren LGD ZS jest historycznie częścią Południowego Podlasia.

Rysunek nr 2 Województwo mazowieckie a Mazowsze historyczno-etnograficzne

Źródło: Strategia Rozwoju Kultury w Województwie Mazowieckim do 2020 r.

Zabytki kultury materialnej świeckiej i religijnej

Bogate walory przyrodnicze oraz wysoką atrakcyjność krajobrazową obszaru LGD ZS ubogaca istotnie niematerialne i materialne dziedzictwo kulturowe, w tym zabytki kultury materialnej świeckiej i religijnej.

Na terenie LGD ZS znajdują się liczne zespoły pałacowo-parkowe, dworki, pomniki oraz zabytkowe obiekty sakralne. Do najbardziej cennych należą: pałac w Mordach z pierwszej połowy XVIII wieku, zespół pałacowo-parkowy w Stoku Lackim, wzniesiony w 1875 roku, dworek z połowy XIX wieku w Chlewiskach, mieszczący obecnie Dom Pracy Twórczej „Reymontówka”, zespół dworsko-parkowy w Woli Suchożębskiej, zespół dworsko-parkowy w Mościbrodach, kościół w Żeliszewie Podkościelnym z drugiej połowy XVIII wieku, pałac i dwór drewniany w Seroczyniu, zespół dworsko-parkowy w Krzesku Majątku, zespół dworski w Gręzowie. Na terenie gmin należących do LGD ZS znajduje się kilkanaście zabytkowych kościołów i kapliczek, wśród których do najciekawszych należą kościoły: w Mokobodach, Seroczyniu, Radomyśli, Zbuczynie, Krzesku Majątku, kościół w Domanicach oraz barokowo-klasycystyczny zespół klasztorny Marianów w Skórcu.

Na terenie LGD ZS imponująco prezentują się zabytki sakralne architektury drewnianej¹²: dzwonnica z XVIII w. w Mokobodach, kościół w Oleksinie (1946 r.), kościół w Wodyniach z 1776 r., kościół mariawicki w Żeliszewie Dużym z 1906 r., kościół z lat 1770-77 i dzwonnica z 1951 r. w Żeliszewie Podkościelnym.

Na obszarze LGD ZS znajdują się liczne tereny wymagające rekultywacji czy rewitalizacji. Szczególnie w tych miejscach dochodzi do niszczenia zabytków i degradowania ich funkcji. Wymaga to przede wszystkim podjęcia

¹² Na podstawie: <http://www.drewnianemazowsze.pl/strona-glowna/powiat-siedlecki/>

niezwłocznych działań, służących modernizacji zabytków kultury materialnej (świeckiej i religijnej) oraz tworzenia spójnego programu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego, którego LGD ZS może być istotnym partnerem.

ROZDZIAŁ IV ANALIZA SWOT

Analiza SWOT stanowi kluczowy element niniejszej LSR. Została przygotowana w głównym stopniu w oparciu o konsultacje społeczne przeprowadzone z celowo dobranymi grupami mieszkańców obszaru LGD ZS. Charakterystyczną cechą niniejszej analizy jest określenie procentowego udziału wskazań poszczególnych czynników kształtujących jej mocne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia. Dzięki temu ich wiarygodności autentyczność jest bardzo duża. Fakt ten nabiera jeszcze większego znaczenia ze względu na to, że mają one decydujący wpływ na formułowanie celów ogólnych i szczegółowych oraz planowanych przedsięwzięć. Stanowią punkt wyjścia do dalej prowadzonych prac.

W niniejszej LSR do konsultacji społecznych oraz późniejszych analiz wziętych zostało 54 czynników wewnętrznych charakteryzujących funkcjonowanie obszaru LGD ZS oraz 50 czynników zewnętrznych.

Przygotowania merytoryczne i metodyczne do konsultacji społecznych w zakresie analizy SWOT zostały przygotowane i przeprowadzone w następujący sposób. W oparciu o literaturę przedmiotu oraz internetowe źródła informacji (analizowano elementy analizy SWOT z 30 LSR z perspektywy finansowej 2007 – 2013 z woj. mazowieckiego i wielkopolskiego oraz strategię kilkunastu gmin i miast z tych województw) zostało wyodrębnionych po około 200 czynników wewnętrznych i zewnętrznych wpływających na funkcjonowanie określonego obszaru terenów wiejskich. Następnie metodą stopniowej eliminacji wybrano 54 czynniki wewnętrzne i 50 czynników zewnętrznych najbardziej przydatnych do analizy obszaru LGD ZS. Zostały one następnie pogrupowane tematycznie, w celu łatwiejszego rozumienia ich przez uczestników spotkań konsultacyjnych. Argumentem najbardziej przemawiającym za takim postępowaniem była świadomość trudności i złożoności problemów związanych z analizą SWOT. Uznaliśmy, że dla osób mających do czynienia z tymi problemami okazjonalnie, niezbędne jest szczegółowe pokazanie, ujętych w sposób całościowy, potencjalnych czynników wpływających na rozwój. Natomiast respondent, jako członek społeczności lokalnej najlepiej znający problemy swojej miejscowości i okolicy ma odpowiedzieć, które z nich są mocną lub słabą stroną, szansą czy zagrożeniem. W oparciu o nie opracowana została ankieta. Ze względu na to, że duża część tych czynników mogła być niezbyt dobrze rozumiana przez respondentów, prowadzący spotkanie przedstawiciel Biura LGD ZS rozpoczynał od szczegółowego objaśnienia znaczenia poszczególnych czynników, po wcześniejszym wręczeniu ankiet. Następnie jego uczestnicy mieli wybrać od 10 do 15 czynników, które uznają za mocne strony (atuty) jego gminy oraz od 10 do 15, które uważają za słabe strony. Tak samo wybierano od 10 do 15 czynników przy szansach i zagrożeniach. Prowadzący spotkanie na bieżąco udzielał informacji w przypadku występujących wątpliwości. Ankiety ze względów organizacyjnych musiały być oddane bezpośrednio po wypełnieniu. Zastosowana metoda ma cechy metody audytoryjnej, która ze względu na wiele swoich cech należy do efektywnych i wiarygodnych.

Czynniki wewnętrzne charakteryzowały najczęściej występujące problemy i potrzeby społeczności lokalnej, pojawiające się i występujące, od co najmniej kilkunastu lat. Były to: problemy budowy i rozbudowy dróg oraz ich najbliższego otoczenia, infrastruktury technicznej, rozwoju gospodarki na obszarze LGD ZS, funkcjonowania szkolnictwa, sportu, rekreacji i kultury oraz analizowane głębiej problemy aktywności społecznej mieszkańców. Z kolei wśród czynników zewnętrznych wyodrębnić można takie jak: możliwości finansowania i dofinansowywania działalności gospodarczej i społecznej środkami z UE, makroekonomiczne uwarunkowania prowadzenia działalności gospodarczej w kraju i regionie, popyt i zapotrzebowanie na żywność w układzie makroekonomicznym oraz wybrane problemy makrospołeczne.

Szczegółowe wyniki przeprowadzonych analiz przedstawia diagram identyfikacji elementów SWOT.

IV.1 Diagram identyfikacji elementów SWOT

Podstawą klasyfikacji czynników był procentowy udział wskazań na dany czynnik z całkowitej liczby uczestników spotkań konsultacyjnych.

Tabela nr 15 Analiza SWOT

	Charakterystyka oddziaływania czynnika	Charakterystyka oddziaływania Czynnika
	Pozytywny (+)	Negatywny (-)

Miejsce występowania czynnika	Wewnętrzne „dzisiaj”, tutaj	MOCNE STRONY pow. 50% 1. Atrakcyjność przyrodnicza gminy 2. Zasoby sieci wodociągowej oraz obiektów towarzyszących 40 - 50 % 3. Tendencje do osiedlania się na obszarach wiejskich 4. Dostęp do internetu 5. Stan infrastruktury sportowej na terenie gminy 6. Organizacja i sprawność funkcjonowania OSP	SŁABE STRONY pow. 60 % 1. Stan i znacząca ilość ścieżek rowerowych w gminie 2. Proces tworzenia nowych miejsc pracy 50 – 60 % 3. Stan i znacząca ilość chodników ulicznych 40 – 50 % 4. Stan dróg na terenie gminy 5. Budowa i rozbudowa odnawialnych źródeł energii (OZE) 6. Uruchamianie na obszarze gminy żłobków
		SZANSE pow. 60% 1. Stopień dostępności środków finansowych z UE 50 -60% 2. Możliwość wsparcia środków własnych środkami unijnymi 3. Rozwój krajowego przetwórstwa rolno-spożywczego 4. Rosnący popyt na lokalne produkty spożywcze 5. Tendencje do prowadzenia zdrowego stylu życia 40 – 50% 6. właściwe wykorzystanie perspektywy finansowej 2014 – 2020 7. Wzrastająca ilość podmiotów gospodarczych, zwłaszcza MSP 8. Wzrost świadomości społecznej i obywatelskiej mieszkańców 9. Brak zanieczyszczeń przemysłowych	ZAGROŻENIA pow. 60% 1. Skomplikowane procedury pozyskiwania środków finansowych z UE 2. Atomizacja (rozbiecie) społeczeństwa i zamykanie się ludzi w kręgu własnych spraw 50 – 60% 3. słabe przygotowanie społeczeństwa do korzystania z funduszy unijnych 4. Brak zaliczkowania środków unijnych i biurokracja przy ich pozyskiwaniu 5. Niski przyrost naturalny i emigracja młodych 6. Wysokie podatki i koszty pracy 7. Starzenie się społeczeństwa 8. Niechęć dużej części społeczeństwa do działalności społecznej 9. Możliwości występowania klęsk żywiołowych
	Zewnętrzne „jutro”, tam		

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych

Do mocnych stron obszaru mieszkańcy zaliczyli atrakcyjność przyrodniczą gminy oraz infrastrukturę techniczną w zakresie sieci wodociągowej. W powszechnej opinii mieszkańców są to tereny pozbawione większych Zakładów przemysłowych, dzięki czemu środowisko przyrodnicze jest nieskażone. Z kolei infrastruktura wodociągowa to efekt trwających już blisko 25 lat nakładów inwestycyjnych w tym zakresie. Z punktu widzenia formułowania celów rozwojowych są to atuty, które w pośredni sposób powinny przyczynić się do rozwoju obszaru LSR. Korzystnie został również określony dostęp do Internetu, jako kolejny element infrastruktury technicznej.

Gminy wchodzące w skład LGD ZS położone są wokół 80-tysięcznego miasta Siedlce. Wsie położone w odległości do 15 – 20 km w ostatnich kilkunastu latach stanowią obszar, na którym osiedlają się (budownictwo jednorodzinne) dotychczasowi mieszkańcy Siedlec oraz rodziny pochodzące z innych regionów. Jest to zjawisko bardzo korzystne dla rozwoju LGD. Fakt ten powinien mieć istotne znaczenie z punktu widzenia prezentowanych w dalszych częściach przedsięwzięć.

Bardziej złożona jest pozytywna ocena stanu infrastruktury sportowej. Otóż w konsultacjach brali udział w zdecydowanej większości starsi mieszkańcy gmin (nie młodzież), u których znajomość obiektów sportowych jest niedostateczna. Dlatego też stan infrastruktury sportowej określili, jako mocną stronę. Szczegółowa analiza wyników badań wśród młodzieży była diametralnie odmienna. Jedynie ok. 15% uznało ją za dobrą.

Analizę i ocenę słabych stron przedstawiona została w odmienny sposób. Otóż 2 elementy mają tutaj kluczowe znaczenie. Pierwszym z nich jest, określony jako słaba strona, proces tworzenia nowych miejsc pracy. Drugi element tworzą (wymienione w diagramie w pkt 1, 3, 4) drogi, chodniki uliczne i ścieżki rowerowe. Prowadzone w poprzedniej perspektywie finansowej 2007 – 2013 inwestycje drogowe z dużym udziałem środków unijnych radykalnie poprawiły jakość dróg. Jednak (wspominane już w diagnozie) wieloletnie zaległości w zakresie infrastruktury drogowej w dalszym ciągu stanowią podstawowy problem rozwojowy naszych gmin. Wyniki badań, zaczynając od analizy materiałów promocyjnych z wyborów samorządowych,

poprzez obszerne badania ankietowe (1 548 respondentów) oraz elementy analizy SWOT, jednoznacznie wskazują, że drogi to główny problem społeczności lokalnej. Ich rozwiązywaniem będą zajmować się głównie jednostki samorządu terytorialnego (gminy i powiat). Charakterystyczna jest natomiast negatywna ocena stanu i liczby na obszarze LGD ścieżek rowerowych oraz chodników ulicznych. Występuje w tym przypadku charakterystyczne zjawisko polegające na tym, że po zaspokojeniu w pierwszej kolejności potrzeb drogowych, następnymi z kolei oczekiwaniami są inwestycje właśnie w ścieżki rowerowe oraz chodniki uliczne. Konsultacje społeczne jednoznacznie potwierdziły takie hipotezy. Z punktu widzenia wdrażania LSR ma to istotne znaczenie, ponieważ przedsięwzięcia z tego obszaru mogą być wpisane w jej realizację.

Drugi zasadniczy problem to tworzenie nowych miejsc pracy. Zarówno w trakcie dyskusji na spotkaniach, na których prowadzone były badania ankietowe, jak i w trakcie konsultacji społecznych, tworzenie miejsc pracy to podstawowy postulat, oczekiwanie i potrzeba mieszkańców. Za najbardziej właściwe uznajemy takie podejście, w którym z jednej strony powstawać będą nowe firmy lub rozwijać się istniejące, natomiast z drugiej strony osoby poszukujące pracy będą podnosić swoje kwalifikacje, stając się dzięki temu bardziej atrakcyjnymi na rynku pracy. Efektem takiego podejścia powinien być wzrost produkcji lub wielkość świadczonych usług.

Diagram identyfikuje czynniki zewnętrzne wpływające na procesy rozwojowe. Syntetyzując 9 czynników, które zostały określone przez mieszkańców jako szanse w rozwoju obszaru LGD ZS, można wyodrębnić 3 ich główne grupy. Pierwsza z nich to środki finansowe z UE, druga to produkcja zdrowej żywności, natomiast trzecia (którą przedstawimy w powiązaniu z zagrożeniami) to świadomość społeczna i obywatelska. Mieszkańcy obszaru LGD ZS za największą szansę w rozwoju swoich gmin uznają środki finansowe z UE. Jest to klasyczne zewnętrzne finansowanie rozwoju gospodarczego. Historia gospodarcza zna dużo takich sytuacji, kiedy to nawet niewielkie dofinansowanie może w bardzo znaczący sposób przyczynić się do rozwoju regionu. Dostępność środków unijnych, możliwość wspierania własnych środków finansowych środkami unijnymi, czy właściwe ich wykorzystanie zostały określone, jako szanse rozwojowe naszych gmin. W takiej sytuacji należy jedynie wyrazić przypuszczenie, że społeczność lokalna będzie się aktywnie włączać w procesy ich pozyskiwania.

Szansę rozwoju swojego obszaru mieszkańcy gmin LGD ZS widzą również w występujących w skali kraju, jak również w Europie wzroście zainteresowania produkcją i spożyciem zdrowej żywności oraz tendencjami do prowadzenia zdrowego stylu życia. Powinno to pociągać za sobą wzrost popytu na nią. Mamy tutaj do czynienia z następującym zjawiskiem. Otóż z jednej strony (co wykazywaliśmy w diagnozie) istnieje bardzo niskie zainteresowanie problemami organizacji rolnictwa i produkcji rolnej, natomiast z drugiej strony widzenie szans rozwojowych w produkcji zdrowej żywności.

Trzecim elementem, który społeczność lokalna uznaje za szansę to wzrost świadomości społecznej i obywatelskiej na poziomie makrospołecznym. Takie podejście mieszkańców obszaru LGD jest bardzo interesujące z punktu widzenia budowy kapitału społecznego. Element ten będzie bardzo mocno wykorzystywany w działaniach oraz przedsięwzięciach związanych z aktywizacją społeczną mieszkańców oraz wzrostem zainteresowania organizacji pozarządowych.

Bardzo wyraźnie został podkreślony niski poziom zaangażowania społecznego mieszkańców oraz atomizacja społeczeństwa. Zagrożeniem jest również jego starzenie się. Dlatego też budowa kapitału społecznego musi znaleźć swoje odzwierciedlenie w formułowanych celach i przedsięwzięciach.

Przedstawione powyżej mocne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia stanowiły podstawę i punkt wyjścia do formułowania celów ogólnych i szczegółowych oraz przedsięwzięć.

IV.2 Problemy i wyzwania w rozwoju społecznym i gospodarczym obszaru LGD ZS (wnioski z przeprowadzonych analiz)

Badania ankietowe przeprowadzone na grupie 1 548 mieszkańców, konsultacje społeczne zrealizowane w trakcie 12 spotkań, w czasie których przedmiotem oceny był mocne i słabe strony obszaru LGD ZS oraz szanse i zagrożenia wynikające z oddziaływania czynników zewnętrznych, spotkania warsztatowe, jak również konsultacje indywidualne stanowiły podstawę do opracowania oraz klasyfikacji kluczowych problemów (wyzwań) obszaru działania LGD ZS.

Wyodrębniono 3 główne obszary problemowe:

1. Aktywizacja i integracja mieszkańców oraz poprawa samoorganizacji i zarządzania na poziomie społeczności lokalnej.
2. Niewystarczająca liczba podmiotów gospodarczych (m.in. inkubatorów przetwórstwa lokalnego produktów rolnych) i niedostateczna współpraca między nimi oraz zbyt niskie kompetencje i umiejętności zawodowe części mieszkańców ograniczają rozwój lokalnego rynku pracy.
3. Braki w infrastrukturze oraz niedostatecznie wykorzystywana istniejąca, ogranicza możliwości

racjonalnego spędzania wolnego czasu na terenie własnego miejsca zamieszkania oraz jego najbliższych okolic, zmniejszają również atrakcyjność obszaru LGD. Niewystarczający poziom usług społecznych (socjalne, kulturalne itp.) dodatkowo obniża jakość życia, co przekłada się negatywnie na związek mieszkańców z miejscem zamieszkania.

W poniższych tabelach przedstawione zostały kluczowe problemy, przyczyny problemów oraz ich negatywne następstwa.

Tabela nr 16 Opis problemu kluczowego z uwzględnieniem przyczyn i negatywnego następstwa

Problem kluczowy 1	
Niedostateczna indywidualna aktywność mieszkańców oraz organizacji pozarządowych i grup społecznych, a także niewystarczająca świadomość dziedzictwa przyrodniczego, historycznego i kulturowego ograniczają budowę kapitału społecznego na obszarze LGD ZS.	
Przyczyny problemu	Negatywne następstwa
1. Niski stopień zainteresowania społeczności lokalnej aktywnym udziałem w życiu publicznym swojej miejscowości i gminy. 2. Silna koncentracja uwagi społeczeństwa na codziennym życiu zawodowym, rodziny oraz najbliższego otoczenia. 3. Zbyt niskie wsparcie aktywności społecznej mieszkańców ze strony instytucji i organizacji rządowych i samorządowych. 4. Alternatywne możliwości spędzania wolnego czasu, zwłaszcza przez młodzież (Internet, telewizja). 5. Brak dostatecznej liczby obiektów kultury i innych miejsc spotkań (zadbane i estetyczne świetlice wiejskie, dostęp do pomieszczeń szkolnych w godzinach popołudniowych).	Przedstawione przyczyny występujących problemów sformułowanych, jako problem kluczowy 1, wywołują określone następstwa. Jako główny skutek należy uznać zdecydowanie za niski udział ogółu społeczności lokalnej w życiu publicznym obszaru LGD ZS. Następstwem takiej sytuacji jest również niewystarczająca liczba organizacji pozarządowych. W przypadku LGD ZS ma również miejsce relatywnie wysokie terytorialne zróżnicowanie aktywności społecznej. Przedstawione powyżej następstwa przekładają się również na niski stopień zainteresowania ogółu społeczności lokalnej włączaniem się w różne obszary życia publicznego. Przedstawione powyżej konsekwencje, bardziej o charakterze szczegółowym, przekładają się na następstwa o charakterze ogólnym. Niewystarczający udział społeczności lokalnej w życiu publicznym ogranicza rozwój społeczno-gospodarczy danego obszaru. Czynnik ludzki mający podstawowe znaczenie w kształtowaniu rozwoju cywilizacyjnego społeczeństw jest w sytuacjach jego ograniczonej aktywności wykorzystywany nie w pełni. Natomiast myśl ludzka, tworzone przez człowieka koncepcje oraz umiejętność współdziałania tworzą nowe wartości umożliwiające postęp społeczny.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych

Tabela nr 17 Opis problemu kluczowego z uwzględnieniem przyczyn i negatywnego następstwa

Problem kluczowy 2	
Niewystarczająca liczba podmiotów gospodarczych, m.in. inkubatorów przetwórstwa lokalnego i przedsiębiorstw społecznych i niedostateczna współpraca między nimi oraz zbyt niskie kompetencje i umiejętności zawodowe części mieszkańców, w szczególności osób z grup defaworyzowanych ograniczają rozwój lokalnego rynku pracy.	
Przyczyny problemu	Negatywne następstwa
1. Niski poziom ogólnego rozwoju gospodarczego obszarów Wschodniej Polski i ściśle z tym związana emigracja młodych ludzi z obszaru LGD ZS. 2. Ograniczone możliwości pozyskiwania zewnętrznych środków finansowych przez przedsiębiorstwa na rozwijanie firm ze względu na ograniczoną liczbę oraz silną	Przedstawione przyczyny wywołują określone następstwa w obszarze funkcjonowania życia gospodarczego. W pierwszej kolejności należy wymienić niedostateczne wykorzystywanie istniejącego potencjału ludzkiego, co przejawia się marginalizacją określonej części mieszkańców obszaru LGD. W tym przypadku dotyczy to części młodzieży, osób bezrobotnych oraz osób długotrwale bezrobotnych. Powstają problemy o charakterze psychologicznym oraz społecznym. Inna grupa negatywnych następstw dotyczy stopnia wykorzystania istniejącego potencjału

konkurencję. 3. Ograniczona liczba oraz niedostateczny poziom rozwoju instytucji i organizacji otoczenia biznesu świadczący usługi na rzecz przedsiębiorstw na różnych etapach ich rozwoju. 4. Niskie lub nieadekwatne do potrzeb rynku pracy kompetencje zawodowe	wytwórczego w przedsiębiorstwach, ze względu na trudności ze sprzedażą wytworzonych produktów i usług. Na obszarze LGD ZS faktycznie prowadzi działalność gospodarczą zbyt niska, w stosunku do możliwości i potrzeb, liczba podmiotów. Należy wyraźnie zaznaczyć, że chodzi o podmioty gospodarcze faktycznie funkcjonujące. Jednocześnie występuje zbyt małe zróżnicowanie rodzajów prowadzonej działalności gospodarczej. Dlatego też takie przedsięwzięcia jak inkubatory przetwórstwa lokalnego produktów rolnych mogą różnicować kierunki produkcji, a jednocześnie zwiększać stopień wykorzystania zasobów lokalnych (jak np. lokalne surowce rolne). Inne negatywne następstwa dotyczą niedostosowania kompetencji i umiejętności zawodowych części mieszkańców do potrzeb lokalnego rynku pracy.
---	---

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych

Tabela nr 18 Opis problemu kluczowego z uwzględnieniem przyczyn i negatywnego następstwa

Problem kluczowy 3 Braki w infrastrukturze oraz niedostatecznie wykorzystywana istniejąca, ograniczają możliwości racjonalnego spędzania wolnego czasu na terenie własnego miejsca zamieszkania oraz jego najbliższych okolic, zmniejszają również atrakcyjność obszaru LSR dla turystów. Niewystarczający poziom usług społecznych (usługi kulturalne, socjalne, itd.) dodatkowo obniżają jakość życia, co przekłada się na negatywnie na związek mieszkańców z miejscem zamieszkania.	
Przyczyny problemu	Negatywne następstwa
1. Niedostateczne i niewystarczające (wieloletnie) nakłady inwestycyjne na drogi oraz inne obiekty użyteczności publicznej. 2. Niski poziom wykorzystywania istniejących obiektów infrastruktury publicznej (świetlice wiejskie, boiska i place sportowe, tereny rekreacyjne itp.) 3. Niedostateczna popularyzacja i promocja aktywnych form wypoczynku przez organizacje i instytucje pozarządowe jak również władze lokalne. 4. Niska pozycja racjonalnego wypoczynku w hierarchii wartości społeczności obszarów wiejskich.	Podane przyczyny problemów wywołujące negatywne następstwa idą dwukierunkowo i wzajemnie na siebie oddziałują, kształtując w ten sposób brak racjonalnego i korzystnego dla rozwoju człowieka organizacji czasu wolnego na obszarze LGD ZS. Ukształtowane historycznie przez poprzednie pokolenia niewłaściwe podejście mieszkańców obszarów wiejskich do racjonalnego wypoczynku ma swoje negatywne konsekwencje w samopoczuciu, zdrowiu i radości życia społeczności lokalnej obecnie. Wywołuje brak zainteresowania wydarzeniami, imprezami kulturalnymi i uprawianiem sportu Ogranicza, a nawet hamuje rozwój intelektualny mieszkańców obszaru działania LGD ZS. Ważnym elementem tego rozwoju jest świadomość historyczna społeczeństw, zwłaszcza dotycząca historii własnego regionu. Należy przy tym rozumieć historię w szerokim ujęciu, jak również znajomość zasobów przyrodniczych. Te obszary życia należy traktować, jako ważny element tożsamości, która oddziałuje również na nasze zachowania. Mają one również wpływ na naszą aktywność w sferze życia społecznego i publicznego.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych

ROZDZIAŁ V CELE I WSKAŹNIKI

V.1 Specyfikacja i opis celów ogólnych, przypisanych im celów szczegółowych i przedsięwzięć oraz uzasadnienie ich sformułowania w oparciu o konsultacje społeczne i powiązanie z analizą SWOT i diagnozą obszaru.

Na podstawie wniosków płynących z badań ankietowych, licznych spotkań informacyjnych w gminach (zazwyczaj towarzyszącym zebraniom, poświęconym wyborom sołtysa w I kwartale 2015 r.), spotkań

Międzygminnego Zespołu ds. przygotowania LSR, spotkań konsultacyjnych w gminach i konsultacji prowadzonych za pośrednictwem strony internetowej, przygotowana została analiza SWOT obszaru LGD ZS i zestawienie wskazanych przez mieszkańców problemów obszaru. Na tej bazie przygotowane zostało zestawienie problemów, które zgodnie z metodyką prac nad LSR, podzielone zostało na problemy oraz ich przyczyny i skutki.

Z tak stworzonego drzewa celów wybrane do realizacji w ramach LSR zostały te cele i przedsięwzięcia, które są bezpośrednio możliwe do realizacji w ramach PROW na lata 2014 – 2020, działanie M19 „Wsparcie dla rozwoju lokalnego w ramach inicjatywy LEADER (RLKS – rozwój lokalny kierowany przez społeczność) (art. 35 ww. rozporządzenia nr 1303/2013)” współfinansowanego z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW).

Tabela nr 19 Cele ogólne, cele szczegółowe i przedsięwzięcia

Cel szczegółowy	Przedsięwzięcie	Preferowany zakres projektów w ramach Przedsięwzięć	Sposób realizacji	Uzasadnienie
Cel ogólny: I. Wzmocnienie kapitału społecznego oraz zachowanie dziedzictwa lokalnego.				
I.1. Kształtowanie tożsamości lokalnej w szczególności poprzez zachowanie dziedzictwa przyrodniczego, historycznego i kulturowego	I.1.1. Wspieranie ochrony środowiska poprzez inicjatywy proekologiczne i chroniące lokalne zasoby przyrodnicze	1. Wspieranie działań polegających na rewitalizacji obiektów i miejsc należących do dziedzictwa przyrodniczego obszaru LSR. 2. Wspieranie działań obejmujących wyposażenie podmiotów działających w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych. 3. Wspieranie działań polegających na inwentaryzacji obiektów zaliczanych do dziedzictwa przyrodniczego obszaru. 4. Realizacja inicjatyw edukacyjnych w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych. 5. Realizacja praktycznych działań na rzecz ochrony przyrody i ochrony gatunkowej. 6. Utworzenie Centrum Informacji Przyrodniczej dla Obszaru LGD ZS. 7. Wspieranie działań upowszechniających zwiększanie wykorzystania odnawialnych źródeł energii.	Wspierany zakres operacji (19.2): - Zachowanie dziedzictwa lokalnego - Budowa lub przebudowa ogólnodostępnej niekomercyjnej infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej - Wzmocnienie kapitału społecznego, w tym poprzez podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych, także z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych - Promocja obszaru objętego LSR Sposób realizacji: - Operacje konkursowe - Aktywizacja (19.4) oraz	W ramach przedsięwzięcia wspierane będą projekty w zakresie ochrony środowiska, zarówno te, które w bezpośredni sposób będą się przyczyniać do zachowania lokalnych zasobów przyrodniczych, jak i te, które wpłyną na wzrost świadomości dziedzictwa przyrodniczego. Realizowane będą operacje dotyczące rozwoju infrastruktury przyrodniczej, jak i projekty edukacyjne. Promowane będzie podejście partnerskie na rzecz zachowania dziedzictwa przyrodniczego. Realizowany będzie również projekt pt.: „Utworzenie Centrum Informacji Przyrodniczej dla Obszaru LGD ZS”, które świadczyć będzie porady związane z prawem ochrony środowiska, interwencjami terenowymi w sprawie gatunków chronionych i łownych, działalności ludzkiej na obszarach chronionych, inwestycjami drogowymi, wiatrowymi. W ramach niego realizowane będą działania wspierające aktywność NGO i mieszkańców na rzecz realizacji programów proekologicznych. Centrum będzie „instytucją” promującą walory obszaru, wspierającą merytorycznie pro-przyrodnicze inicjatywy lokalne, sieciującą firmy, instytucje, NGO-sy wokół kwestii przyrodniczych i klimatycznych, koordynującym ich działania.

	I.1.2. Wspieranie działań polegających na rewitalizacji obiektów i miejsc należących do lokalnego dziedzictwa historycznego i kulturowego	1. Wspieranie działań polegających na rewitalizacji obiektów i miejsc należących do lokalnego dziedzictwa historycznego i kulturowego (h-k) obszaru (parki, skwery, pomniki, kapliczki, itd.). 2. Wspieranie działań obejmujących wyposażenie podmiotów należących do lokalnego dziedzictwa (h-k). 3. Wspieranie działań polegających na inwentaryzacji obiektów zaliczanych do dziedzictwa (h-k) obszaru. 4. Realizacja inicjatyw edukacyjnych w zakresie zachowania dziedzictwa (h-k). 5. Wspieranie działań upowszechniających zwiększanie wykorzystania OZE i w obiektów i miejsc należących do lokalnego dziedzictwa (h-k) obszaru.	Wspierany zakres operacji (19.2): • Budowa lub przebudowa ogólnodostępnej niekomercyjnej infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej • Zachowanie dziedzictwa lokalnego • Wzmocnienie kapitału społecznego, w tym poprzez podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych, także z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych • Promocja obszaru objętego LSR Sposób realizacji – operacje konkursowe Oraz • Aktywizacja (19.4) • Współpraca (19.3)	W ramach przedsięwzięcia wspierane będą projekty w zakresie rewitalizacji obiektów i miejsc należących do lokalnego dziedzictwa historycznego i kulturowego, jak i te, które wpłyną na wzrost świadomości dziedzictwa historycznego i kulturowego obszaru. Realizowane będą operacje dotyczące rozwoju infrastruktury przyrodniczej, jak i projekty edukacyjne. Przedsięwzięcie zakładać będzie udział podmiotów reprezentujących różne sektory oraz podejście partnerskie na rzecz zachowania dziedzictwa historycznego i kulturowego. W ramach tego przedsięwzięcia realizowany będzie również projekt „Forum inicjatyw na rzecz dziedzictwa historycznego i kulturowego Ziemi Siedleckiej”, polegający na rewitalizacji obiektów i miejsc należących do lokalnego dziedzictwa historycznego i kulturowego obszaru (parki, skwery, pomniki, kapliczki, itd.).
2. Aktywizacja i integracja mieszkańców oraz poprawa samoorganizacji i zarządzania na poziomie społeczności lokalnych	I.2.1) Aktywizacja i integracja społeczności lokalnych oraz rozwój współpracy międzysektorowej	1. Rozwój oferty na funkcjonowanie i wykorzystanie potencjału miejsc integracji społecznej. 2. Wspieranie realizacji programów aktywizujących mieszkańców obszaru. 3. Wspieranie programów ukierunkowanych na poprawę współpracy sektora publicznego, gospodarczego i społecznego (konferencje, warsztaty, wizyty studyjne, itd.). 4. „Utworzenie Centrum Wspierania Organizacji Pozarządowych oraz Przedsiębiorczości dla Obszaru LGD ZS”. 5. Doradztwo prawne i ekonomiczne dla przedsiębiorstw i organizacji pozarządowych. 6. Organizacja szkoleń oraz innych przedsięwzięć o charakterze edukacyjnym w kraju i za granicą dla przedsiębiorstw i organizacji pozarządowych.	Wspierany zakres operacji (19.2): • wzmocnienie kapitału społecznego, w tym poprzez podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych, także z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych. Sposób realizacji: oraz • Operacje konkursowe • Aktywizacja (19.4)	W ramach przedsięwzięcia wspierane będą projekty w zakresie aktywizacji mieszkańców i integracji społeczności lokalnych. Ważnym obszarem wsparcia będą projekty wzmacniające III Sektor oraz jego współpracę z administracją publiczną oraz sektorem gospodarczym. Przedsięwzięcie zakładać będzie udział podmiotów reprezentujących różne sektory oraz podejście partnerskie na rzecz zachowania dziedzictwa historycznego i kulturowego. Realizowany będzie również projekt, pt.: „Utworzenie Centrum Wspierania Organizacji Pozarządowych oraz Przedsiębiorczości dla Obszaru LGD ZS”, które świadczyć będzie szerokie wsparcie dla NGO, grup nieformalnych, lokalnych liderów, przedsiębiorców i osób planujących założyć firmę lub organizację. W ramach niego realizowane będą działania wspierające aktywność NGO, przedsiębiorców i mieszkańców. Centrum będzie „instytucją” siecującą firmy, instytucje, NGO-sy, koordynującą ich działania. Założenia funkcjonowania centrum będą nawiązywały do inkubatorów dla NGO oraz inkubatorów przedsiębiorczości.

	I.2.2) Wspieranie rozwoju organizacji pozarządowych oraz grup nieformalnych	1. Działania na rzecz integracji lub wspierania rozwoju zespołów folklorystycznych, artystycznych, grup sportowych, itd. 2. Wspieranie działań organizacji pozarządowych i grup nieformalnych.	Wspierany zakres operacji (19.2): - wzmocnienie kapitału społecznego, w tym poprzez podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych, także z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych. Sposób realizacji: - Operacje konkursowe Projekty grantowe oraz - Aktywizacja (19.4)	W ramach przedsięwzięcia wspierane będą projekty mające na celu rozwój potencjału III sektora i grup nieformalnych, poprzez wspieranie aktywności grup folklorystycznych, artystycznych, grup sportowych, itd. lub wspieranie działań organizacji pozarządowych i grup nieformalnych, poprzez ich wyposażenie. W ramach tego przedsięwzięcia realizowany będzie również projekt „Forum Inicjatyw Obywatelskich Ziemi Siedleckiej”.
II. Rozwój lokalnej przedsiębiorczości oraz wzrost zatrudnienia				
1. Rozwój przedsiębiorczości w oparciu o lokalne zasoby z zachowaniem zasad ochrony środowiska	II.1.1) Tworzenie nowych podmiotów gosp. oraz podnoszenie kompetencji osób realizujących operacje w tym zakresie.	1. Budowa, adaptacja, remont pomieszczeń przeznaczonych do prowadzenia działalności produkcyjnej lub usługowej. 2. Zakup wyposażenia, maszyn, urządzeń oraz środków transportu do prowadzenia działalności gospodarczej. 3. Rozwój działań wykorzystujących odnawialne źródła energii lub wdrażanie nowych rozwiązań technologicznych przyjaznych dla środowiska lub klimatu.	Wspierany zakres operacji (19.2): - Podjęcie działalności gospodarczej Sposób realizacji: Operacje konkursowe oraz - Aktywizacja (19.4)	W ramach przedsięwzięcia wspierane będą operacje z zakresu podejmowania działalności gospodarczych. Preferowane będą operacje realizowane przez grupy defaworyzowane.
	II.1.2) Rozwijanie działalności przez istniejące podmioty gospodarcze oraz podnoszenie kompetencji osób realizujących operacje w tym zakresie	1. Budowa, adaptacja, remont pomieszczeń przeznaczonych do prowadzenia działalności gospodarczej. 2. Zakup wyposażenia, maszyn, urządzeń oraz środków transportu do prowadzenia działalności gospodarczej. 3. Rozwój działań wykorzystujących OZE lub wdrażanie nowych rozwiązań technologicznych przyjaznych dla środowiska lub klimatu. 4. Wspieranie działań w kierunku rozwoju usług, a także drobnej wytwórczości, podnoszenia kompetencji pracowników. 5. Rozwój działań wykorzystujących odnawialne źródła energii lub ulepszanie istniejących lub wdrażanie nowych rozwiązań technologicznych przyjaznych dla środowiska lub klimatu.	Wspierany zakres operacji (19.2): - Rozwijanie działalności gospodarczej Sposób realizacji: - Operacje konkursowe oraz - Aktywizacja (19.4)	W ramach tego przedsięwzięcia wspierane będą operacje z zakresu rozwijania działalności gospodarczych. Preferowane będą operacje wspierające przedstawicieli wskazanych grup defaworyzowanych oraz rozwijające usługi wskazane podczas konsultacji społecznych jako priorytetowe.

	II.1.3) Tworzenie inkubatorów przetwórstwa lokalnego	1. Budowa, adaptacja , remont pomieszczeń przeznaczonych do prowadzenia działalności w ramach inkubatorów przetwórstwa lokalnego. 2. Zakup wyposażenia, maszyn, urządzeń środków transportu do prowadzenia działalności w ramach inkubatorów przetwórstwa lokalnego.	Wspierany zakres operacji (19.2): • rozwój przedsiębiorczości na obszarze wiejskim objętym LSR lub rozwój inkubatorów przetwórstwa lokalnego produktów rolnych Sposób realizacji: • Operacje konkursowe	W ramach tego przedsięwzięcia powstanie inkubator przetwórstwa lokalnego, w ramach którego powstanie miejsce pracy. W realizacji przedsięwzięcia premiowane będzie podejście partnerskie.
2. Promocja współpracy i przedsiębiorczości społecznej	II.2.1) Tworzenie miejsc pracy dla osób z grup defaworyzowanych oraz podnoszenie ich kompetencji	1. Wsparcie tworzenia miejsc pracy dla osób z grup defaworyzowanych: długotrwale bezrobotni, 50+, kobiety powracające na rynek pracy, osoby do 30 roku życia, w szczególności poprzez: a) tworzenie nowych podmiotów ekonomii społecznej, np. spółdzielni socjalnych, zakładów aktywności zawodowej, itd., b) rozwijanie działalności istniejących PES, c) podnoszenie kompetencji osób z grup defaworyzowanych, związanych z tworzeniem dla nich miejsc pracy. 2. Tworzenie nowych podmiotów gospodarczych lub wspieranie istniejących.	Wspierany zakres operacji (19.2): • Podejmowanie działalności gospodarczej • Rozwijanie działalności gospodarczej Sposób realizacji: • Operacje konkursowe oraz • Aktywizacja (19.4)	W ramach przedsięwzięcia wspierane będą głównie operacje z zakresu podejmowania i rozwijania działalności gospodarczych. Preferowane będą operacje realizowane / wspierające przedstawicieli wskazanych grup defaworyzowanych. Promowane będzie podejście partnerskie na rzecz przedsiębiorczości społecznej.
III. Zwiększenie atrakcyjności turystycznej obszaru LGD ZS oraz poprawa jakości życia jego mieszkańców				
1. Wsparcie dla rozwoju infrastruktury kulturalnej, turystycznej i rekreacyjnej oraz zwiększenie wykorzystania OZE	III.1.1) Wpieranie działań polegających na budowie lub modernizacji i adaptacji obiektów użyteczności publ. lub zmianie zagospodarowania przestrzeni publ. lub zwiększeniu wykorzystania OZE	1. Rozbudowa i uatrakcyjnienie lokalnej infrastruktury kulturalnej, turystycznej i rekreacyjnej (place zabaw, siłownie zewnętrzne, boiska, itd.). 2. Wspieranie działań obejmujących budowę, modernizację i wyposażenie podmiotów działających w sferze kultury, turystyki i rekreacji. 3. Wsparcia działań, polegających na zwiększeniu wykorzystania odnawialnych źródeł energii w przestrzeni publicznej.	Wspierany zakres operacji (19.2): • Budowa lub przebudowa ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej, lub kulturalnej • Zachowanie dziedzictwa lokalnego Sposób realizacji: • Projekty konkursowe	W ramach przedsięwzięcia wpierane będą projekty polegające na budowie lub modernizacji i adaptacji obiektów użyteczności publicznej lub zmianie zagospodarowywania przestrzeni publicznej lub zwiększeniu wykorzystania odnawialnych źródeł energii. Ważną częścią przedsięwzięcia będą operacje polegające na rozbudowie i uatrakcyjnieniu lokalnej infrastruktury kulturalnej, turystycznej i rekreacyjnej (place zabaw, siłownie zewnętrzne, boiska, itd.). W realizacji przedsięwzięcia promowane będzie podejście partnerskie na trwałości projektów.

	III.1.2) Wspieranie działań polegających na poprawie dostępności komunikacyjnej.	1. Wspieranie operacji w zakresie infrastruktury drogowej w zakresie włączenia społecznego, które: a) umożliwiają połączenie obiektów użyteczności publicznej, w których są świadczone usługi społeczne, zdrowotne, opiekuńczo-wychowawcze lub edukacyjne dla ludności lokalnej, z siecią dróg publicznych albo b) skracają dystans lub czas dojazdu do tych obiektów.	Wspierany zakres operacji (19.2): • budowa lub przebudowa publicznych dróg gminnych lub powiatowych, które: a) umożliwiają połączenie obiektów użyteczności publicznej, w których są świadczone usługi społeczne, zdrowotne, opiekuńczo-wychowawcze lub edukacyjne dla ludności lokalnej, z siecią dróg publicznych albo b) skracają dystans lub czas dojazdu do tych obiektów Sposób realizacji: • Projekty konkursowe	W ramach Przedsięwzięcia wspierane będą operacje beneficjentów gmin lub powiatów.
2. Tworzenie i rozwijanie oferty obszaru LGD oraz jego promocja	III.2.1) Tworzenie i rozwijanie oferty obszaru w oparciu o bazę rekreacyjno-kulturalną	1. Rozwój usług turystycznych w oparciu o lokalne zasoby historyczne, przyrodnicze i kulturowe (oznakowanie zabytków, tablice informacyjne, izby pamięci, muzea, ścieżki edukacyjne itd.) 2. Wspieranie działań, służących budowaniu zintegrowanego systemu informacji turystycznej, w szczególności poprzez utworzenie platformy internetowej, która będzie sieciowała informacje turystyczne obszaru; tworzenie pakietów turystycznych, itp. 3. Wspieranie działań promocyjnych, dotyczących produktów lokalnych (organizacja i udział w targach turystycznych, targach lokalnych, imprezach, giełdach produktów, itp.)	Wspierany zakres operacji (19.2): • Budowa lub przebudowa ogólnodostępnej niekomercyjnej infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej • Promowanie obszaru objętego LSR, w tym produktów lub usług lokalnych. Sposób realizacji: • Operacje konkursowe • Projekty współpracy oraz • Aktywizacja (19.4) • Współpraca (19.3)	Przedsięwzięcie to będzie miało charakter zintegrowany i w jego ramach realizowane będą zarówno operacje z zakresu rozwoju lokalnej infrastruktury turystycznej, jak i rozwoju usług turystycznych. Szczególny nacisk położony zostanie na rozwijanie lokalnego systemu szlaków turystycznych, w tym rowerowych, pieszych, kajakowych oraz konnych oraz form aktywnej turystyki. W w/w obszarach realizowane będą projekty współpracy. W realizacji przedsięwzięcia zakłada się udział podmiotów reprezentujących 3 sektory (publiczny, gospodarczy i społeczny) oraz mieszkańców. Promowane będzie podejście partnerskie na rzecz tworzenia i rozwijania oferty obszaru LGD ZS oraz jego promocji.

		4. Rozwój systemu szlaków turystycznych oraz ścieżek rekreacyjno-edukacyjnych (np. przyrodnicze, historyczne, kulinarne, questing, geocaching, szlaki tematyczne, itp.) 5. Opracowanie oraz druk map, przewodników i informatorów turystycznych, itp. 6. Wyznaczanie, oznakowywanie tras turystycznych (rowerowych, pieszych, konnych, wodnych i innych) oraz wdrażanie projektów edukacyjnych i poznawczych, w szczególności innowacyjnych. 7. Wspieranie działań, służących zagospodarowaniu turystycznemu rzek: Liwiec, Świder i Kostrzyn. 8. Wspieranie działań, związanych z rozwojem kadr turystyki.	•	
	III.2.2) Tworzenie sieci współpracy na obszarze objętym LSR, w szczególności na rzecz przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu	1. Wspieranie działań, związanych z rozwojem współpracy między podmiotami wykonującymi działalność gospodarczą na obszarze wiejskim objętym LSR	Wspierany zakres operacji (19.2): wspierania współpracy między podmiotami wykonującymi działalność gospodarczą na obszarze wiejskim objętym LSR: a) w ramach krótkich łańcuchów dostaw, lub b) w zakresie świadczenia usług turystycznych, lub c) w zakresie rozwijania rynków zbytu produktów lub usług lokalnych; Promowanie obszaru objętego LSR, w tym produktów lub usług lokalnych. Sposób realizacji: • Operacje konkursowe • Projekty współpracy oraz • Aktywizacja (19.4)	W ramach tego przedsięwzięcia realizowane będą projekty, polegające na wspieraniu działań, związanych z rozwojem współpracy między podmiotami wykonującymi działalność gospodarczą na obszarze wiejskim objętym LSR.

	III.2.3) Upowszechnianie wiedzy o obszarze	1. Organizacja i wspieranie wydarzeń kulturalno-rozrywkowych (festiwale, festyny, rajdy, warsztaty, itp.), w szczególności mających na celu podniesienie wiedzy na temat historii, kultury, kulinariów, przyrody, ochrony środowiska lub zmian klimatycznych, ekologii oraz innowacji gmin wchodzących w skład obszaru.	Wspierany zakres operacji (19.2): - Promowanie obszaru objętego LSR, w tym produktów lub usług lokalnych. Sposób realizacji: - Operacje konkursowe - Projekty współpracy oraz - Aktywizacja (19.4)	W ramach tego przedsięwzięcia realizowane będą projekty, polegające na organizacji wydarzeń kulturalno-rozrywkowych (festiwale, festyny, rajdy, warsztaty, itp.), w szczególności mających na celu wzrost wiedzy mieszkańców i turystów na temat historii, kultury, kulinariów, przyrody, ochrony środowiska lub zmian klimatycznych, ekologii oraz innowacji gmin wchodzących w skład obszaru.
--	---	---	--	---

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 20 Wskaźniki

Tablica 26 Wskaźniki

1.0	CEL OGÓLNY 1	Wzmocnienie kapitału społecznego oraz zachowanie dziedzictwa lokalnego				
2.0	CEL OGÓLNY 2	Rozwój lokalnej przedsiębiorczości oraz wzrost zatrudnienia				
3.0	CEL OGÓLNY 3	Zwiększenie atrakcyjności turystycznej obszaru LGD ZS oraz poprawa jakości życia jego mieszkańców				
1.1	CELE SZCZEGÓŁOWE	Kształtowanie tożsamości lokalnej w szczególności poprzez zachowanie dziedzictwa przyrodniczego, historycznego i kulturowego				
1.2		Aktywizacja i integracja mieszkańców oraz poprawa samoorganizacji i zarządzania na poziomie społeczeństw lokalnych				
2.1		Rozwój przedsiębiorczości w oparciu o lokalne zasoby z zachowaniem zasad ochrony środowiska				
2.2		Promocja współpracy i przedsiębiorczości społecznej				
3.1		Wsparcie dla rozwoju infrastruktury kulturalnej, turystycznej i rekreacyjnej oraz zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii				
3.2		Tworzenie i rozwijanie oferty obszaru LGD oraz jego promocja				
Wskaźniki oddziaływania dla celu ogólnego		Jednostka miary	stan początkowy 2015 Rok	plan 2023 rok	Źródło danych/sposób pomiaru	
W1.0	Wzmocnienie kapitału społecznego w kształtowaniu i rozwoju obszaru LGD ZS - Wskaźnik III sektora (liczba organizacji pozarządowych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców) - Poziom znajomości dziedzictwa przyrodniczego, historycznego i kulturowego obszaru LGD ZS	szt.	24,59	27,50	Dane statystyczne GUS /dane z gmin	
		% mieszk.	0	5	Badania ankietowe	
W2.0	Wsparcie rozwoju gospodarczego obszaru LGD ZS - Wskaźnik przedsiębiorczości (liczba podmiotów gospodarczych w systemie REGON na 10 tys. mieszkańców)	szt.	669,57	676,44	Dane statystyczne GUS	
W3.0	Wzmocnienie potencjału turystycznego obszaru LGD ZS - Liczba osób korzystających z infrastruktury kulturalnej, turystycznej i rekreacyjnej - Poziom wzrostu wiedzy o obszarze LGD ZS	osoba	0	10000	Dokumentacja LGD, dane z gmin, GUS/ pomiar liczby użytkowników	
		% mieszk.	0	5	Badania ankietowe	

Wskaźniki rezultatu dla celów szczegółowych		Jednostka miary	stan początkowy 2015 Rok	plan 2023 rok	Źródło danych/sposób pomiaru
W1.1	Liczba osób korzystających z inicjatyw w zakresie ochrony środowiska	osoba	0	400	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD (zebrane przy pomocy obserwacji i badań ankietowych)
	Liczba osób korzystających z rewitalizowanych obiektów	osoba	0	2800	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD (zebrane przy pomocy obserwacji i badań ankietowych)
W1.2	Liczba organizacji pozarządowych i grup nieformalnych, które otrzymały wsparcie	osoba	0	80	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD z monitoringu (zebrane przy pomocy obserwacji i badań ankietowych)
	Liczba partnerstw/inicjatyw partnerskich	szt.	0	10	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD z monitoringu
	Liczba nowych inicjatyw w istniejących organizacjach pozarządowych	szt.	0	30	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD z monitoringu
	Liczba nowopowstałych organizacji pozarządowych/grup nieformalnych	szt.	0	30	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD z monitoringu
	Liczba nowych inicjatyw w istniejących grupach nieformalnych.	szt.	0	30	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD z monitoringu
W2.1	Liczba utworzonych nowych miejsc pracy	szt.	0	14	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD z monitoringu
	Liczba nowopowstałych podmiotów gospodarczych	szt.	0	20	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD z monitoringu
	Liczba podmiotów, które skorzystały z inkubatora przetwórstwa lokalnego	szt.	0	25	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD (zebrane przy pomocy obserwacji i badań ankietowych)
W2.2	Liczba podmiotów gospodarczych, utworzonych przez osoby z grup defaworyzowanych	szt.	0	10	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD z monitoringu
	Liczba nowych miejsc pracy dla osób z grup defaworyzowanych lub w PES	szt.	0	8	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD z monitoringu
W3.1	Liczba osób korzystających z nowopowstałych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury kulturalnej, rekreacyjnej i sportowej.	osoba	0	2000	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD (zebrane przy pomocy obserwacji i badań ankietowych)
	Liczba osób korzystających z infrastruktury drogowej w zakresie włączenia społecznego	osoba	0	1500	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD z monitoringu
W3.2	Liczba osób biorących udział w wydarzeniach kulturalno-rozrywkowych (festiwale, festyny, rajdy, warsztaty, itp.), w szczególności mających na celu podniesienie wiedzy na temat historii, kultury, kulinariów, przyrody,	osoba	0	8000	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD (zebrane przy pomocy obserwacji i badań ankietowych)

	ochrony środowiska lub zmian klimatycznych, ekologii oraz innowacji gmin wchodzących w skład obszaru.							
W3.2	Liczba podmiotów gospodarczych, uczestniczących we współpracy	szt.	0	6	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD z monitoringu			
W3.2	Liczba nowych produktów lokalnych	szt.	0	5	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD z monitoringu			
W3.2	Liczba nowych form aktywnej turystyki	szt.	0	20	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD z monitoringu			
W3.2	Liczba osób korzystających z nowych form aktywnej turystyki	osoba	0	2000	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD z monitoringu			
W3.2	Liczba sieci w zakresie usług turystycznych, które otrzymały wsparcie	szt.	0	3	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD z monitoringu			
Przedsięwzięcia		Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, projekt współpracy, aktywizacja itp.)	Wskaźniki produktu				
				Nazwa	Jednostka miary	Wartość		Źródło danych/sposób pomiaru
						początkowa 2015 rok	końcowa 2023 rok	
1.1.1	Wspieranie ochrony środowiska poprzez inicjatywy proekologiczne i chroniące lokalne zasoby przyrodnicze	Jsfp, przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe (NGO) ¹³ , inni ¹⁴	Konkurs	Liczba inicjatyw w zakresie ochrony środowiska.	szt.	0	5	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD z monitoringu
		Jsfp, przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe (NGO), inni, LGD	Konkurs	Liczba utworzonych Centrów Informacji Przyrodniczej dla obszaru LGD ZS	szt.	0	1	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD z monitoringu
1.1.2	Wspieranie działań polegających na rewitalizacji obiektów i miejsc należących do lokalnego dziedzictwa historycznego i kulturowego.	Jsfp, przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe (NGO), inni	Konkurs	Liczba zrewitalizowanych obiektów i miejsc dziedzictwa historycznego i kulturowego lub polegających na wyposażaniu podmiotów należących do lokalnego	szt.	0	154	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD z monitoringu

Z komentarzem [k3]: Wskaźnik też udało nam się w połowie zrealizować już bez przyznania wsparcia finansowego.

Z komentarzem [k4]: Omyłka pisarska. We wskaźnikach produktu oraz w Planie działania, są 2 i dla takiego wskaźnika były planowane środki finansowe.

Z komentarzem [k5]: Zwiększenie wskaźnika wynika ze zmian w planie działania.

¹³ Organizacje pozarządowe oraz podmioty wymienione w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, zwane dalej NGO

¹⁴ Inne podmioty i osoby, wymienione w § 3 ust. 1-4 Rozporządzenia MRiRW z dnia 24 września 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach poddziałania „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020

				dziedzictwa historycznego i kulturowego lub wykorzystaniu odnawialnych źródeł energii w obiektach i miejscach należących do lokalnego dziedzictwa historycznego i kulturowego obszaru.				
1.2.1	Aktywizacja i integracja społeczności lokalnych oraz rozwój współpracy międzysektorowej	Jsfp, przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe (NGO), inni	Konkurs	Liczba inicjatyw aktywizujących społeczność lokalną	szt.	0	8	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD z monitoringu
1.2.2	Wspieranie rozwoju organizacji pozarządowych oraz grup nieformalnych	Jsfp, przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe (NGO), inni	Konkurs	Liczba operacji wspierających organizacje pozarządowe i grupy nieformalne	szt.	0	4	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
2.1.1	Tworzenie nowych podmiotów gospodarczych oraz podnoszenie kompetencji osób realizujących operacje w tym zakresie	Mieszkańcy	Konkurs	Liczba nowopowstałych podmiotów gospodarczych	szt	0	20	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
2.1.2	Rozwijanie działalności przez istniejące podmioty gospodarcze oraz podnoszenie kompetencji osób realizujących operacje w tym zakresie	Przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe prowadzące działalność gospodarczą	Konkurs	Liczba stworzonych miejsc pracy podmiotów, które dostały dotacje na w ramach rozwijania działalności gospodarczej	szt/osoba	0	12	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
2.1.3	Tworzenie inkubatorów przetwórstwa lokalnego	Przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe, jsfp	Konkurs	Liczba utworzonych inkubatorów przetwórstwa lokalnego	szt.	0	1	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
2.2.1	Tworzenie miejsc pracy dla osób z grup defaworyzowanych oraz podnoszenie ich kompetencji	Osoby z grup defaworyzowanych	Konkurs	Liczba zatrudnionych osób z grup defaworyzowanych	osoba	0	10	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD

Z komentarzem [k6]: Zmiana wynika ze zmiany w planie komunikacji.

2.2.1	Tworzenie miejsc pracy dla osób z grup defaworyzowanych oraz podnoszenie ich kompetencji	Przedsiębiorcy PES-y	Konkurs	Liczba stworzonych <u>stworzonych</u> miejsc pracy <u>miejsc pracy</u> polegających na <u>polegających na</u> rozwijaniu działalności gospodarczej przez PES lub tworzeniu miejsc pracy dla osób z grup defaworyzowanych	osoba	0	8	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
3.1.1	Wspieranie działań polegających na budowie lub modernizacji i adaptacji obiektów użyteczności publicznej oraz zmianie zagospodarowywania przestrzeni publicznej	Jsfp, NGO	Konkurs	Liczba nowych, zmodernizowanych lub adaptowanych obiektów użyteczności publicznej	szt.	0	10	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
3.1.2	Wspieranie działań polegających na poprawie dostępności komunikacyjnej	jsfp	Konkurs	Liczba działań wspierających poprawę dostępności komunikacyjnej obszaru	szt.	0	3	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
3.2.1	Tworzenie i rozwijanie oferty obszaru w oparciu o bazę rekreacyjno-kulturalną	Jsfp, przedsiębiorcy, NGO, inni, LGD	Konkurs	Liczba operacji, mających na celu rozwijanie oferty obszaru w oparciu o bazę rekreacyjno-kulturalną	szt.	0	4	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
3.2.2	Tworzenie sieci współpracy na obszarze objętym LSR, w szczególności na rzecz przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu	Przedsiębiorcy, NGO, inni, LGD	Konkurs <u>Aktywizacja</u>	Liczba projektów działań <u>inicjatyw</u> wspierających współpracę między podmiotami wykonującymi działalność gospodarczą na obszarze wiejskim objętym LSR	szt.	0	2	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
3.2.3	Upowszechnianie wiedzy o obszarze	Jsfp, przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe	Konkurs	Liczba zrealizowanych operacji promocyjnych	szt.	0	8	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD

Z komentarzem [k7]: Zmiana wyniku ze zmiany w planie komunikacji.

Z komentarzem [k8]: Wskaźnik też udało nam się w połowie zrealizować już bez przyznania wsparcia finansowego.

Źródło: Opracowanie własne

ROZDZIAŁ VI SPOSÓB WYBORU I OCENY OPERACJI ORAZ SPOSÓB USTANAWIANIA KRYTERIÓW WYBORU

Dla osiągnięcia przez LSR celów, zakłada się realizację następujących typów operacji:

- 1) **operacje realizowane przez podmioty inne niż LGD ZS**, które są wybierane przez Radę, a następnie przedkładane do dalszych kontroli Zarządowi Województwa;
- 2) **projekty grantowe**, gdzie beneficjentem jest LGD ZS, która powierza grantobiorcom realizację zadań w ramach projektu grantowego;

Decyzja o potrzebie realizacji przez LGD ZS projektu grantowego (zmianie LSR) zostanie podjęta w sytuacji, jeśli w wyniku świadczonego doradztwa okaże się, iż do otwartej procedury konkursowej nie będą mogły przystąpić podmioty, w przypadku których koszty projektu będą niższe niż 50 tys. zł lub w sytuacji, gdy niski potencjał administracyjny tych podmiotów uniemożliwi przygotowanie projektu / złożenia wniosku.

- 3) **operacje własne realizowane przez LGD ZS**, które są wybierane przez Radę, a następnie przedkładanych do dalszych kontroli Zarządowi Województwa.

Decyzja o możliwości realizacji przez LGD ZS operacji własnych (zmianie LSR) zostanie podjęta w sytuacji, jeśli w otwartej procedurze konkursowej nie zgłoszą się wnioskodawcy do realizacji zaplanowanych w LSR przedsięwzięć lub złożone wnioski nie pozwolą na realizację wskaźników lub w sytuacji, gdy niski potencjał administracyjny podmiotów uniemożliwi przygotowanie projektu / złożenia wniosku.

W ramach LSR będą również realizowane **projekty współpracy** oraz LGD będzie korzystać **ze wsparcia na rzecz kosztów bieżących i aktywizacji**.

Rozwiązania formalno-instytucjonalne zostały tak skonstruowane, żeby proces oceny i wyboru operacji był zgodny z obowiązującymi przepisami (w szczególności z przepisami dotyczącymi RLKS), wytycznymi Komisji Europejskiej i Instytucji Zarządzającej oraz zapisami LSR.

Procedury wyboru i oceny operacji zostały przygotowane przez pracowników Biura LGD we współpracy z przedstawicielami Zarządu, Rady oraz z udziałem członków Międzygminnego Zespołu d/s opracowania LSR.

Przyjęte rozwiązania (w szczególności *Kryteria wyboru i oceny operacji*) wynikają z ustaleń dokonanych przy wykorzystaniu partycypacyjnych metod w procesie przygotowania LSR. Przyjęte *Kryteria* to m.in. wynik zidentyfikowanych problemów obszaru LSR, celów, czy wskaźników. Wykorzystano również wskazania ankietowanych w zakresie przedsięwzięć uznanych za niezbędne do realizacji na obszarze LSR oraz doświadczenie osób zaangażowanych w tworzenie LSR w zakresie wdrażania projektów w poprzednim okresie programowania. Ponadto, znaczna część preferencji przyjętych w *Kryteriach wyboru operacji* – to wynik zapisów w PROW na lata 2014-2020.

Opracowane *Kryteria* mają charakter oceny punktowej, zawierają szczegółowy opis stosowanych kryteriów oraz liczbę możliwych do uzyskania punktów. Dla zapewnienia jednolitego ich rozumienia dodano opis wymagań koniecznych do spełnienia w ramach danego kryterium. Dla każdego kryterium ustalono odpowiednie wartości minimalnej i maksymalnej liczby punktów możliwych do przyznania przez oceniającego.

W ogłoszeniu o naborze wniosków, w zależności od tematyki konkursu każdorazowo będzie określane minimum punktowe warunkujące wybór operacji (minimalna liczba punktów będzie podawana w wartościach całkowitych).

Weryfikacja formalna (I część oceny) obejmuje sprawdzenie, czy wniosek został ważnie złożony i czy zakres tematyczny operacji jest zgodny z zakresem interwencji przewidzianych w LSR oraz przepisach RLKS. Ta grupa kryteriów dotyczy poprawności formalnej wniosków i obejmuje zagadnienia związane z terminowością, kompletnością i adekwatnością zgłaszanych do realizacji operacji.

Wnioski, które przeszły ocenę formalną oceniane będą przede wszystkim pod kątem spójności proponowanego projektu z zapisami zawartymi w LSR, w szczególności z diagnozą obszaru, a także przewidzianymi w dokumencie wskaźnikami produktów i rezultatów. W ramach zgodności z LSR dokonywana jest również ocena zgodności z warunkami przyznania pomocy określonymi w PROW na lata 2014-2020.

Przyjęte *Kryteria wyboru operacji* promują:

- w odniesieniu do naborów ogłaszanych w zakresie rozwoju przedsiębiorczości na obszarze wiejskim – tworzenie nowych miejsc pracy,

- w przypadku operacji z zakresu infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej, kulturalnej lub drogowej gwarantującej spójność terytorialną w zakresie włączenia społecznego – operacje realizowane w miejscowościach zamieszkałych przez mniej niż 5 tys. mieszkańców.

W *Kryteriach wyboru operacji* zostaną uwzględnione dodatkowe kryteria, które będą miały zastosowanie przy ocenie wszystkich operacji i będą promować:

- realizację operacji innowacyjnych, gdzie innowacyjność jest rozumiana jako ulepszenie samego produktu, procesu, usługi, maszyn lub urządzeń, metody marketingowej, zastosowanej technologii, organizacji pracy, które podmiot ubiegający się o przyznanie pomocy opracował jako pierwszy lub zastosował, korzystając z doświadczeń innych podmiotów, w zależności od obszaru, który ten projekt obejmuje;
- realizację operacji przewidujących zastosowanie rozwiązań sprzyjających ochronie środowiska lub klimatu;
- generowanie większej niż wymagana liczby nowych miejsc pracy w wyniku realizacji operacji,
- operacje realizowane przez podmioty zakładające działalność, której podstawę będą stanowiły lokalne produkty rolne lub ukierunkowane na zaspokojenie grup defaworyzowanych określonych w LSR.

Dodatkowe punkty będzie można uzyskać w przypadku wyższego od wymaganego zaangażowania wkładu własnego wnioskodawcy. Preferencja będzie również dotyczyć jsfp, w przypadku których wysokość wkładu własnego jest ustalona w przepisach na stałym poziomie (36,37%), znacznie niższym w przypadku pozostałych wnioskodawców.

W *Kryteriach* dodatkowe punkty otrzymają wnioski dobrze przygotowane, kompletne pod względem wymaganych załączników oraz projekty, w przypadku których wnioskodawca przed złożeniem wniosku skorzystał z doradztwa LGD (pozytywnie zaopiniowany przez Biuro LGD), dzięki czemu wyeliminowane zostaną projekty, które nie są jeszcze gotowe do realizacji.

Procedury wyboru i oceny operacji oraz Kryteria wyboru operacji, po ich akceptacji, będą udostępniane do wiadomości publicznej na stronie internetowej LGD ZS oraz w Biurze. Dodatkowo, w przypadku ogłoszenia naboru wniosków, wraz z wykazem wymaganych dokumentów, zamieszczana będzie informacja o obowiązujących w ramach danego naboru zasadach i procedurach. Udostępniane będą również wzory niezbędnych dokumentów, o których mowa w treści *Procedur wyboru i oceny operacji*.

Przyjęte *Procedury wyboru i oceny operacji*, czy regulaminy zapewniają nie tylko zgodność z obowiązującymi przepisami prawa, ale także w procesie oceny i wyboru operacji przejrzysty podział zadań i odpowiedzialności pomiędzy Radę, Zarząd i Biuro LGD ZS. Przede wszystkim zapewnią stosowanie tych samych *Kryteriów wyboru operacji* w całym procesie oceny w ramach danego naboru oraz opisują w przejrzysty sposób postępowania w przypadku, gdy kilka operacji otrzymało jednakową liczbę punktów, a limit dostępnych środków nie pozwala na dofinansowanie wszystkich.

Procedury wyboru i oceny operacji opisują również podejście do oceny w sytuacji rozbieżnych ocen w ramach oceny wg *Kryteriów wyboru operacji*. Dokonane przez członków Rady oceny będą podlegać sprawdzeniu pod kątem istotnych rozbieżności

W Regulaminie Rady zawarto zasady w zakresie określania kworum i konsekwentnie stosowanego systemu głosowania.

Zastosowano mechanizmy gwarantujące utrzymanie zasady parytetów przy wyborze operacji dotyczących sektora publicznego i pojedynczych grup interesu. W tym celu wprowadzono Rejestr interesu członków Rady, pozwalający na identyfikację charakteru powiązań z wnioskodawcami i poszczególnymi projektami.

W celu unikania ryzyka wystąpienia konfliktu interesu w procesie decyzyjnym Rady, Członek Rady, który wyłączył się z wyboru operacji z uwagi na ryzyko zaistnienia konfliktu interesu nie bierze udziału w całym procesie wyboru danej operacji (opuszcza również salę w momencie głosowania nad wyborem tej operacji). Informacje o wyłączeniach członków Rady z procesu decyzyjnego, ze wskazaniem, których wniosków wyłączenie dotyczy, będą zawarta w protokołach.

Wybór operacji będzie dokonywany przez Radę, której skład odpowiada wymogom trójsektorowości, w składzie Rady jest osoba młoda do 35 roku życia i kobieta.

Przyjęte *Procedury wyboru i oceny operacji* LGD ZS mają na celu zagwarantowanie jak największej poprawności oraz jawności stosowanych rozwiązań.

Sposób wyboru i oceny przez LGD operacji w ramach poddziałania 19.2 *Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność* objętego PROW na lata 2014-2020 oraz ustanawiania *Kryteriów wyboru operacji*.

Operacje realizowane przez podmioty inne niż LGD

- a) **sposób przeprowadzania naborów wniosków o przyznanie pomocy**, w tym sposób ustalania terminu oraz podawania do publicznej wiadomości ogłoszenia o naborze wniosków, a także informacje dotyczące terminu trwania naboru, miejsca składania wniosków, zakresu tematycznego operacji, *Kryteriów wyboru operacji*, minimalnej liczby punktów, które warunkują wybór operacji, zasad określania kwoty wsparcia, jak również informację o sposobie udostępnienia *Procedury wyboru i oceny operacji*.

Projekt ogłoszenia o naborze przygotowywany **przez Zarząd** i uzgadniany z Zarządem Województwa. Nabór jest przeprowadzany zgodnie z aktualnym Harmonogramem stanowiącym załącznik nr 2 do umowy ramowej (umowy o warunkach i sposobie realizacji LSR).

Ogłoszenie jest podawane do publicznej wiadomości z wykorzystaniem strony internetowej i tablicy ogłoszeń LGD ZS. Wymagane elementy ogłoszenia i dokumenty konkursowe reguluje przyjęte *Procedury wyboru i oceny operacji*.

Wszelkie dokumenty związane z naborem wniosków (dokumentacja konkursowa) są dostępne w **Biurze LGD ZS** oraz są udostępniane na stronie internetowej.

- b) **zasady składania i wycofywania wniosków oraz sposób ich rejestracji**

Wniosek o przyznanie pomocy jest składany bezpośrednio w LGD ZS w miejscu i terminie podanym w ogłoszeniu o naborze wniosków. Wniosek składa się na formularzu udostępnionym przez Samorząd Województwa (SW), zamieszczonych przez LGD ZS wraz z ogłoszeniem o naborze wniosków. Jeśli konieczne będzie złożenie elektronicznej wersji wniosku – podmiot ubiegający się o przyznanie pomocy (wnioskodawca) będzie zobowiązany złożyć również wniosek elektronicznie.

Składane wnioski będą rejestrowane według kolejności ich wpływu i otrzymują indywidualny znak sprawy. Rejestr prowadzi biuro LGD ZS. Wnioskodawca będzie mógł złożyć w Biurze LGD ZS pisemną informację o wycofaniu całości lub części wniosku.

- c) **zasady dokonywania wyboru operacji oraz sposób wyłączenia członków organu decyzyjnego z oceny i wyboru operacji**

W *Procedurach wyboru i oceny operacji* lub *Regulaminie* Rady szczegółowo określono zasady podejmowania przez Radę decyzji w sprawie wyboru operacji obejmujące m.in.:

- terminy i zasady udostępniania wniosków do oceny, z poszanowaniem obowiązujących przepisów w zakresie bezpieczeństwa danych osobowych oraz zachowania poufności danych;
- zasady przeprowadzania weryfikacji wstępnej oraz oceny zgodności z LSR, dokonywanej przez Biuro LGD ZS i zatwierdzanej przez Radę;
- obowiązek wypełniania przez Członków Rady Rejestru Interesów oraz składania deklaracji bezstronności i poufności; a w uzasadnionych przypadkach przeprowadzenie procedury wyłączenia Członka Rady z głosowania;
- obowiązek zachowania parytetu w poszczególnych głosowaniach Rady,
- zasady i sposób wyboru operacji
- zasady dokumentowania podjętych decyzji (protokoły, Uchwały Rady i inne dokumenty);
- - szczegółowy sposób informowania wnioskodawców o wynikach oceny, m.in. poprzez publikowanie protokołów z posiedzeń Rady, zawierających również informacje o wyłączeniach z procesu decyzyjnego, ze wskazaniem których wniosków wyłączenie dotyczy.

Procedury wyboru i oceny operacji uszczegóławiają zasady pracy Rady. Przewodniczący Rady, wspierany przez Biuro LGD, odpowiada za tworzenie list rankingowych, właściwe prowadzenie posiedzeń, sporządzenie protokołu z posiedzenia Rady, ustalanie kwot wsparcia, sporządzanie listy operacji i uchwał Rady.

Biuro LGD ZS zamieszcza na stronie internetowej LGD ZS listę operacji zgodnych z LSR oraz wybranych ze wskazaniem, które z operacji mieszczą się w limicie środków wskazanych w ogłoszeniu o naborze wniosków.

Biuro LGD ZS przekazuje wnioskodawcy na piśmie informację o wyniku oceny zgodności jego operacji z LSR lub wyniku wyboru, w tym oceny w zakresie spełniania przez jego operację kryteriów wyboru operacji wraz z uzasadnieniem oceny i podaniem liczby punktów otrzymanych przez operację.

- d) **zasady obsługi protestu**

Procedura oceny i wyboru operacji pozwala na takie wyodrębnienie poszczególnych czynności wykonywanych w LGD w ramach danego wyboru, aby ewentualny protest mógł być skuteczny. Uwzględnia ona również zasadę awizowania przesyłek pocztowych.

e) Zasady opiniowania zmian umowy o przyznaniu pomocy zawartej pomiędzy Zarządem Województwa a beneficjentem.

- Warunkiem ubiegania się przez beneficjenta o zmianę umowy jest przedstawienie pozytywnej opinii [Rady](#) LGD ZS w zakresie możliwości jej dokonania.
- [Rada](#) LGD ZS, zgodnie z procedurami, wydaje opinię w zakresie możliwości zmiany umowy, obejmujące ocenę wpływu zmiany na zgodność z LSR oraz *Kryteria wyboru operacji*.
- Jeśli planowana przez beneficjenta zmiana powodowałaby, że operacja nie zostałaby wybrana przez LGD ZS do finansowania – Rada musi przeprowadzić ponowną ocenę zmienionego zakresu operacji pod kątem zgodności z LSR i *Kryteriami wyboru operacji*, podejmując Uchwałę potwierdzającą brak zgody na zmianę umowy.

Procedura aktualizacji *Kryteriów wyboru operacji* i zasady ich konsultacji z mieszkańcami zostały opasane w procedurach. Zmiany mogą być dokonywane na podstawie uzasadnionych wniosków członków Rady, Zarządu, członków zwyczajnych oraz mieszkańców – składanych do Zarządu LGD, a także na podstawie wyników ewaluacji LSR dokonywanych zgodnie z przyjętym planem ewaluacji. Jeśli wystąpi potrzeba / konieczność zmiany *Kryteriów wyboru operacji* lub *Procedur wyboru i oceny operacji*, podobnie jak przy ich pierwszym ustalaniu, zostaną wykorzystane partycypacyjne metody, tj. ankiety oraz konsultacje pośrednie i bezpośrednie.

Wniosek podlega zaopiniowaniu przez Radę. Rada wydaje opinię w przedmiocie zmiany lokalnych *Kryteriów wyboru operacji* w formie uchwały.

Jeśli wystąpi potrzeba / konieczność zmiany *Kryteriów wyboru operacji* lub *Procedur wyboru i oceny operacji*, podobnie jak przy ich pierwszym ustalaniu, zostaną wykorzystane partycypacyjne metody, tj. ankiety oraz konsultacje pośrednie i bezpośrednie.

Tabela 21 Wykaz kwot wsparcia i intensywności pomocy przyznawanej dla poszczególnych operacji.

Wysokość wsparcia (PLN)	Intensywność pomocy (%)	Wysokość wsparcia (PLN)	Intensywność pomocy (%)	Wysokość wsparcia (PLN)	Intensywność pomocy (%)
Operacje realizowane przez podmioty inne niż LGD		Projekty grantowe		Operacje własne	
od 50 000 do 300 000 (500 000 inkubatory) 60 000 premie	A – do 63,63% B – do 70% C – do 95%	od 5 000 do 50 000 na zadanie	A – do 63,63% B – do 70% C – do 95%	do 50 000	100%

Z komentarzem [k9]: Zmiana wynika ze zmiany przepisów prawa.

Z komentarzem [k10]: j.w.

A – jednostki sektora finansów publicznych JSFP; B – podmioty wykonujące działalność gospodarczą; C – pozostałe podmioty.

Źródło: Opracowanie własne

Wysokość premii dla osób podejmujących działalność gospodarczą wynosić będzie 60 000 zł. Premia będzie wypłacana w formie płatności ryczałtowej. Zmniejszenie maksymalnej kwoty wsparcia względem Rozporządzenia MRiRW wynika z faktu, że wysokość wsparcia, dla osób bezrobotnych rozpoczynających działalność gospodarczą, udzielana przez Powiatowy Urząd Pracy w Siedlcach wynosi ok. 23 000 zł, zaś w Programie Operacyjnym Kapitał Ludzki w ramach działania 6.2 w latach 2007-2013 ok. 47 000 zł (40 tys. zł. dotacja inwestycyjna oraz ok. 7 tys. wsparcie pomostowe). Założona kwota jest wyższa od obowiązujących do tej pory, zatem powinna stanowić zachętę do realizowania operacji w zakresie podejmowania działalności gospodarczej. Jednocześnie zmniejszenie kwoty ze 100 000 zł do 60 000 zł pozwoli na objęcie wsparciem większej liczby podmiotów. Ponadto, na podobnym poziomie przyjęto pomoc dla podmiotów rozwijających działalność gospodarczą – na jedno miejsce pracy beneficjent musi wydać kwotę 100 000 zł, przy czym otrzyma refundację w wysokości 70 000 zł. Zatem premia wypłacana w kwocie 60 000 zł utrzymuje adekwatny poziom wsparcia na tworzenie miejsc pracy w ramach LSR.

Wsparcie dla operacji obejmujących rozwijanie działalności gospodarczej wynosić będzie do 70% kosztów kwalifikowalnych wskazanych we wniosku oraz biznesplanie. Pomoc na operację przyznawana będzie w formie refundacji kosztów, o których mowa w § 17 ust. 1 Rozporządzenia MRiRW. Wysokość wsparcia na rozwijanie działalności gospodarczej będzie uzależniona od liczby utworzonych miejsc pracy i będzie kształtowała się na następującym poziomie:

- 1) do 100 tys. zł – jeśli w biznesplanie przewiduje się utworzenie co najmniej 1 miejsca pracy (w przeliczeniu na pełne etaty średnioroczne), co uzasadnione jest zakresem operacji;
- 2) do 200 tys. zł – jeśli w biznesplanie przewiduje się utworzenie 2 miejsc pracy (w przeliczeniu na pełne etaty średnioroczne), co uzasadnione jest zakresem operacji;
- 3) do 300 tys. zł – jeśli w biznesplanie przewiduje się utworzenie co najmniej 3 miejsc pracy (w przeliczeniu na pełne etaty średnioroczne), co uzasadnione jest zakresem operacji.

Limity pomocy dla beneficjenta lub operacji w okresie realizacji programu pozostają zgodne z przepisami dla poddziałania 19.2

Przyjęto założenie, że dla podmiotów innych niż jsfp lub realizujących operacje nie związane z rozwijaniem działalności gospodarczej wymagany będzie wkład własny na poziomie co najmniej 5%. Konieczność wniesienia wkładu własnego przyczyni się do wzmocnienia poczucia zaangażowania i odpowiedzialności za realizowane projekty oraz wdrażanie LSR. Mimo, iż sytuacja finansowa większości organizacji funkcjonujących na obszarze LGD ZS jest trudna, nie powinno to ograniczać możliwości pokrycia kosztów wkładów własnych i w konsekwencji prowadzić do wykluczenia ich z dostępu do środków unijnych. Uznano, iż żądanie wkładu własnego w wysokości 5% nie przerasta możliwości organizacji, szczególnie, gdy weźmie się pod uwagę fakt, że organizacje mogą wносить wkład własny niepieniężny. Ponadto, sektor organizacji pozarządowych rozumie i akceptuje potrzebę wnoszenia wkładów własnych. Niejednokrotnie organy administracji rządowej i samorządowej wymagają wkładów własnych w ramach zleczanych zadań, natomiast organizacje pozarządowe przystępują do konkursów i wnoszą wkład własny, partycypując w ten sposób w finansowaniu realizowanych zadań.

Ze względu na chęć pozostawienia potencjalnym beneficjentom PROW na lata 2014-2020 szerokiego katalogu możliwości dopuszczono, aby w poddziałaniu 19.2 Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność (zakres Budowa lub przebudowa publicznych dróg gminnych lub powiatowych) oraz poddziałaniu „Wsparcie inwestycji związanych z tworzeniem, ulepszaniem lub rozbudową wszystkich rodzajów małej infrastruktury, w tym inwestycji w energię odnawialną i w oszczędzanie energii” (typ Budowa lub modernizacja dróg lokalnych) możliwa była realizacja podobnych operacji. Jednak nie oznacza to, że zasadę tę przeniesiono na możliwość pozyskania wsparcia. Dlatego na poziomie LSR ograniczono możliwość korzystania ze wsparcia w zakresie dróg lokalnych, które

- umożliwiają połączenie obiektów użyteczności publicznej, w których są świadczone usługi społeczne, zdrowotne, opiekuńczo-wychowawcze lub edukacyjne dla ludności lokalnej, z siecią dróg publicznych
 - albo skracają dystans lub czas dojazdu do tych obiektów do projektów realizowanych na bardzo małą skalę.
- Łączny budżet KSR na ten zakres wsparcia wynosi 300 tys. zł.

ROZDZIAŁ VII PLAN DZIAŁANIA

Planowane do realizacji działania będą realizowane w 3 etapach. Pierwszy etap obejmuje lata 2016 – 2018, drugi lata 2019 – 2021, natomiast trzeci lata 2022 – 2023. Przyjęto zasadę, aby większość operacji była realizowana w dwóch pierwszych etapach. Ograniczy to ryzyko związane z realizacją zaplanowanych wskaźników. Podział dwóch pierwszych etapów wynika z konieczności realizacji śródkresowej ewaluacji wdrażania LSR, przewidzianej na koniec 2018 roku. Trzeci etap stanowi zabezpieczenie w przypadku wystąpienia trudności z ich realizacją.

Szczegółowy plan działania stanowi załącznik nr 3 do LSR.

ROZDZIAŁ VIII BUDŻET LSR

Środki PROW na lata 2014-2020 będą stanowiły podstawę realizacji LSR w okresie 2016 – 2023.

Do określenia kwot dostępnych dla LGD w ramach poddziałania 19.2 przyjęto kwoty uzależnione od liczby ludności zamieszkującej obszar objęty LSR. Liczba ludności została opisana w Rozdziale I LSR.

Skonstruowany budżet odpowiada przewidywanej wysokości dostępnych środków przeznaczonych na realizację LSR w ramach PROW na lata 2014-2020, co liczbowo przedstawia Załącznik nr 3. Kwota dostępnych środków obejmuje zarówno wkład EFRROW, jak i wymagany krajowy wkład środków publicznych. Zgodnie z PROW na lata 2014-2020 jednolita wielkość wkładu EFRROW to do 63,63%, w związku z czym wymagany krajowy wkład środków publicznych to co najmniej 36,37%.

W przypadku operacji, gdzie beneficjentem będzie jednostka sektora finansów publicznych (jsfp) – krajowym wkładem środków publicznych jest wkład własny tej jednostki na poziomie zapewniającym wymaganą wysokość wkładu krajowego (co najmniej 36,37%), a pomoc wypłacana przez agencję płatniczą, równa do 63,63% kosztów kwalifikowalnych w całości finansowana jest ze środków EFRROW.

W przypadku podmiotów innych niż jsfp – pomoc jest wypłacana przez agencję płatniczą (w wysokości określonej zgodnie z obowiązującymi przepisami) – do 63,63% ze środków EFRROW, a w 36,37% ze środków budżetu państwa. Środki przeznaczone na LSR będą zatem pochodzić z 3 źródeł finansowania: budżet EFRROW, budżet państwa i wkład własny.

Zgodnie z wymogami PROW na lata 2014-2020 na przedsięwzięcia związane z tworzeniem lub utrzymywaniem miejsc pracy w ramach działania 19.2 „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność” zostało przeznaczone minimum 50% budżetu LSR. Maksymalna kwota środków działania LEADER przewidziana na poddziałanie 19.3, która jest uwzględniona w LSR, stanowi 2% równowartości kwoty przewidzianej na poddziałanie 19.2 i wynosi 180 000,00 zł.

Maksymalna kwota środków działania LEADER przewidziana w LSR na poddziałanie 19.4 PROW wynosi 2 050 000,00 zł.

Tabela nr 22 Powiązanie budżetu z celami LSR

Nazwa celu ogólnego	Nazwa celu szczegółowego	Budżet na realizację celów szczegółowych (PLN)	Opis powiązania budżetu z celami
I. Wzmocnienie kapitału społecznego oraz zachowanie dziedzictwa lokalnego	1. Kształtowanie tożsamości lokalnej w szczególności poprzez zachowanie dziedzictwa przyrodniczego, historycznego i kulturowego	42,78% budżetu - 1 204 500 000 zł	Podstawą stworzenia silnego kapitału społecznego jest stworzenie więzi, które będą oparte na wspólnej, lokalnej tożsamości. Dziedzictwo lokalne jest właśnie wyznacznikiem lokalnej tożsamości. Poprzez inwestowanie w dziedzictwo przyrodnicze, historyczne i kulturowe wzmocniony zostaje kapitał społeczny. Dlatego też budżet na wzmocnienie kapitału społecznego oraz zachowanie dziedzictwa lokalnego stanowi 20% całego budżetu.
	2. Aktywizacja i integracja mieszkańców oraz poprawa samoorganizacji i zarządzania na poziomie społeczeństw lokalnych	7,22% budżetu - 650 000 zł	
II. Rozwój lokalnej przedsiębiorczości i oraz wzrost zatrudnienia	1. Rozwój przedsiębiorczości w oparciu o lokalne zasoby z zachowaniem zasad ochrony środowiska	34,44% budżetu - 3 100 000,00 zł	Przedsiębiorczość jest czynnikiem, który wpływa i podwyższa atrakcyjność obszaru LGD ZS. Rozwój przedsiębiorczości w głównej mierze uwarunkowany jest nowymi miejscami pracy dla mieszkańców obszaru. Niewystarczająca liczba podmiotów gospodarczych, m.in. inkubatorów
	2. Promocja współpracy i przedsiębiorczości społecznej	15,56% budżetu - 1 400 000,00 zł	

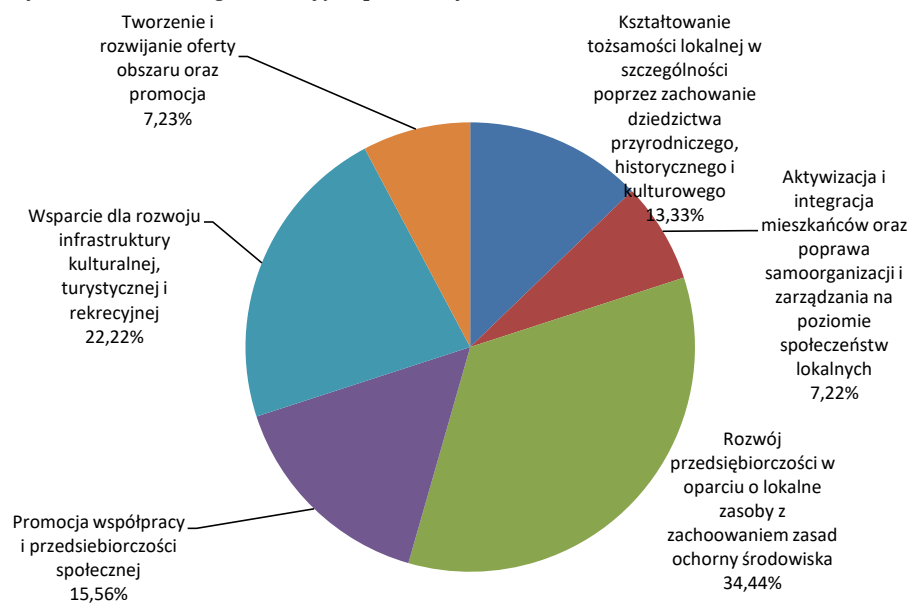
Z komentarzem [k11]: Zmiany wynikają z zmiany przepisów prawa.

Z komentarzem [k12]: Zmiany wynikają ze zmian w planie działania.

			przetwórstwa lokalnego produktów rolnych i niedostateczna współpraca między nimi oraz zbyt niskie kompetencje i umiejętności zawodowe części mieszkańców ograniczają rozwój lokalnego rynku pracy. W związku z powyższym 50 % budżetu zostaje przeznaczona na opisywane przedsięwzięcia.
III. Zwiększenie atrakcyjności turystycznej obszaru LGD ZS oraz poprawa jakości życia jego mieszkańców	1. Wsparcie dla rozwoju infrastruktury kulturalnej, turystycznej i rekreacyjnej	22,22% budżetu – 2 000 000,00 zł	Braki w infrastrukturze oraz niedostatecznie wykorzystywana infrastruktura istniejąca, ograniczają możliwości racjonalnego spędzania wolnego czasu na terenie własnego miejsca zamieszkania oraz jego najbliższych okolic. Wpływają również na zmniejszenie atrakcyjności obszaru LSR. Ma to szczególne znaczenia dla mieszkańców, którzy jak wskazują przeprowadzone badanie wyraźnie potrzebują realizacji inwestycji, które podniosą jakość istniejącej infrastruktury lub budowy nowych obiektów. Działania te stanowić będą bezpośrednie przełożenie na jakość życia mieszkańców obszaru LGD ZS. Niewystarczający poziom usług społecznych (usługi kulturalne, socjalne, itd.) dodatkowo obniżają jakość życia, co przekłada się negatywnie na związek mieszkańców z miejscem zamieszkania. Dlatego też budżet na działania na rozwój obszaru LGD ZS stanowi 30% całego budżetu.
	2. Tworzenie i rozwijanie oferty obszaru LGD oraz jego promocja	7,2378% budżetu – 65740 000,00 zł	
	Razem	9 000 000,00	

Źródło: Opracowanie własne

Wykres nr 7 Cele szczegółowe w ujęciu procentowym

Źródło: Opracowanie własne

ROZDZIAŁ IX PLAN KOMUNIKACJI

Zagadnienia przepływu informacji pomiędzy wszystkimi członkami, mniejszymi grupami oraz organizacjami tworzącymi LGD ZS należy widzieć przez pryzmat budowy kapitału społecznego, co wynika z zadań dla LGD zawartych w Rozporządzeniu KE nr 1303/2013 oraz ustawy o rozwoju lokalnym kierowanym przez społeczność z 20 lutego 2015 r.

Proces przekazywania informacji pomiędzy LGD ZS, a odbiorcami działań LGD ZS w okresie 2016-2023, był przedmiotem konsultacji na wszystkich etapach tworzenia LSR. Bazując na opiniach lokalnej społeczności, stworzono Plan komunikacji, który zawiera cele, adekwatne działania komunikacyjne, a także adresatów i środki/narzędzia przekazu informacji, których LGD ZS będzie używało w przekazywaniu informacji w trakcie wdrażania LSR. Dzięki określonym wskaźnikom, możliwe będzie zdiagnozowanie problemów w przepływie informacji i skorygowanie działań w celu polepszenia komunikacji.

Dzięki zaplanowanym działaniom komunikacyjnym, zostanie utworzony jednolity, spójny, przejrzysty i pozytywny wizerunek LGD ZS. Mieszkańcy obszaru objętego działaniem LGD ZS zdobędą wiedzę dotyczącą założeń i stanu realizacji LSR. Wnioskodawcy natomiast uzyskają jasny dostęp do informacji o zasadach, rodzajach operacji i kryteriach udzielania wsparcia z budżetu LSR. Bardzo istotnym elementem jest także uzyskanie informacji zwrotnej na temat oceny jakości wsparcia i działań świadczonych przez LGD ZS, która umożliwi ewentualne przeprowadzenie planu naprawczego, polegającego na modyfikacji dotychczasowych praktyk komunikacyjnych i ich udoskonaleniu lub wprowadzeniu innych. Dzięki szeroko skonsultowanym działaniom Planu komunikacji, mieszkańcy LGD ZS, będący przedstawicielami różnych sektorów i grup interesów, zostaną włączeni w bieżące wdrażanie, monitoring i ewaluację LSR – ze szczególnym uwzględnieniem grup defaworyzowanych na rynku pracy, które często nie mają dostępu do Internetu, dlatego przewidziano również takie narzędzia komunikacji, jak drukowane materiały informacyjno-promocyjne, udział LGD ZS w wydarzeniach promocyjnych, kampanię informacyjną w lokalnych mediach, czy spotkania informacyjno-konsultacyjne dla mieszkańców.

Poza grupami docelowymi wymienionymi w Załączniku nr 5 LSR, na uwagę zasługują lokalne media i grupy opiniotwórcze, które niewątpliwie odegrają dużą rolę w procesie przepływu informacji oraz kształtowania wizerunku LGD ZS i jej działań. Nie zostały one wymienione w planie jako adresaci (również jako środki/narzędzia komunikacji), jednak zwrócono uwagę na ich rolę opiniotwórczą.

Zaplanowana komunikacja zakłada racjonalne wykorzystanie budżetu pod kątem osiągnięcia planowanych efektów, przy zaangażowaniu osób odpowiedzialnych za proces komunikowania z otoczeniem. W dwustronny przepływ informacji pomiędzy: LGD ZS a społecznością lokalną będą włączeni członkowie LGD ZS, w zależności od rodzaju i charakteru informacji. Natomiast do obowiązków Biura LGD ZS będzie należało m.in. monitorowanie efektów komunikacji, ewaluacja procesu komunikacji, sporządzanie ocen i wniosków oraz generowanie propozycji ewentualnych zmian w planie komunikacji, nad którymi będzie sprawować nadzór kierownik biura.

W procesie komunikacji i jej ewaluacji ważną rolę odegra Międzygminny Zespół ds. Ewaluacji, powołany przez Walne Zebranie Członków, jako kontynuator Międzygminnego Zespołu ds. przygotowania LSR. Przy tworzeniu LSR bardzo istotną rolę pełnili członkowie w/w zespołu. Była to głównie funkcja informacyjna i konsultacyjna. Członkowie zespołu byli „pierwszymi”, bezpośrednimi kontaktami z władzami, lokalną społecznością oraz „przekaznikami” informacji pomiędzy nimi i LGD ZS. Podobną rolę upatruje się w Międzygminnym Zespole ds. Ewaluacji.

Istotną wartością dodaną wdrażania LSR na terenie LGD ZS, będzie ciągłe rozwijanie potencjału społeczności lokalnej do świadomego osiągania celów strategii. Obustronna i skuteczna komunikacja ujęta w Planie komunikacji oraz gotowość do identyfikacji problemów komunikacyjnych, zwiększy poziom współpracy partnerskiej i poziom zaangażowania partnerów i beneficjentów LGD ZS.

Szczegółowa charakterystyka planu komunikacji, obejmująca działania komunikacyjne, termin ich realizacji, grupy docelowe, środki/narzędzia, wskaźniki i cele stanowi Załącznik nr 5 LSR.

ROZDZIAŁ X ZINTEGROWANIE

X.1. Opis zgodności i komplementarności z innymi dokumentami planistycznym / strategiami w szczególności strategiami rozwoju województwa/ województw poprzez porównanie celów i założeń tych dokumentów z celami LSR i wykazanie ich spójności

Spójność ze Strategią Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku oraz innymi dokumentami strategicznymi Województwa Mazowieckiego

LSR wpisuje się przede wszystkim w *Strategię Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2030 Innowacyjne Mazowsze*. W stosunku do ogólnej *Strategii 2030 Innowacyjne Mazowsze*. Tabela nr 28

Tabela 23. Wskazania strategiczne w Strategii 2030 Innowacyjne Mazowsze w kontekście celów LSR LGD ZS

Obszar	Kierunek działań	Działania	LSR (zgodność z przedsięwzięciami)
GOSPODARKA	6. Wykorzystanie i wzmacnianie specjalizacji regionalnych	6.1. Wsparcie lokalnych specjalizacji gospodarczych 6.2. Wsparcie powstawania i rozwoju klastrów oraz sieci współpracy między przedsiębiorstwami 6.3. Intensyfikacja współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej.	II.1. II.2.
	11. Wzmacnianie potencjału rozwojowego i absorpcyjnego obszarów wiejskich	11.1. Tworzenie sieci współpracy i klastrów wiejskich rozwijających specjalizacje branżowe, 11.5. Wsparcie inwestycji w infrastrukturę ułatwiającą prowadzenie działalności gospodarczej 11.6. Rozwój przedsiębiorczości i tworzenie pozarolniczych miejsc pracy	I.2.1) II.1. II.2.
	12. Zwiększanie dostępu do szerokopasmowego Internetu i e-usług	12.3. Wsparcie informatyzacji sektora usług społecznych w celu zwiększenia ich dostępności	II.1. II.2.
PRZESTRZEŃ I TRANSPORT	13. Zwiększenie dostępności komunikacyjnej wewnątrz regionu	13.2 Dostosowanie parametrów, standardów technicznych i przebiegu dróg do ich funkcji	III.1.2)
	15. Rozwój form transportu przyjaznych dla środowiska i mieszkańców	15.2 Zwiększenie udziału ruchu pieszego i rowerowego w ogóle podróży	III.1.2) III.2.1)
SPOŁECZEŃSTWO	18. Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego	18.4. Budowa społeczeństwa obywatelskiego i kształtowanie tożsamości regionalnej,	I.2.1) I.2.2) III.2.1)
	19. Aktywizacja rezerw rynku pracy oraz działania na rzecz poprawy sytuacji demograficznej	19.1. Aktywizacja zawodowa osób w szczególnej sytuacji na rynku pracy, w tym osób wychowujących dzieci, niepełnosprawnych oraz absolwentów i osób w wieku 5	II.2.1)
	20. Rozwój priorytetowych dla regionu dziedzin nauk	20.1. Wsparcie rozwoju edukacji w zakresie nauk matematycznych i przyrodniczych	I.1.1)
	21. Wzrost wykorzystania zasobów ludzkich poprzez zwiększenie mobilności zawodowej i przestrzennej	21.2. Wsparcie postaw przedsiębiorczych oraz samozatrudnienia	I.1.1) I.1.2) I.1.3) II.2.1)

	22. Przeciwdziałanie zjawisku wykluczenia społecznego, integracja społeczności	22.1. Przeciwdziałanie bezrobociu i łagodzenie skutków bezrobocia 22.2. Przeciwdziałanie marginalizacji społecznej osób niepełnosprawnych, starszych oraz w trudnej sytuacji życiowej 22.3. Wspomaganie zadań mających na celu włączenie społeczne i przeciwdziałanie ubóstwu	II.2.1)
	23. Wyrównanie szans edukacyjnych	23.1. Zwiększenie dostępności usług oświatowych na obszarach wiejskich 23.2. Tworzenie warunków materialnych i organizacyjnych służących wyrównywaniu szans edukacyjnych młodzieży wiejski	I.1.1)
	24. Podnoszenie standardów funkcjonowania infrastruktury społecznej oraz działania na rzecz ochrony zdrowia i bezpieczeństwa publicznego	24.1. Budowa i rozwój infrastruktury społecznej, w tym o zasięgu regionalnym 24.2. Kształtowanie warunków sprzyjających aktywności fizycznej mieszkańców 24.3. Profilaktyka i ochrona zdrowia.	III.1.1) III.2.1)
ŚRODOWISKO I ENERGETYKA	26. Wspieranie rozwoju przemysłu ekologicznego i eko-innowacji	26.1. Tworzenie warunków organizacyjnych i finansowych dla transferu wiedzy i eko-innowacji	I.1.1)
	27. Zapewnienie trwałego i zrównoważonego rozwoju oraz zachowanie wysokich walorów środowiska	27.3. Osiągnięcie i utrzymanie dobrego stanu i potencjału ekologicznego wód i związanych z nimi ekosystemów 27.5. Ochrona lasów i obszarów cennych przyrodniczo 27.6. Szerzenie świadomości ekologicznej 27.8. Racjonalne planowanie funkcji terenów z uwzględnieniem potrzeb ochrony środowiska	I.1.1)
	31. Produkcja energii ze źródeł odnawialnych	31.1. Zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii na obszarach wiejskich	I.1.1)
KULTURA I DZIEDZICTWO	32. Wykorzystanie walorów środowiska przyrodniczego oraz potencjału dziedzictwa kulturowego do zwiększenia atrakcyjności turystycznej regionu	32.1. Poprawa atrakcyjności turystycznej regionu w oparciu o walory, przyrodnicze (w szczególności w obszarach pasm turystycznych) 32.2. Wspieranie rozwoju turystyki kulturowej oraz tworzenia nowych produktów turystycznych 32.3. Ochrona spuścizny kulturowej regionu (materialnej i niematerialnej) 32.4. Rozwój systemu obsługi turystów (zaplecza turystycznego i systemu informacji turystycznej)	I.1.2) III.2.1)
	33. Upowszechnianie kultury i twórczości	33.1. Rozwój zaplecza instytucjonalnego kultury i digitalizacja zasobów 33.2. Promowanie różnorodności kulturowej i artystycznej regionu 33.3. Wspieranie edukacji kulturalnej i artystycznej	I.1.2) III.2.1) III.2.2)

Źródło: Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku. Innowacyjne Mazowsze

LGD ZS, oprócz spójności ze Strategią Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku Innowacyjne Mazowsze, jest spójna z następującymi dokumentami strategicznymi o charakterze regionalnym (obowiązującymi w chwili jej pisania lub będącymi w końcowej fazie zatwierdzania):

- Strategia Rozwoju Turystyki w Województwie Mazowieckim Na Lata 2014 – 2020,
- Strategia Rozwoju Kultury w województwie mazowieckim na lata 2013-2020,

- Wojewódzki program opieki nad zabytkami na lata 2012-2015,
- Program ochrony środowiska województwa mazowieckiego na lata 2011-2014 z uwzględnieniem perspektywy do 2018 roku,
- Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego.

Spójność z krajowymi dokumentami strategicznymi

Niniejsza Strategia była budowana w zgodności z następującymi krajowymi dokumentami strategicznymi:

- Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju. Polska 2030. Trzecia Fala Nowoczesności,
- Strategia Rozwoju Kraju 2020. Aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo,
- Program Rozwoju Turystyki do 2020 roku,
- Strategia Innowacyjności i Efektywności Gospodarki „Dynamiczna Polska 2020” (Ministerstwo Gospodarki),
- Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego,
- Strategia Rozwoju Transportu do 2020 roku z perspektywą do 2030 roku,
- Strategia „Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko” Perspektywa 2020 r.,
- Strategia Sprawne Państwo 2020 (Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji),
- Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020 ,
- Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego – Regiony, miasta, obszary wiejskie ,
- Strategia rozwoju obszarów wiejskich, rolnictwa i rybactwa (SZRW RiR) na lata 2012–2020,
- Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030.

Spójność z lokalnymi dokumentami strategicznymi

Przed wszystkim prace nad niniejszą Strategią przebiegały równolegle i we współpracy z pracami Starostwa Powiatowego nad Strategią rozwoju powiatu Siedleckiego na lata 2015 – 2020 z perspektywą 2025, która została przyjęta podczas Sesji Rady Powiatu w dniu 18 grudnia 2015 r. w Chlewiskach. Cele i przedsięwzięcia LSR opracowanej przez LGD ZS wpisują się w Strategię rozwoju powiatu Siedleckiego na lata 2015 – 2020 z perspektywą 2025.

Tabela nr 24 Cele strategiczne i operacyjne Strategii rozwoju powiatu siedleckiego na lata 2015 – 2020 z perspektywą 2025 i ich zgodność z przedsięwzięciami LSR LGD ZS

Strategia rozwoju powiatu siedleckiego na lata 2015 2020 z perspektywą do 2025 r.		Lokalna Strategia Rozwoju LGD ZS (zgodność z przedsięwzięciami)
Cele strategiczne	Cele operacyjne	
Cel strategiczny I. Rozwój potencjału gospodarczego powiatu siedleckiego	C.o.1. Rozwój i usprawnienie układu komunikacyjnego na terenie Powiatu	III.1. 2
Cel strategiczny II. Podniesienie potencjału społecznego i edukacyjnego mieszkańców powiatu siedleckiego	C.o.2. Aktywizacja społeczności lokalnych w ramach organizacji pożytku publicznego	I.2.1. I.2.2.
	C.o.4. Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu	II.2.1.
	C.o.5. Przeciwdziałanie bezrobociu i łagodzenie skutków bezrobocia	II.1.1. II.1.2. III.1.3.
Cel strategiczny III. Promocja i ochrona dziedzictwa kulturowego	C.o.1. Zachowanie tożsamości kulturowej i tradycji w społeczności powiatu	I.1.1. I.1.2.
	C.o.2. Rozwój zaplecza instytucjonalnego	I.1.2.

	kultury	III.1.2)
Cel strategiczny IV. Promocja i ochrona walorów turystycznych Powiatu	C.o.1. Rozwój infrastruktury turystycznej	III.1.1)
	C.o.2. Powiat siedlecki – zielony zakątek Mazowsza	I.1.1) III.1.1).
	C.o. 3. Promocja oferty turystycznej powiatu siedleckiego w kraju i zagranicą	III.2.1. III.2.2.

Źródło: Opracowanie własne

Ponadto, LSR jest spójna z gminnymi dokumentami strategicznymi o charakterze lokalnym (obowiązującymi w chwili jej pisania lub będącymi w końcowej fazie zatwierdzania). Nad zgodnością LSR z dokumentami planistycznymi gmin czuwaliby m.in. członkowie Międzygminnego Zespołu ds. Przygotowania LSR. W trakcie spotkań konsultacyjnych członkowie w/w Zespołu przedstawiali prezentację pt.: Gminne dokumenty planistyczno-strategiczne w kontekście tworzenia LSR”.

Zdefiniowane w dokumentach strategicznych na poziomie gmin cele strategiczne, cele operacyjne, priorytety, działania (taka terminologia była najczęściej używana) zostały również poddane analizie pod kątem ich zgodności z LSR (w poniższej tabeli przedstawione są nazwy dokumentów gminnych). Wszystkie wpisują się w cele ogólne, cele szczegółowe i przedsięwzięcia LSR LGD ZS. Do najważniejszych należy zaliczyć: wzrost aktywności społeczeństwa, rozwój edukacji ekologicznej, wykorzystanie lokalnych tradycji i historii, zwiększenie ofert spędzania wolnego czasu, wdrożenie planu promocji gminy, poprawa dostępności komunikacyjnej, wykorzystanie i ochrona zabytkowych obiektów dziedzictwa lokalnego, rozbudowa infrastruktury okołodrogowej, itd. (sformułowania użyte w strategicznych dokumentach gmin).

Tabela nr 25 Dokumenty strategiczne gmin wchodzących jako sektor publiczny w skład LGD ZS

Gmina	Nazwa dokumentu strategicznego
Domanice	Aktualizacja Strategii Rozwoju Lokalnego Gminy Domanice na lata 2016 – 2020 (projekt do konsultacji)
Kotuń	Strategia rozwoju gminy Kotuń do roku 2015
Mokobody	Strategia rozwoju gminy Mokobody do 2024 r.
Mordy	Strategia rozwoju Miasta i Gminy Mordy na lata 2014 – 2020
Siedlce	Strategia rozwoju gminy Siedlce na lata 2016 – 2026 (projekt)
Skórzec	Strategia rozwoju gminy Skórzec do 2024 roku
Suchożebry	Strategia rozwoju gminy Suchożebry na lata 2014 – 2020
Wiśniew	Strategia rozwoju gminy Wiśniew do roku 2025
Wodynie	Strategia rozwoju gminy Wodynie do 2025 roku
Zbuczyn	Strategia rozwoju gminy Zbuczyn na lata 2008 – 2015

Źródło: Opracowanie własne

Spójność Strategii z Lokalną Strategią Rozwoju dla obszaru gmin należących do Stowarzyszenia „Kapitał – Praca – Rozwój” na lata 2007-2013

Niniejsza LSR w całościowym systemie planowania strategicznego dla podmiotów funkcjonujących na obszarze objętym działaniem LGD ZS zastępuje Lokalną Strategię Rozwoju dla obszaru gmin należących do Stowarzyszenia „Kapitał – Praca – Rozwój” na lata 2007-2013. Dokument ten opierał się na założeniu, iż rozwój obszaru powinien dokonywać się w oparciu o turystykę, która z jednej strony stanowi coraz ważniejszą gałąź gospodarki regionu, z drugiej zaś jest obszarem wymagającym objęcia polityką publiczną, bowiem realizuje się w niej wiele ważnych celów rozwojowych, w tym m.in.: poprawę jakości życia mieszkańców (również ich dobrobytu materialnego), umacnianie ich związku z miejscem zamieszkania oraz więzi pomiędzy mieszkańcami, co prowadzi bezpośrednio do rozwoju kapitału społecznego, ożywiania lokalnych społeczności i wyłaniania ich liderów, umacniania spójności regionu, wreszcie – promowania wizerunku regionu na tle

Mazowska, Polski i Europy. Zakończenie misji LGD SKPR zostało ogłoszone Komunikatem nr 1/07/2015 z 1 lipca 2015 roku na stronie internetowej www.skpr.pl. Niniejsza strategia oparta jest na założeniu, że procesy rozwojowe rozpoczęte w ramach strategii LGD SKPR powinny być kontynuowane i wspierane, co powinno przynieść nowe źródła dochodów lokalnym społecznościom.

2. Opis sposobu integrowania różnych sektorów, partnerów, zasobów czy branż działalności gospodarczej w celu kompleksowej realizacji przedsięwzięć.

Idea tworzenia i wdrażania LSR opiera się na podejściu partnerskim, opartym na założeniu wspólnoty celu, dobrowolności, współodpowiedzialności oraz równości partnerów, zakładającym integrację różnych sektorów, partnerów, branż na rzecz jej skutecznej, efektywnej i kompleksowej realizacji. Widać to szczególnie w odniesieniu do celów ogólnych I i III LSR, przyporządkowanych im celom szczegółowym i przedsięwzięciom. W osiągnięciu zaplanowanych wskaźników zaangażowane będą zarówno lokalne samorządy i ich jednostki organizacyjne, podmioty gospodarcze, podmioty z sektora społecznego oraz sami mieszkańcy. Bez partnerskiej współpracy niemożliwe będzie nie tylko osiągnięcie wskaźników na planowanym poziomie, ale również zapewnienie ich trwałości. Dlatego też w ramach lokalnych kryteriów wyboru operacji dla każdego przedsięwzięcia przewidziano kryterium: „Projekt zakłada zawiązywanie partnerstw / nawiązywanie współpracy w celu realizacji operacji”, które ma preferować projekty zakładające współpracę. W założeniu projekty te powinny spełniać przesłanki integrowania różnych sektorów, partnerów, zasobów czy branż działalności gospodarczej w celu kompleksowej realizacji przedsięwzięć, w konsekwencji LSR.

ROZDZIAŁ XI MONITORING I EWALUACJA

Efektywna i skuteczna realizacja LSR jest ściśle związana z systematycznie prowadzoną kontrolą osiągniętych celów ogólnych i szczegółowych. Ważnym elementem prowadzonych przez poszczególne organy stowarzyszenia oraz specjalnie powołany Zespół ds. ewaluacji działań w zakresie monitoringu i ewaluacji¹⁵ jest zdolność oraz umiejętność reagowania na pojawiające się problemy i trudności. Partycypacyjny charakter LSR wymaga aktywnego udziału społeczności lokalnej w ocenie funkcjonowania LGD ZS oraz realizacji kolejnych etapów LSR.

W procesie realizacji monitoringu i ewaluacji zostały wyodrębnione następujące jego elementy: przedmiot badań, podmiot badań, częstotliwość prowadzenia monitoringu i ewaluacji, kryteria ewaluacji, zastosowane procedury.

XI.1 Przedmiot badań i jego zakres

Wyodrębniamy 2 obszary: realizacja LSR oraz funkcjonowanie LGD ZS.

1. Realizacja LSR, w szczególności analiza i ocena: procesu partycypacji, stopnia realizacji celów i wskaźników, stopnia wykorzystania budżetu, adekwatności stosowanych kryteriów wyboru operacji i procedur, barier w realizacji LSR, innowacyjności, oddziaływania LSR na rozwój lokalny.
2. Funkcjonowanie LGD ZS, w szczególności analiza i ocena: działalności Biura LGD ZS i Rady, przebiegu konkursów, sposobu przepływu informacji i efektywności promocji, efektywności animacji i doradztwa, ochrony danych osobowych, współpracy lokalnej, międzyregionalnej i ponadregionalnej.

XI.2 Podmiot badań

W pierwszej kolejności ocenie poddawani będą w szczególności: Biuro LGD ZS, Rada oraz beneficjenci i społeczność lokalna. Uznano za bardzo ważne, aby proces ewaluacji uwzględniał również podejście partycypacyjne, tj. angażował społeczność lokalną w proces ewaluacji.

¹⁵Monitoring - proces systematycznego zbierania informacji w obszarze funkcjonowania LGD oraz stanu realizacji LSR. Wyodrębniamy jego aspekty rzeczowe i finansowe. Uzyskane informacje poddawane są następnie szczegółowej analizie, na podstawie której formułujemy wnioski. Najważniejsze z nich dotyczą stanu zaawansowania realizacji strategii, występujących uchybień, zaniechań oraz innych popełnionych błędów. Określane są również ich przyczyny. Wykorzystywane są w procesie zarządzania (kontrola realizacji i aktualizacji LSR, podejmowanie decyzji, itp.)

Ewaluacja – proces systematycznego badania wartości i cech danego programu, planu, eksperymentu bądź obiektu z punktu widzenia przyjętych kryteriów. Powinna dać odpowiedź na pytanie, czy podejmowane działania przyniosły efekty. Osiągniemy to poprzez określenie związków pomiędzy realizowanymi działaniami a uzyskiwanymi efektami. Zadaniem ewaluacji jest usprawnianie procesu wdrażania LSR.

Częstotliwość prowadzenia monitoringu i ewaluacji

LGD ZS wykorzysta wszystkie możliwe procedury ewaluacyjne (ex-ante, mid-term, ex-post oraz on-going). Biuro LGD ZS oraz inne organy stowarzyszenia będą prowadzić ewaluację on-going, której istotą jest dokonywanie na bieżąco oceny w trakcie wdrażania LSR (w przypadku Komisji Rewizyjnej będzie miała charakter na bieżąco prowadzonej kontroli). Walne Zebranie członków powoła Międzygminny Zespół ds. ewaluacji, który wspólnie z ekspertami zewnętrznymi, przeprowadzi co najmniej dwukrotnie (w 2018 r. oraz po zakończeniu okresu programowania) ocenę realizacji LSR (ewaluacja zewnętrzna obligatoryjna) oraz działalności LGD ZS (ewaluacja wewnętrzna fakultatywna). Jeżeli prowadzony monitoring wykaże taką potrzebę, ewaluacja będzie przeprowadzona wcześniej lub powtórzona po wprowadzeniu niezbędnego programu naprawczego.

Kryteria monitoringu i ewaluacji

W realizacji monitoringu i ewaluacji stosowane będą elementy zasady SMART.

- trafność – ma ocenić odpowiedniość przyjętych celów projektu z zidentyfikowanymi problemami i realnymi potrzebami beneficjentów,
- efektywność – ocena relacji między poniesionymi nakładami a uzyskanymi efektami
- skuteczność – stopień osiągnięcia zdefiniowanych na etapie programowania celów i przedsięwzięć
- użyteczność – stopień zaspokojenia potrzeb beneficjentów
- trwałość – możliwość oddziaływania osiągniętych celów na procesy rozwojowe w perspektywie dłuższej niż okres trwania finansowania zewnętrznego.

Źródła informacji

Informacje będą pochodzić z rozproszonych źródeł, dlatego niezbędne będzie wykorzystanie koncepcji triangulacji metodologicznej. Zostanie ona zastosowana w stosunku do źródeł danych, metod oraz perspektyw badawczych.

Metody i techniki badawcze

W procesie monitoringu badane będą głównie elementy ilościowe dotyczące najważniejszych aspektów realizacji LSR oraz funkcjonowania LGD ZS (dane ilościowe dot. przebiegu konkursów, stopnia realizacji budżetu i zaplanowanych wskaźników, etc.).

Ewaluacja opierać się będzie przede wszystkim na elementach jakościowych, pozwalających ocenić zarówno wdrażanie LSR (ocena procesu wdrażania, elementów wpływających na jakość tego procesu, itd.), jak i funkcjonowanie LGD ZS (elementy pozwalające sprawdzić, czy LGD funkcjonuje poprawnie, takie, jak: efektywność pracy biura i organów LGD, ocena realizacji planu komunikacji, współpracy LGD z innymi podmiotami, wpływu działalności LGD na rozwój regionu, etc.).

W badaniu realizacji LSR oraz funkcjonowania LGD ZS będą zastosowane zróżnicowane metody i techniki badawcze, w tym: analiza danych zastanych (desk research), ankieta CAWI, wywiady IDI, wywiady FGI, panel ekspertów.

Decyzja o wyborze techniki lub metody badawczej będzie podejmowana w zależności od zakresu monitoringu lub ewaluacji.

Procedury monitoringu i ewaluacji

Ewaluacja podzielona została na wewnętrzną oraz zewnętrzną.

Ewaluację wewnętrzną prowadzić będą organy LGD, w szczególności Biuro (jeden z pracowników w zakresie obowiązków będzie miał monitoring i ewaluację) oraz Międzygminny Zespół ds. Ewaluacji.

Ważną rolę w procesie ewaluacji śródkresowej, planowanej na II połowę roku 2018 (mid-term) odegra powołany przez WZC Międzygminny Zespół ds. Ewaluacji. W jego skład wejdą: po jednym przedstawicielu każdego z samorządów, wchodzących w skład LGD ZS (przyjęto założenie, że wiedza i doświadczenie członków Międzygminnego Zespołu ds. Przygotowania LSR, który odegrał istotną rolę w budowaniu LSR powinna być wykorzystana w ewaluacji strategii). **W składzie Zespołu nie będą mogli być członkowie Komisji Rewizyjnej.** Podstawowe zadania Zespołu ds. ewaluacji będą związane z ewaluacją śródkresową (mid-term). Inne zadania zespołu, to wsparcie biura LGD ZS w zakresie:

- wypracowania koncepcji badań ewaluacyjnych i ich zorganizowanie,
- wypracowania rekomendacji oraz nadzór nad ich wdrażaniem,
- wypracowania szczegółowych zasad prowadzenia monitoringu i ewaluacji,
- wypracowania narzędzi badawczych,

Z komentarzem [k13]: W związku z rozległą wiedzą osób, wchodzących w skład komisji rewizyjnej, byłoby zbyt dużą stratą dla działania zespołu ds. ewaluacji. Poza tym zespół w zamyśle LGD, powinien być głównym miejscem wymiany doświadczeń wszystkich zainteresowanych stron.

- realizacji badań ewaluacyjnych,
- opracowaniu wyników badań oraz przedstawienie raportu.

Międzygminny Zespół ds. Ewaluacji efekty swojej pracy będzie przedstawiał w razie potrzeby podczas posiedzeń organów statutowych LGD ZS. Rekomendacje z procesu ewaluacji mid-term prezentował będzie na Walnym Zebraniu Członków.

W celu zminimalizowania zagrożeń wynikających z przeprowadzania ewaluacji wewnętrznej przyjęto założenie, iż osoby wchodzące w skład Międzygminnego Zespołu ds. Ewaluacji powinni być niezależni od komórek merytorycznych odpowiedzialnych za wdrażanie LSR, zaś proces ewaluacji powinien być przeprowadzony w przejrzysty sposób, a każdy jego etap powinien być udokumentowany.

Mimo tego dostrzeżono ograniczenia ewaluacji wewnętrznej (np. możliwość wystąpienia subiektywności ocen czy niebezpieczeństwo schematycznego podejścia do kolejnych badań), dlatego zaplanowano również ewaluację zewnętrzną.

Ewaluacja zewnętrzna dotyczy będzie w szczególności procesu realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju. Poprowadzą ją eksperci zewnętrzni, choć w innych obszarach ewaluacji (w szczególności funkcjonowanie LGD ZS), jeśli zajdzie taka potrzeba eksperci zewnętrzni również będą zaangażowani. Eksperti zewnętrzni zapewnić powinny obiektywność badania, „świeże spojrzenie” na ewaluowane zagadnienia oraz nowe, niekonwencjonalne rozwiązania.

Szczegółowa charakterystyka zasad i procedur dokonywania ewaluacji oraz monitorowania wskazująca główne elementy podlegające badaniom oraz podmioty dokonujące ewaluacji i monitorowania znajduje się w załączniku nr 2 do LSR „Monitoring i ewaluacja”.

ROZDZIAŁ XII STRATEGICZNA OCENA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO

Projekty strategii, jako dokumentów, których realizacja może potencjalnie znacząco wpływać na środowisko, mogą wymagać na etapie projektowania, poddania ich treści strategicznej ocenie oddziaływania na środowisko. Przedmiotowe przepisy uzależniają jednakże konieczność przeprowadzenia takiej oceny od indywidualnej zawartości dokumentu oraz zewnętrznych uwarunkowań jego realizacji. Przesłanką obowiązkowo kwalifikującą projekt strategii do tego typu oceny jest stwierdzone ryzyko wystąpienia znaczącego negatywnego oddziaływania na środowisko, w tym na obszary Natura 2000 w związku z realizacją zaplanowanych w nim przedsięwzięć.

Uzgodnienia z Regionalną Dyрекcją Ochrony Środowiska w Warszawie

W dniu 30.10.2015 roku LGD ZS wystosowała pismo do Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Warszawie w sprawie uzgodnienia odstąpienia od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko. Powołując się na ustawę z dnia 3 października 2008 roku o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz.U.2013.1235 ze zmianami) oraz uznając, że LSR opracowywana przez LGD ZS w okresie programowania 2014-2020 będzie stanowić instrument realizacji założeń strategii rozwoju województwa mazowieckiego do roku 2030, poprzez wykorzystanie m.in. środków unijnych, w tym środków z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego na lata 2014-2020 oraz że będzie dotyczyć wyłącznie niewielkich modyfikacji przyjętego już dokumentu, to jest uszczegółowienie dokumentu „Strategii rozwoju województwa mazowieckiego do roku 2030”.

W odpowiedzi na przedstawiony wniosek, Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Warszawie, w piśmie nr WOOŚ-I.410.829.2015.ARM z dnia 25 listopada 2015 roku uznał, iż przedstawiony projekt Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego Przez Społeczność na lata 2016-2022 dla obszaru LGD ZS nie wymaga przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko w myśl przepisów ustawy OOS, ponieważ zakres planowanych działań nie będzie wykraczać poza ramy Strategii Rozwoju Regionalnego Województwa Mazowieckiego 2014-2020, dokumentu, który został poddany strategicznej ocenie oddziaływania na środowisko.

Uzgodnienia z Mazowieckim Państwowym Wojewódzkim Inspektorem Sanitarnym

W dniu 10.12.2015 r. wystąpiono do Mazowieckiego Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego o stwierdzenie konieczności wykonania strategicznej oceny oddziaływania na środowisko projektu LSR. W dniu 18 grudnia Mazowiecki Państwowy Wojewódzki Inspektor Sanitarny wyraził opinię, że dla projektu LSR nie jest wymagane przeprowadzenie strategicznej oceny oddziaływania na środowisko.

WYKAZ WYKORZYSTANEJ LITERATURY

Najważniejsze akty prawne:

- 1) Rozporządzenie (WE) 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 (Dz. Urz. UE L 347 z 20.12.2013, str. 320)
- 2) Rozporządzenie (WE) nr 1305/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) i uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1698/2005 (Dz.U. L 347 z 20.12.2013)
- 3) Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności (Dz.U. z 2015 r. poz. 378)
- 4) Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020 (Dz. U. z 2015 r. poz. 349)
- 5) Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 24 września 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach poddziałania „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020 (Dz.U. z 2015 r. poz. 1570)
- 6) Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 19 października 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach poddziałania „Przygotowanie i realizacja działań w zakresie współpracy z lokalną grupą działania” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020 (Dz.U. z 2015 r. Poz. 1839)
- 7) Ustawa z dnia 11 lipca 2014 r. o zasadach realizacji programów w zakresie polityki spójności finansowanych w perspektywie finansowej 2014–2020 (Dz.U. poz. 1146 oraz z 2015 r. poz. 378)
- 8) Ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. z 2013 r., poz. 1235 ze zm.)

Najważniejsze dokumenty programowe:

- 1) Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020, decyzja KE z dnia 12 grudnia 2014 r. nr C(2014) 9783
- 2) Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego na lata 2014–2020, Warszawa, luty 2015 r.
- 3) Programowanie perspektywy finansowej 2014–2020 - Umowa Partnerstwa, decyzja KE nr C(2014) 3517 w sprawie zatwierdzenia niektórych elementów Umowy Partnerstwa na lata 2014–2020

Najważniejsze dokumenty strategiczne:

- 1) Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku, Innowacyjne Mazowsze, Załącznik do Uchwały nr 158/13 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 28 października 2013 r.
- 2) Strategia Rozwoju Turystyki w województwie mazowieckim na lata 2014 – 2020, Załącznik do Uchwały nr 81/15 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 08 września 2015 r.
- 3) Aktualizacja Strategii Rozwoju Lokalnego Gminy Domanice na lata 2016 – 2020 – projekt do konsultacji
- 4) Strategii rozwoju powiatu siedleckiego na lata 2015 – 2020 z perspektywą 2025
- 5) Strategia rozwoju gminy Kotuń do roku 2015
- 6) Strategia rozwoju gminy Mokobody do 2024 r.
- 7) Strategia rozwoju Miasta i Gminy Mordy na lata 2014 - 2020
- 8) Strategia rozwoju gminy Siedlce na lata 2016 – 2026 - projekt
- 9) Strategia rozwoju gminy Skórzec do 2024 roku
- 10) Strategia rozwoju gminy Suchożebry na lata 2014 - 2020

- 11) Strategia rozwoju gminy Wiśniew do roku 2025
- 12) Strategia rozwoju gminy Wodnie do 2025 roku
- 13) Strategia rozwoju gminy Zbuczyn na lata 2008 - 2015

Najważniejsze wytyczne:

- 1) Wspólne Wytyczne Dyrekcji Generalnych Komisji Europejskiej, AGRI, EMPL, MARE i REGIO, na temat rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność w ramach europejskich funduszy strukturalnych i inwestycyjnych. Wytyczne dla państw członkowskich i instytucji zarządzających programami. Wytyczne dla beneficjentów, Wersja 2: sierpień 2014
- 2) Zasady realizacji instrumentu Rozwój lokalny kierowany przez społeczność w Polsce, MIR, Warszawa 2014
- 3) Poradnik dla lokalnych grup działania w zakresie opracowania lokalnych strategii rozwoju na lata 2014-2020.(...), Wydanie III uzupełnione i zaktualizowane, Warszawa 2015
- 4) Regulamin konkursu na wybór strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność, MRiRW, Warszawa 2015

Najważniejsze publikacje:

- 1) Biderman A., Lipka-Szostak K., 2013: Animacja społeczna na Mazowszu : Doświadczenia Regionalnych Ośrodków Europejskiego Funduszu Społecznego, Towarzystwo Amicus, Warszawa
- 2) Brodziński Z., 2009: Problemy partycypacji społecznej w Lokalnych Grupach Działania, Roczniki Naukowe SERiA, t. XI. z. 4, Warszawa – Poznań – Olsztyn.
- 3) Domański T., 1999: Strategiczne planowanie rozwoju gospodarczego gminy, Wydawnictwo Hamal Books, Łódź.
- 4) Gołębiowski T., 2001: Zarządzanie strategiczne, planowanie i kontrola, Wydawnictwo Difin, Warszawa.
- 5) Gucza B., (red.), 2012: ABC zarządzania projektami miękkimi, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa.
- 6) Jaska E., 2013: Media a pozostałe źródła informacji na obszarach wiejskich, Roczniki Naukowe SERiA, t. XIV, z.1, Warszawa – Poznań – Rzeszów.
- 7) Kowalska M., 2013: Kapitał społeczny i jego wartość dla lokalnej społeczności, Roczniki Naukowe SERiA, t. XV, z.1, Warszawa – Poznań – Rzeszów.
- 8) Kłodziński M., 2009: Kapitał społeczny jako podstawowy czynnik różnicujący stopień rozwoju społeczno-gospodarczego gmin wiejskich, [w:]Strategie rozwoju lokalnego, t. I (red. Adamowicz M.), Wydawnictwo SGGW, Warszawa.
- 9) Krupski R. (red.), 1999: Zarządzanie strategiczne, koncepcje – metody, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu, Wrocław.
- 10) Łęczycki K., 2008: Innowacje w gospodarstwie rolniczym, [w:] Innowacje i innowacyjność w sektorze agrobiznesu, t. II, Rodzaje innowacji, red. Adamowicz M., Wydawnictwo SGGW, Warszawa.
- 11) Mikuła A., 2012: Poziom ubóstwa i wykluczenia społecznego w krajach Unii Europejskiej na obszarach o różnym stopniu urbanizacji, Roczniki Naukowe SERiA, t. XIV, z. 3, Warszawa – Poznań – Białystok.
- 12) Pasiak H. (red.), 2012: Partnerstwa a rozwój lokalny, Łosickie Stowarzyszenie Rozwoju EQUUS, Siedlce.
- 13) Pasiak H., 2007: Wpływ Stowarzyszenia Ośrodek Kultury i Aktywności Lokalnej w Krzesku na budowanie nowej jakości relacji samorządu terytorialnego i podmiotów gospodarki społecznej w gminie Zbuczyn”, w: ZESZYTY GOSPODARKI SPOŁECZNEJ, Tom 2: „Przedsiębiorstwo społeczne w rozwoju lokalnym”, red. Leś E., Ołdak M., Wydawnictwo Collegium Civitas, Warszawa.
- 14) Potoczek A., Marciniak E., 2005: Partnerstwo lokalne jako czynnik wspierający rozwój obszarów wiejskich, [w:] Wybrane problemy rozwoju obszarów wiejskich, red. Plichta M., Wydawnictwo Akademii Podlaskiej, Siedlce.
- 15) Rogaczewska M., Chodacz W., Hejda A., Prędkopowicz D., Planowanie rozwoju lokalnego z udziałem społeczności, Fundacja Fundusz Współpracy, Warszawa.
- 16) Spychalski G., 2012: Kapitał społeczny jako czynnik konkurencyjności obszarów wiejskich, Roczniki Naukowe SERiA, t.XIV, z.3. Warszawa – Poznań – Białystok.

ZAŁĄCZNIKI DO LSR

Załącznik nr 1. „Procedura aktualizacji LSR”.

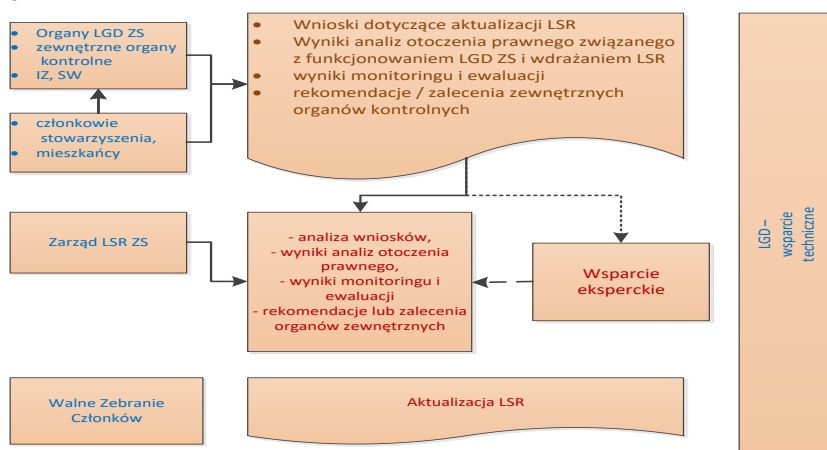
Cel i zakres procedury

1. Celem procedury jest opis procesu dokonywania zmian w LSR, w szczególności dla zapewnienia jak najszerzego udziału partnerów LGD ZS i mieszkańców obszaru LSR, dostosowania zapisów LSR do wymogów prawnych oraz zapewnienia aktualizacji danych dotyczących obszaru LSR lub korekty zapisów w związku z ustaleniami z ewaluacji.
2. Procedura opisuje czynności oraz przebieg procesu związanego ze zgłaszaniem, analizowaniem i zatwierdzaniem przez Walne Zebranie Członków zmian w LSR.

Przebieg procedury:

1. Wnioski w sprawie zmian zapisów w LSR mogą zgłaszać: członkowie LGD ZS; organy LGD ZS oraz każdy z mieszkańców obszaru LSR.
2. Wnioski powinny być pisemne i zawierać odwołanie do obecnych zapisów, które mają podlegać zmianie i propozycje nowych zapisów. We wniosku należy wskazać cel dokonania zmian zapisu/ów, przewidywane efekty tych zmian oraz dane identyfikacyjne i kontaktowe zgłaszającego.
3. W ramach aktualizacji LSR jest również możliwe składanie fiszek projektowych na formularzu dostępnym na stronie internetowej oraz w Biurze LGD ZS.
4. Zarząd LGD ZS dokonuje potrzebnych analiz w celu zmian w LSR. Analizy te wykonywane są w ramach bieżącego monitoringu i obejmują m.in. zgłaszane do LGD ZS wnioski, analizy otoczenia prawnego związanego z funkcjonowaniem LGD ZS i wdrażaniem LSR, wyniki monitoringu i ewaluacji lub rekomendacje / zalecenia zewnętrznych organów kontrolnych. W ramach analiz lub inicjowania zmian możliwe jest korzystanie z zewnętrznego wsparcia eksperckiego.
5. Wnioski w sprawie aktualizacji LSR rozpatrywane są przez Zarząd LGD nie później niż w kwartale w którym zostały zgłoszone.
6. Zarząd przygotowuje projekty Uchwał dotyczące zmian w LSR, które przedkłada Walnemu Zebraniu LGD ZS.
7. Aktualizacja LSR dokonywana jest Uchwałą Walnego Zebrania Członków.
8. Zwyczajowo aktualizacja LSR jest dokonywana raz w roku na Walnym Zebraniu Członków.
9. Dopuszcza się możliwość częstszej aktualizacji LSR, jeśli zachodzą ku temu przesłanki mające wpływ na wdrażanie LSR.
10. Wsparcie administracyjne związane z aktualizacją LSR zapewnia biuro LGD.

Rysunek nr 1

Źródło: Opracowanie własne

Załącznik nr 2. „Monitoring i ewaluacja”.

Elementy funkcjonowania LGD ZS i realizacji LSR	Wykonawca badania	Źródła danych/sposób pozyskiwania	Czas i okres realizacji pomiaru	Analiza i ocena uzyskanych danych
PLAN REALIZACJI MONITORINGU				
Stopień realizacji celów, przedsięwzięć i wskaźników LSR	Pracownicy biura LGD	Dokumentacja zgromadzona w biurze LGD, badania ankietowe (np. papierowe, CAWI , CATI),	Ocena bieżąca, w szczególności po zamknięciu naborów	Stopień realizacji wskaźników
Harmonogram ogłaszania konkursów	Pracownicy biura LGD	Dokumentacja zgromadzona w biurze LGD, w tym zgromadzonych na podstawie przeprowadzonych konkursów		Zgodność ogłaszania konkursów z harmonogramem
Funkcjonowanie partnerstwa LGD	Pracownicy biura LGD	Dokumentacja zgromadzona w biurze LGD		Zrealizowane wspólne działania
Wdrażanie planu działań komunikacyjnych	Pracownicy biura LGD	Dokumentacja zgromadzona w biurze LGD		Zgodność zrealizowanych działań z planem komunikacji; Stopień realizacji doradztwa, animacji, szkoleń i warsztatów, informacji i promocji
Funkcjonowanie biura i ocena pracowników	Kierownik Biura, Zarząd LGD	Dokumentacja zgromadzona w biurze LGD (w tym rejestr kart doradztwa, kart animacji, itd.) Raporty roczne Kierownika Biura, dotyczące oceny pracowników, Ankiety CAWI -z beneficjentami i wnioskodawcami z beneficjentami i wnioskodawcami		Jakość usług świadczonych przez biuro
Realizacja budżetu LSR oraz LGD ZS	Pracownicy biura LGD, Zarząd LGD,	Dokumentacja zgromadzona w biurze LGD		Zgodność z budżetem wykorzystania środków na poszczególne przedsięwzięcia
PLAN REALIZACJI EWALUACJI				
Ewaluacja procesu realizacji LSR				

Z komentarzem [k14]: Z doświadczenia LGD, wynika, że mieszkańcy obszaru nie chcą wypełniać żadnych dokumentów internetowo. Robią to w papierze, przy okazji wizyty w biurze, podczas spotkań animacyjnych itp. Wszelkie ankiety dostępne na stronie internetowej nie zostały nigdy wypełnione. Pomimo aktywnego zachęcania przez pracowników biura LGD i Zarząd do tej formy podsumowywania prac. Nie zmieniamy badań, ale chcemy je realizować tylko na papierze, by sprawnie ewaluować i monitorować wdrażanie LSR.

Realizacja celów, przedsięwzięć oraz wskaźników LSR	Eksperci zewnętrzni, pracownicy biura LGD, Międzygminny Zespół ds. Ewaluacji (zwany dalej M.Z. ds. Ew.)	Analiza dokumentów z monitoringu, badania ankietowe (np. papierowe, CAWI , CATI)	2 lata po zatwierdzeniu LSR (i nie później niż do końca 2018 r.) oraz na zakończenie okresu programowania. Jeżeli prowadzony monitoring wykaże taką konieczność, ewaluacja będzie przeprowadzona wcześniej lub powtórzona po wprowadzeniu u programu naprawczego.	Stopień realizacji poszczególnych celów, przedsięwzięć i wskaźników
Jakość procesu partycypacji	Eksperci zewnętrzni, Pracownicy biura LGD, M.Z. ds. Ew. Ewaluacja z udziałem społeczności lokalnej	Analiza dokumentów z monitoringu, badania ankietowe (np. papierowe, CAWI , CATI)		Intensywność działań partycypacyjnych; Społeczna ocena jakości działań partycypacyjnych Innowacyjność działań partycypacyjnych
Jakość stosowanych kryteriów wyboru operacji i procedur	Eksperci zewnętrzni, Pracownicy biura LGD, M.Z. ds. Ew.	Analiza dokumentów z monitoringu, badania ankietowe (np. CAWI), Wywiady FGI z przedstawicielami społeczności lokalnej		Społeczna ocena kryteriów i procedur (np. zrozumiałość, sprawiedliwość)
Innowacyjność	Eksperci zewnętrzni, Pracownicy biura LGD, M.Z. ds. Ew.	Analiza dokumentów z monitoringu, badania ankietowe (np. CAWI), Wywiady FGI z przedstawicielami społeczności lokalnej		Wpływ wydatkowanych w ramach LSR środków na rozwój innowacyjności obszaru Jakość projektów innowacyjnych
Realizacja budżetu	Eksperci zewnętrzni, Pracownicy biura LGD, M.Z. ds. Ew.	Analiza dokumentów z monitoringu		Stopień realizacji budżetu
Realizacja planu komunikacji i zaplanowanych do osiągnięcia wskaźników	Eksperci zewnętrzni, Pracownicy biura LGD, M.Z. ds. Ew. Ewaluacja z udziałem społeczności lokalnej	Analiza dokumentów z monitoringu, badania ankietowe (np. papierowe, CAWI , CATI)		Stopień realizacji przyjętych w planie komunikacji wskaźników
Bariery realizacji LSR	Eksperci zewnętrzni, Pracownicy biura LGD, M.Z. ds. Ew.	Analiza dokumentów z monitoring, zogniskowany wywiad grupowy z Zarządem LGD		Skala niezrealizowanych projektów
Oddziaływanie realizacji LSR na rozwój lokalny	Eksperci zewnętrzni, Pracownicy biura LGD, M.Z. ds. Ew.	Analiza dokumentów z monitoringu, badania ankietowe (np. papierowe, CAWI , CATI)		Wpływ wydatkowanych w ramach LSR środków na społeczno – ekonomiczny rozwój Obszaru; Znajomość działań LGD
Ewaluacja funkcjonowania LGD ZS				

Ocena przebiegu konkursów, w tym ocena pracy Rady	Pracownicy biura LGD M.Z. ds. Ew. (plus ew. eksperci zewnętrzni)	Analiza dokumentów z monitoringu, zogniskowany wywiad grupowy z przedstawicielami LGD (w szczególności Rady) i społeczności lokalnej	2 lata po zatwierdzeniu LSR (i nie później niż do końca 2018r.) oraz na zakończenie okresu programowania. Jeżeli prowadzony monitoring wykaże taką konieczność, ewaluacja będzie przeprowadzona wcześniej lub powtórzona po wprowadzeniu u programu naprawczego.	Stopień realizacji LSR zgodnie z konkursem
Działalności Biura LGD ZS i Rady	Eksperti zewnętrzni, Zarząd LGD, M.Z. ds. Ew., Ewaluacja z udziałem społeczności lokalnej	Analiza dokumentów z monitoringu, wywiad z Zarządem LGD, zogniskowany wywiad grupowy z przedstawicielami LGD i społeczności lokalnej		Jakość organizacji posiedzeń organów statutowych LGD Przestrzeganie regulaminów
Przebieg procesu doradztwa i animacji	Pracownicy biura LGD, Rada LGD, M.Z. ds. Ew. Ewaluacja z udziałem społeczności lokalnej	Analiza dokumentów z monitoringu, badania ankietowe (np. papierowe, CAWI , EATI), zogniskowany wywiad grupowy z przedstawicielami LGD (w szczególności Rady) i społeczności lokalnej		Jakość doradztwa (trafność, skuteczność, efektywność, użyteczność, trwałość) Jakość animacji, w tym aktywizacji społeczności lokalnej (trafność, skuteczność, efektywność, użyteczność, trwałość)
Informacja i promocja	Pracownicy biura LGD, Międzygminny Zespół ds. Ewaluacji (plus ew. eksperci zewnętrzni), Ewaluacja z udziałem społeczności lokalnej	Analiza dokumentów z monitoringu, badania ankietowe (np. papierowe, CAWI , EATI), zogniskowany wywiad grupowy z przedstawicielami LGD i społeczności lokalnej		Jakość działań informacyjnych i promocyjnych (trafność, skuteczność, efektywność, użyteczność, trwałość)
Wpływ LGD na rozwój lokalny	Pracownicy biura LGD, M.Z. ds. Ew. (plus ew. eksperci zewnętrzni), Ewaluacja z udziałem społeczności lokalnej	Analiza dokumentów z monitoringu, warsztaty ewaluacyjne z społecznością lokalną, badania ankietowe (np. papierowe, CAWI , EATI), zogniskowany wywiad grupowy z przedstawicielami LGD i społeczności lokalnej, panel ekspertów.		Wpływ LGD na społeczno – ekonomiczny rozwój obszaru, Stopień rozpoznawalności LGD ZS oraz wspieranych przez LGD działań
Współpraca lokalna, międzyregionalna i ponadregionalna	Pracownicy biura LGD, M.Z. ds. Ew. (plus ew. eksperci zewnętrzni), Ewaluacja z udziałem społeczności lokalnej	Analiza dokumentów z monitoringu, warsztaty ewaluacyjne z społecznością lokalną, badania ankietowe (np. papierowe, CAWI , EATI), zogniskowany wywiad grupowy z przedstawicielami LGD i społeczności lokalnej.		Wpływ LGD na jakość współpracy na poziomie lokalnym Jakość współpracy LGD z podmiotami lokalnymi, krajowymi i zagranicznymi (trafność, skuteczność, efektywność, użyteczność, trwałość)
PLAN REALIZACJI MONITORINGU				
Stopień realizacji celów, przedsięwzięć i wskaźników LSR	Pracownicy biura LGD	Dokumentacja zgromadzona w biurze LGD, badania ankietowe (np. papierowe, CAWI , EATI),	Ocena bieżąca, w szczególności	Stopień realizacji wskaźników

Harmonogram ogłaszania konkursów	Pracownicy biura LGD	Dokumentacja zgromadzona w biurze LGD, w tym zgromadzonych na podstawie przeprowadzonych konkursów	po zamknięciu naborów	Zgodność ogłaszania konkursów z harmonogramem
Funkcjonowanie partnerstwa LGD	Pracownicy biura LGD	Dokumentacja zgromadzona w biurze LGD		Zrealizowane wspólne działania
Wdrażanie planu działań komunikacyjnych	Pracownicy biura LGD	Dokumentacja zgromadzona w biurze LGD		Zgodność zrealizowanych działań z planem komunikacji; Stopień realizacji doradztwa, animacji, szkoleń i warsztatów, informacji i promocji
Funkcjonowanie biura i ocena pracowników	Kierownik Biura, Zarząd LGD	Dokumentacja zgromadzona w biurze LGD (w tym rejestr kart doradztwa, kart animacji, itd.) Raporty roczne Kierownika Biura, dotyczące oceny pracowników, Ankiety CAWI -z beneficjentami i wnioskodawcami		Jakość usług świadczonych przez biuro
Realizacja budżetu LSR oraz LGD ZS	Pracownicy biura LGD, Zarząd LGD,	Dokumentacja zgromadzona w biurze LGD		Zgodność z budżetem wykorzystania środków na poszczególne przedsięwzięcia
PLAN REALIZACJI EWALUACJI				
Ewaluacja procesu realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju				
Realizacja celów, przedsięwzięć oraz wskaźników LSR	Eksperci zewnętrzni, pracownicy biura LGD, M.Z. ds. Ew.	Analiza dokumentów z monitoringu, badania ankietowe (np. papierowe, CAWI , CATI)	2 lata po zatwierdzeniu LSR (i nie później niż do końca 2018 r.) oraz na zakończenie okresu programowania. Jeżeli prowadzony monitoring wykaże taką	Stopień realizacji poszczególnych celów, przedsięwzięć i wskaźników
Jakość procesu partycypacji	Eksperci zewnętrzni, Pracownicy biura LGD, M.Z. ds. Ew., Ewaluacja z udziałem społeczności lokalnej	Analiza dokumentów z monitoringu, badania ankietowe (np. papierowe, CAWI , CATI)		Intensywność działań partycypacyjnych; Społeczna ocena jakości działań partycypacyjny Innowacyjność działań partycypacyjnych
Jakość stosowanych kryteriów wyboru operacji i procedur	Eksperci zewnętrzni, Pracownicy biura LGD, Międzygminny Zespół ds. Ewaluacji	Analiza dokumentów z monitoringu, badania ankietowe (np. CAWI), Wywiady FGI z przedstawicielami społeczności lokalnej		Społeczna ocena kryteriów i procedur (np. zrozumiałość, sprawiedliwość)
Innowacyjność	Eksperci zewnętrzni, Pracownicy biura LGD, M.Z. ds. Ew.	Analiza dokumentów z monitoringu, badania ankietowe (np. CAWI),		Wpływ wydatkowanych w ramach LSR środków na rozwój innowacyjności obszaru

		Wywiady FGI z przedstawicielami społeczności lokalnej	konieczność, ewaluacja będzie przeprowadzo na wcześniej lub powtórzona po wprowadzeni u programu naprawczego.	Jakość projektów innowacyjnych
Realizacja budżetu	Eksperci zewnętrzni, Pracownicy biura LGD, M.Z. ds. Ew.	Analiza dokumentów z monitoringu		Stopień realizacji budżetu
Realizacja planu komunikacji i zaplanowanych do osiągnięcia wskaźników	Eksperci zewnętrzni, Pracownicy biura LGD, Międzygminny Zespół ds. M.Z. ds. Ew., Ewaluacja z udziałem społeczności lokalnej	Analiza dokumentów z monitoringu, badania ankietowe (np. papierowe, CAWI , CATI)		Stopień realizacji przyjętych w planie komunikacji wskaźników
Bariery realizacji LSR	Eksperci zewnętrzni, Pracownicy biura LGD, M.Z. ds. Ew.	Analiza dokumentów z monitoring, zogniskowany wywiad grupowy z Zarządem LGD		Skala niezrealizowanych projektów
Oddziaływanie realizacji LSR na rozwój lokalny	Eksperci zewnętrzni, Pracownicy biura LGD, M.Z. ds. Ew.	Analiza dokumentów z monitoringu, badania ankietowe (np. papierowe, CAWI , CATI)		Wpływ wydatkowanych w ramach LSR środków na społeczno – ekonomiczny rozwój Obszaru; Znajomość działań LGD
Ewaluacja funkcjonowania LGD ZS				
Ocena przebiegu konkursów, w tym ocena pracy Rady	Pracownicy biura LGD M.Z. ds. Ew.(plus ew. eksperci zewnętrzni)	Analiza dokumentów z monitoringu, zogniskowany wywiad grupowy z przedstawicielami LGD (w szczególności Rady) i społeczności lokalnej	2 lata po zatwierdzeniu LSR (i nie później niż do końca 2018r.)	Stopień realizacji LSR zgodnie z konkursem
Działalności Biura LGD ZS i Rady	Eksperci zewnętrzni, Zarząd LGD, M.Z. ds. Ew., Ewaluacja z udziałem społeczności lokalnej	Analiza dokumentów z monitoringu, <u>wywiady z Zarządem LGD</u> <u>wywiad IDI z Zarządem LGD</u> , zogniskowany wywiad grupowy z przedstawicielami LGD i społeczności lokalnej	oraz na zakończenie okresu programowan ia.	Jakość organizacji posiedzeń organów statutowych LGD Przestrzeganie regulaminów
Doradztwo i animacja	Pracownicy biura LGD, Rada LGD M.Z. ds. Ew, Ewaluacja z udziałem społeczności lokalnej	Analiza dokumentów z monitoringu, badania ankietowe (np. papierowe, CAWI , CATI), zogniskowany wywiad grupowy z przedstawicielami LGD (w szczególności Rady) i społeczności lokalnej	Jeżeli prowadzony monitoring wykaże taka	Jakość doradztwa (trafność, skuteczność, efektywność, użyteczność, trwałość) Jakość animacji, w tym aktywizacji społeczności lokalnej (trafność, skuteczność, efektywność, użyteczność, trwałość)

Informacja i promocja	Pracownicy biura LGD, M.Z. ds. Ew. (plus ew. eksperci zewnętrzni), Ewaluacja z udziałem społeczności lokalnej	Analiza dokumentów z monitoringu, badania ankietowe (np. papierowe, CAWI , EATI), zogniskowany wywiad grupowy z przedstawicielami LGD i społeczności lokalnej	konieczność, ewaluacja będzie przeprowadzona na wcześniej lub powtórzona po wprowadzeniu u programu naprawczego.	Jakość działań informacyjnych i promocyjnych (trafność, skuteczność, efektywność, użyteczność, trwałość)
Wpływ LGD na rozwój lokalny	Pracownicy biura LGD, M.Z. ds. Ew. (plus ew. eksperci zewnętrzni), Ewaluacja z udziałem społeczności lokalnej	Analiza dokumentów z monitoringu, warsztaty ewaluacyjne z społecznością lokalną, badania ankietowe (np. papierowe, CAWI , EATI), zogniskowany wywiad grupowy z przedstawicielami LGD i społeczności lokalnej, panel ekspertów.		Wpływ LGD na społeczno-ekonomiczny rozwój obszaru, Stopień rozpoznawalności LGD ZS oraz wspieranych przez LGD działań
Współpraca lokalna, międzyregionalna i ponadregionalna	Pracownicy biura LGD, M.Z. ds. Ew. (plus ew. eksperci zewnętrzni), Ewaluacja z udziałem społeczności lokalnej	Analiza dokumentów z monitoringu, warsztaty ewaluacyjne z społecznością lokalną, badania ankietowe (np. papierowe, CAWI , EATI), zogniskowany wywiad grupowy z przedstawicielami LGD i społeczności lokalnej.		Wpływ LGD na jakość współpracy na poziomie lokalnym Jakość współpracy LGD z podmiotami lokalnymi, krajowymi i zagranicznymi (trafność, skuteczność, efektywność, użyteczność, trwałość)

Załącznik nr 3. „Plan działania”

Przedsięwzięcie	Nazwa wskaźnika	2016-2018			2019-2021			2022-2023			Razem 2016-2023		Progra m	Poddział anie/zakr es program u
		Warto ść z jedn. miary	% realiza cji wskaź nika narasta jąco	Planowane wsparcie (PLN)	Wartoś ć z jedn. miary	% realizacji wskaźni ka narastają co	Planowa ne wsparcie (PLN)	Wartoś ć z jedn. miary	% realizacji wskaźni ka narastają co	Planowan e wsparcie (PLN)	Raze m warto ść wska żnikó w	Razem planowane wsparcie (PLN)		
Cel ogólny I. Wzmocnienie kapitału społecznego oraz zachowanie dziedzictwa lokalnego														
Cel szczegółowy 1. Kształtowanie tożsamości lokalnej w szczególności poprzez zachowanie dziedzictwa przyrodniczego, historycznego i kulturowego														
I.1.1. Wspieranie ochrony środowiska poprzez inicjatywy proekologiczne i chroniące lokalne zasoby przyrodnicze	Liczba inicjatyw w zakresie z ochrony środowiska	4 szt.	66,67	200 000	2 szt.	100	100 000	0 szt.	100	0	6 szt.	300 000	PROW	19.2
I.1.2. Wspieranie działań polegających na rewitalizacji obiektów i miejsc należących do lokalnego dziedzictwa historycznego i kulturowego	Liczba zrewitalizowanych obiektów dziedzictwa historycznego i kulturowego	96 szt.	42,87	30550 000	36 szt.	85,71	20450 000	2 szt.	100	100 000	154 szt.	90850 000	PROW	19.2
Razem cel szczegółowy 1		-	-	80500000	-	-	30550000	-	-	1000000	-	120450000	-	
Cel szczegółowy 2. Aktywizacja i integracja mieszkańców oraz poprawa samoorganizacji i zarządzania na poziomie społeczności lokalnych														
I.2.1. Aktywizacja i integracja społeczności	Liczba inicjatyw aktywizujących	4	50	200 000	2	75	100 000	2	100	100 000	8 szt.	400 000	PROW	19.2

Z komentarzem [k15]: Zmiana wynika ze zgody Urzędu Marszałkowskiego, pisma z dnia 7 lutego 2017 nr sprawy: RW-D-IV.7161.1.12.2016.EC, UM07-6933-UM0710012/16

Z komentarzem [k16]: Proponowana zmiana. Przesunięcie z działania III. 2. 2) – tworzenie sieci. Uzasadnienie: zapotrzebowanie na obszarze realizacji tego działania.

Cel szczegółowy 2. Promocja współpracy i przedsiębiorczości społecznej														
II.2.1. Tworzenie miejsc pracy dla osób z grup defaworyzowanych oraz podnoszenie ich kompetencji	Liczba nowoutworzonych podmiotów gospodarczych przez osoby z grup defaworyzowanych	5	50	300 000	5	100	300 000	0	100	0	10	600 000	PROW	19.2
	Liczba operacji stworzonych miejsc pracy, polegających na rozwijaniu działalności gospodarczej przez PES lub tworzeniu miejsc pracy dla osób z grup defaworyzowanych	32	37,50	300 000	5	100	500 000	0	100	0	87	800 000	PROW	19.2
	Razem cel szczegółowy 2	-	-	600 000	-	-	800 000	-	-	0	-	1 400 000		
Cel ogólny III. Zwiększenie atrakcyjności turystycznej obszaru LGD ZS oraz poprawa jakości życia jego mieszkańców														
Cel szczegółowy 1. Wsparcie dla rozwoju infrastruktury kulturalnej, turystycznej i rekreacyjnej oraz zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii														
III.1.1. Wsparcie działań polegających na budowie lub modernizacji i adaptacji obiektów użyteczności publicznej oraz zmianie zagospodarowywania przestrzeni publicznej	Liczba nowych, zmodernizowanych lub adaptowanych obiektów użyteczności publicznej	810	80	1 703 600 000	20	100	340 000	0	100	0	10	1 700 000	PROW	19.2
III.1.2. Wsparcie działań polegających na	Liczba działań wspierających	211	66,67	200 000	1	100	100 000	0	100	0	32	300 000	PROW	19.2

Z komentarzem [k20]: W pierwszym naborze nie było zainteresowania. W drugim naborze wpłynął tylko jeden wniosek, który stworzy dwa miejsca pracy. Dlatego zmiana polegać będzie na zmianie nazwy wskaźnika na stworzonych miejsc pracy, gdyż będzie to znacznie bardziej odzwierciedlało działania. A liczba operacji nie wpłynie na rozwijanie działalności gospodarczej w PES lub tworzeniu miejsc pracy dla osób z grup defaworyzowanych, a liczba konkretnych miejsc pracy tak.

Z komentarzem [k21]: Zmiana wynika ze zgody Urzędu Marszałkowskiego, pismem z dnia 7 lutego 2017 nr sprawy: RW-D-IV.7161.1.12.2016.EC, UM07-6933-UM0710012/16

Z komentarzem [k22]: Planowana w 2015 roku kwota na jedną operację była wystarczająca. W 2017 roku ceny robót drogowych znacznie podrożały. To oznacza, że kwota 100 000 byłaby nie wystarczająca. Umowa z beneficjentem na kwotę 200 000 złotych została podpisana przez Samorząd Województwa. Dlatego jest konieczna zmiana wskaźnika. na 1 operację.

poprawie dostępności komunikacyjnej	poprawę dostępności komunikacyjnej obszaru													
Razem cel szczegółowy 1		-	-	1 905 600 000	-	-	10 440 000	-	-	0	-	2 000 000	-	
Cel szczegółowy 2. Tworzenie i rozwijanie oferty obszaru LGD oraz jego promocja														
III.2.1. Tworzenie i rozwijanie oferty obszaru w oparciu o bazę rekreacyjno-kulturalną	Liczba operacji, mających na celu rozwijanie oferty obszaru w oparciu o bazę rekreacyjno-kulturalną	2	50	100 000	2	100	100 000	0	100	0	4	200 000	PROW	19.2
III.2.2) Tworzenie sieci współpracy na obszarze objętym LSR, w szczególności na rzecz przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu	Liczba inicjatyw operacji wspierających współpracę między podmiotami wykonującymi działalność gospodarczą na obszarze wiejskim objętym LSR	91	5050	50 000	1	100	50 000	0	100	0	2	100 50 000	PROW	19.2
III.2.2. Upowszechnianie wiedzy o obszarze	Liczba zrealizowanych operacji promocyjnych	4	50	200 000	4	100	200 000	0	100	0	8	400 000	PROW	19.2
Razem cel szczegółowy 2		-	-	305 000	-	-	350 000	-	-	0	-	657 000		

Z komentarzem [k23]: Wskaźnik został osiągnięty bez angażowania środków. Ogłoszone zostały dwa nabory, na które nie wpłynął żaden wniosek. Niemniej w ramach prowadzonej animacji powstała sieć, która nie wystąpiła o środki finansowe. Dlatego wnioskujemy o przesunięcie środków na działanie I.1.2, gdzie jest duże zainteresowanie wnioskodawców. Wskaźnik pozostaje bez zmian.

Załącznik nr 4. „Budżet”**Budżet**

Zakres wsparcia	Wsparcie finansowe PROW (PLN)
Realizacja LSR (art. 35 ust. 1 lit. b rozporządzenia nr 1303/2013)	9 000 000,00
Współpraca (art. 35 ust. 1 lit. c rozporządzenia nr 1303/2013)	180 000,00
Koszty bieżące (art. 35 ust. 1 lit. d rozporządzenia nr 1303/2013)	1 200 000,00 1 850 000,00
Aktywizacja (art. 35 ust. 1 lit. e rozporządzenia nr 1303/2013)	850 000,00 200 000,00
Razem (PLN)	11 230 000,00

Plan finansowy w zakresie poddziałania 19.2 PROW 2014-2020

PLAN FINANSOWY W ZAKRESIE PODDZIAŁANIA 19.2 PROW 2014-2020				
	Wkład EFRROW (PLN)	Budżet państwa (PLN)	Wkład własny będący wkładem krajowych środków publicznych (PLN)	Razem (PLN)
Beneficjenci inni niż jsfp	4 135 950,00	2 364 050,00		6 500 000,00
Beneficjenci będący jsfp	1 590 750,00		909 250,00	2 500 000,00
Razem (PLN)	5 726 700,00	2 364 050,00	909 250,00	9 000 000,00

Załącznik nr 5. „Plan Komunikacji”.

Nazwa działania komunikacyjnego	Termin realizacji	Adresaci działania komunikacyjnego (grupy docelowe)	Środki/narzędzia komunikacji	Wskaźniki	Liczba	Spodziewane efekty komunikacji
Kampania promocyjno – informacyjna nt. działalności LGD i głównych założeń LSR 2016-2023 oraz o stanie realizacji LSR	W sposób ciągły w latach 2016-2023	- organizacje pozarządowe, jsfp, przedsiębiorstwa - odbiorcy rezultatów zrealizowanych projektów: mieszkańcy, turyści - osoby długotrwale bezrobotne, osoby 50+, osoby do 30 r.ż., kobiety powracające na rynek pracy po przerwie związanej z macierzyństwem	Komunikaty na stronach internetowych i portalach społecznościowych	Liczba stron www	30	Podniesienie liczby mieszkańców znających założenia LGD ZS i wdrażania LSR Podniesienie udziału lokalnej społeczności w realizacji LSR Wzrost poziomu zainteresowania mieszkańców działalnością LGD ZS Informacja o naborach, procedurach i kryteriach oceny wniosków
				Liczba komunikatów	210	
				Liczba wejść na stronę LGD ZS rocznie	20000	
				Liczba prowadzonych portali społecznościowych	1	
				Liczba wejść na portal rocznie (zasięg postów)	10000	
				Liczba stron www LGD ZS	1	
			Newsletter	Liczba emisji newslettera rocznie	3	
			Lista mailingowa	Liczba rozesłanych maili – innych niż newsletter - rocznie	3	
			Kampania informacyjna w lokalnych mediach	Liczba ogłoszeń w lokalnych mediach (radio, telewizja internetowa)	10	
			Spotkania informacyjno-konsultacyjne dla mieszkańców LGD	Liczba spotkań <u>(rocznie)</u>	10	
				Liczba uczestników spotkań w ciągu roku	200	
			Drukowane lub elektroniczne materiały informacyjno - promocyjne	Liczba ogłoszeń zamieszczonych w lokalnych gazetach	10	
			Biuletyn Informacyjny LGD ZS	Jednorazowy nakład (emisja 2 razy w roku)	2000	

			Wydarzenia promocyjne	Liczba wydarzeń promocyjnych, w których bierze udział LGD ZS -rocznie	11	
Działania doradcze, animacyjne, szkoleniowe i warsztatowe dotyczące zasad aplikowania, zgodnie z regulaminem konkursów LSR	W sposób ciągły w latach 2016-2023	- organizacje pozarządowe, jsfp, przedsiębiorstwa - osoby długotrwale bezrobotne, osoby 50+, osoby do 30 r.ż., kobiety powracające na rynek pracy po przerwie związanej z macierzyństwem	Informacja na stronach www i portalach społecznościowych	Liczba ogłoszeń na stronach www i portalach społecznościowych	12	Przekazanie informacji o rodzajach działań, aspektach technicznych realizacji projektów i wymogów dotyczących składania wniosków na operacje w ramach budżetu LSR
				Liczba wejść na strony www rocznie	5000	
			Papierowe i elektroniczne materiały promocyjno – informacyjne	Liczba papierowych i elektronicznych materiałów promocyjno – informacyjnych (instrukcje na stronie www/ broszury informacyjne)	2	Podniesienie wiedzy potencjalnych wnioskodawców nt. ogłaszanych konkursów. Zwiększenie zainteresowania działalnością LGD i wdrażaniem LSR przez mieszkańców, z naciskiem na grupy daławoryzowane.
			Szkolenia, warsztaty	Liczba przeprowadzonych warsztatów i szkoleń	10	
			Informacja i doradztwo w biurze LGD ZS	Liczba udzielonego doradztwa (karty doradcze)	200	
			Animacja	Liczba spotkań animacyjnych (karty animacyjne/notatki służbowe)	50	
Monitoring realizowanych działań, stanu realizacji LSR i satysfakcji z usług świadczonych przez biuro LGD	W sposób ciągły w latach 2016-2023	- organizacje pozarządowe, jsfp, przedsiębiorstwa - osoby długotrwale bezrobotne, osoby 50+, osoby do 30 r.ż., kobiety powracające na rynek pracy po przerwie związanej z macierzyństwem - mieszkańcy LGD ZS	Ankieta elektroniczna dostępna on-line lub w formie papierowej wypełniona w biurze LGD	Liczba ankiet	100	Zbadanie satysfakcji z doboru sposobów przekazywania informacji Uzyskanie informacji zwrotnej na temat oceny jakości wsparcia świadczonego przez LGD ZS, stanie realizacji LSR i działalności LGD ZS Wzrost wiedzy społeczności lokalnej nt. stopnia realizacji LSR przez LGD. Zwiększenie udziału mieszkańców w procesie monitoringu wdrażania LSR i działań LGD.
			Informacje na stronach www i portalach społecznościowych	Liczba informacji zamieszczonych na stronach www i portalach społecznościowych	20	
			Konferencje dotyczące realizacji LSR	Liczba konferencji	2	

			Konferencje dotyczące realizacji LSR	Liczba uczestników konferencji	100	
--	--	--	--	--------------------------------	-----	--